

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEIO UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»**

**Ο Ανταρτοπόλεμος ως Μέσο Αντιμετώπισης της Ασυμμετρίας Ισχύος: Στόχοι,
Επιχειρησιακές Τακτικές και Τρόποι Αποδυνάμωσης του Φαινομένου**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δημήτρης Πάγκαλος

Αθήνα, Δεκέμβριος 2017

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου

Ανδρέας Γκόφας, Επίκουρος Καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου

Copyright © Δημήτρης Πάγκαλος, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Στον Γιάννη και στον Βασίλη,
για τις ώρες που έμεινα μακριά τους*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ/ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	5
	ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦ. 1	ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣ : ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ - ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΕΞΕΓΕΡΣΗ, ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ - ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΟΞΟ	
	1α Ανταρτοπόλεμος και Τρομοκρατία	11
	1β Ανταρτοπόλεμος και Εξέγερση	13
	1γ Το παράδοξο του Ανταρτοπόλεμου	16
ΚΕΦ. 2	ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	
	2α Clausewitz	18
	2β Liddell Hart	19
	2γ Mao Zedong	21
	2δ Ernesto Che Guevara	23
	2ε Παναγιώτης Κονδύλης	25
ΚΕΦ. 3	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ: Ο ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΟ ΕΠΙΧΙΡΗΣΙΑΚΟ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	
	3α Στόχοι και Χαρακτηριστικά	28
	3β Επιχειρησιακή Χρησιμοποίηση και Τακτικές	32
ΚΕΦ. 4	ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ: Ο ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ ΩΣ ΟΠΛΟ ΤΩΝ ΑΔΥΝΑΤΩΝ	
	4α Ο Πόλεμος της Ιβηρικής Χερσονήσου	35
	4β Η Ελληνική Επανάσταση του 1821	39
	4γ Παρτιζάνοι και Γιουγκοσλαβική Αντίσταση στον Β' ΠΠ	44
	4δ Ο Πόλεμος της Ινδοκίνας	47
	4ε Ρωσική Εισβολή στο Αφγανιστάν	52
ΚΕΦ. 5	ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΕΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ (KEY FACTORS) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΥ	
	5α Λαϊκή Υποστήριξη	58
	5β Γεωγραφικός Χώρος	59
	5γ Εξωτερική Υποστήριξη	60
	5δ Χρόνος	62
ΚΕΦ. 6	ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΥ	
	6α Εχθροκεντρική και Πληθυσμιοκεντρική Προσέγγιση	64
	6β Αντι-ανταρτοπόλεμος, το Σύγχρονο Περιβάλλον.....	66
	6γ Βασικές Επιχειρησιακές Αρχές Αντι-ανταρτοπόλεμου	67
	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	70
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	72

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

EIKONA 1 Κομμουνιστικές και Ισλαμιστικές εξεγέρσεις μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου	15
EIKONA 2 Πίνακας του Francisco Goya “The Third of May”	36
EIKONA 3 Πίνακας του Eugene Delacroix «Η Σφαγή της Χίου»	42
EIKONA 4 Χάρτης της Ινδοκίνας 1886	47
EIKONA 5 Φωτογραφία Γάλλων Αιχμαλώτων Πολέμου	51
EIKONA 6 Φωτογραφία Αφγανού Mujahideen	54
EIKONA 7 Φωτογραφία Ahmad Shah Massoud	55

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ανάλυση του ανταρτοπόλεμου ως επιχειρησιακή τακτική, συνυφασμένη με καταστάσεις όπου παρουσιάζεται έντονα το φαινόμενο της ασυμμετρίας ισχύος μεταξύ δυο δρώντων καθώς επίσης και η ανάλυση των χαρακτηριστικών και των επιχειρησιακών διαστάσεων αυτού. Η υπόψη εργασία έχει δομηθεί σε έξι κεφάλαια. Αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται οι σχέσεις του ανταρτοπόλεμου με τα φαινόμενα της τρομοκρατίας και της εξέγερσης. Ακολούθως παρουσιάζονται διεξοδικά οι επιχειρησιακές παράμετροι που συνθέτουν τον ανταρτοπόλεμο ως επιχειρησιακή τακτική. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται θεωρητικές προσεγγίσεις διαφόρων θεωρητικών του πολέμου σχετικά με τον ανταρτοπόλεμο. Στα επόμενα δύο κεφάλαια παρουσιάζονται αρχικά διάφορα ιστορικά παραδείγματα επιχειρήσεων ανταρτοπόλεμων και ταυτόχρονα αναδεικνύονται αφενός τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και αφετέρου οι κύριοι παράγοντες όπως η λαϊκή υποστήριξη, ο γεωγραφικός χώρος, η εξωτερική υποστήριξη και ο χρόνος, που επηρεάζουν θετικά την έκβαση ενός ανταρτοπόλεμου υπέρ των ανταρτών. Τέλος στο έκτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις επιχειρήσεις αντι-ανταρτοπόλεμου με παράλληλη αναφορά στις δύο κύριες επιχειρησιακές προσεγγίσεις αντιμετώπισης ανταρτών την εχθροκεντρική και την πληθυσμιοκεντρική καθώς επίσης παρουσιάζονται και οι βασικές επιχειρησιακές αρχές του αντι-ανταρτοπόλεμου

Λέξεις Κλειδιά: Ανταρτοπόλεμος, Στρατηγική Φθοράς, Γεωγραφικός Χώρος, Λαϊκή Υποστήριξη, Εξωτερική Υποστήριξη, Χρόνος, εχθροκεντρική προσέγγιση, πληθυσμιοκεντρική προσέγγιση

Αφγανοί αντάρτες πάνω στα ερείπια ενός καταρριφθέντος Σοβιετικού μεταφορικού ελικοπτήρου MI-8 στο Β. Αφγανιστάν κατά τη διάρκεια του Αφγανο-σοβιετικού πολέμου

*“The conventional army
looses if it does not win,
the guerrilla wins if he
does not lose”*

Henry Kissinger

*“The enemy advances we
retreat, the enemy camps
we harass, the enemy tires
we attack, the enemy
retreats we pursue.”*

Mao Zedong

Εισαγωγή

Ο Ανταρτοπόλεμος δεν αποτελεί μια νέα επιχειρησιακή πρακτική ούτε ένα φαινόμενο της σύγχρονης πολεμικής τέχνης. Ο πόλεμος όπως τον περιέγραψε ο Clausewitz αντιλαμβανόταν τους εμπλεκόμενους σε αυτόν αποκλειστικά έθνη-κράτη με σημαντικές σε αριθμό και εξοπλισμό στρατιωτικές δυνάμεις, οι οποίες ήταν διακριτές και διαχωρίζονταν γεωγραφικά η μία από την άλλη. Ο απώτερος σκοπός των εμπλεκομένων στην τελική σύγκρουση ήταν η επιβολή της θέλησης του ενός στον άλλο, το μόνο στοιχείο που αναμφισβήτητα παρέμεινε αναλλοίωτο αποκτώντας έτσι διαχρονικότητα.

Αυτό που κυρίως φαίνεται ότι άλλαξε από την εποχή του μεγάλου Πρώσου στρατηγού είναι η φύση της σύγκρουσης. Μετά το τέλος του Β'ΠΠ, αυτό που παρατηρείται διαρκώς και πιο έντονα είναι η μείωση συγκρούσεων ευρείας κλίμακας μεταξύ κρατών και παράλληλα η αύξηση συγκρούσεων κυρίως χαμηλής έντασης (Low intensity Conflict) με εμπλεκόμενους από την μία πλευρά κράτη και από την άλλη δρώντες χωρίς κρατική υπόσταση ή τουλάχιστον χωρίς επίσημη (π.χ. Κούρδοι) και όλα αυτά στο πλαίσιο μιας εξέγερσης - επανάστασης με σαφείς πολιτικούς σκοπούς (ανεξαρτησία, εκδίωξη ξένης δύναμης, αλλαγής πολιτικού καθεστώτος κ.λπ.). Έτσι ο χαρακτήρας του πολέμου στην σύγχρονη εποχή φαίνεται να αλλάζει. Σε αυτό το πλαίσιο αδύνατοι δρώντες σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης της ασυμμετρίας ισχύος καταφεύγουν στη επιλογή του ανταρτοπολέμου για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τους ισχυρούς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα οι πόλεμοι σε Αφγανιστάν και Βιετνάμ, όπου οι δυο υπερδυνάμεις Σοβιετική Ένωση και

ΗΠΑ διαπίστωσαν με τρόμο ότι η κλασική στρατηγική δεν ήταν ικανή να τους βοηθήσει να υπερισχύσουν έναντι ενός αντιπάλου με μικρή ισχύ σε δυνάμεις και μέσα αλλά χωρίς γεωγραφικούς ή άλλους περιορισμούς. Κύριο χαρακτηριστικό αυτών του είδους των συγκρούσεων είναι ότι δεν απαιτούν πανάκριβα οπλικά συστήματα ούτε την εξελιγμένη και δαιδαλώδη γραφειοκρατία των κρατικών δρώντων, αλλά σχετικά λίγους πόρους και ταυτόχρονα ισχυρή και αποφασιστική ηγεσία. Έτι περαιτέρω όπως μας διδάσκει η Ιστορία τις περισσότερες φορές η επιλογή των αδύνατων δρώντων εμπλοκής τους σε τέτοιου είδους συγκρούσεις αποδίδει καρπούς.

Τα παραπάνω βεβαία δεν προεξοφλούν την εξαφάνιση της μορφής του συμβατικού πολέμου όπως τον γνωρίσαμε μέχρι σήμερα, αλλά σίγουρα θέτουν νέες προκλήσεις στις Ένοπλες Δυνάμεις των κρατικών δρώντων έτσι ώστε να εξελιχθούν τόσο σε σκέψη όσο και σε μέσα ώστε να διατηρήσουν την αποτρεπτική και ανασχετική ικανότητα τους, εξασφαλίζοντας έτσι υπεροχή έναντι σε οποιαδήποτε μορφής αντίπαλο.

Στην εργασία αυτή θα γίνει προσπάθεια ανάλυσης των σημαντικότερων παραμέτρων του ανταρτοπόλεμου, τις επιχειρησιακές τακτικές που εφαρμόζει, θα αναδείξει αντλώντας στοιχεία από ιστορικά παραδείγματα τους Key Factors και τέλος θα παρουσιάσει συνοπτικά αρχές αντιμετώπισης του.

1. Προσδιορίζοντας τους Όρους: Ανταρτοπόλεμος - Τρομοκρατία - Εξέγερση, Συσχέτιση - Διαφορές και ένα Παράδοξο

Ως ανταρτοπόλεμο (Guerrilla Warfare) ορίζουμε μια μορφή μη συμβατικού πολέμου στην οποία μικρές αλλά πολυπληθείς ομάδες μαχητών (αντάρτες) χρησιμοποιώντας συγκριμένες επιχειρησιακές τακτικές που χαρακτηρίζονται από υψηλή κινητικότητα (high mobility) όπως ενέδρες, επιδρομές, επιχειρήσεις σαμποτάζ κ.λπ., προσπαθούν να αντιμετωπίσουν έναν υπέρτερο σε πόρους αλλά και σε τακτική οργάνωση αντίπαλο. Αυτές οι ομάδες συνήθως οργανώνονται εθελοντικά, δρουν αποκεντρωμένα και αποτελούν σχετικά ένα χωρίς οργάνωση και γραφειοκρατία στράτευμα μη διαθέτοντας υψηλό βαθμό συνοχής μεταξύ τους¹, σε αντιδιαστολή με την τακτική οργάνωση και την αυστηρή ιεραρχία ενός τακτικού στρατού. Ο όρος “*Guerrilla*” προέρχεται από την Ισπανική γλώσσα και ο οποίος σημαίνει «μικροί πόλεμοι». Πρωτοχρησιμοποιήθηκε κατά την διάρκεια του αγώνα της Ιβηρικής χερσονήσου (1808-1814) μεταξύ των Συμμαχικών Αγγλικών - Ισπανικών και Πορτογαλικών δυνάμεων ενάντια στις κατοχικές Γαλλικές δυνάμεις του Ναπολέοντα για να περιγράψει τις “*Hit and Run*” επιθέσεις μικρών ενόπλων τμημάτων κατά των κατοχικών δυνάμεων. Αν και ο όρος επινοήθηκε αρκετά μεταγενέστερα, ο ανταρτοπόλεμος ως τακτική έχει πολύ Ιστορία πίσω του. Πράγματι, ο Θουκυδίδης γράφοντας για τον Πελοποννησιακό πόλεμο αναφέρει πως το 426 π.χ. ένα ελαφρά οπλισμένο άτακτο τμήμα από κατοίκους της Αιτωλίας κατόρθωσε να αποδεκατίσει ένα βαριά οπλισμένο τμήμα της Αθήνας υπό τις διαταγές του Δημοσθένη². Ομοίως ο Μέγας Αλέξανδρος παρά τις συντριπτικές νίκες εναντίον των δυνάμεων της Περσικής Αυτοκρατορίας αντιμετώπισε τεράστιες δυσκολίες στο να υποτάξει μικρές ομάδες ατάκτων όταν ήρθε αντιμέτωπος με αυτές στην περιοχή του σημερινού Αφγανιστάν. Κοινό χαρακτηριστικό των δύο προαναφερθέντων περιπτώσεις η ασυμμετρία ισχύος μεταξύ των δύο εμπλεκόμενων, η οποία όμως εξισορροπήθηκε από τον πλέον αδύνατο δρώντα μέσω της τακτικής και της επιλογής του πεδίου της σύγκρουσης³. Πριν προχωρήσουμε σε περαιτέρω ανάλυση του ανταρτοπόλεμου θα πρέπει να προσδιορίσουμε την σχέση που έχει ως όρος και ως επιχειρησιακή τακτική με άμεσο

¹ Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία, Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (σελ 83-84)

² Θεωρία Ανταρτοπόλεμου, Αεροπορική Επιθεώρηση, τεύχος 70 (σελ. 66)

³ Invisible Armies, Max Boot (σελ. 5-6)

ή έμμεσο τρόπο με δύο άλλες έννοιες, την τρομοκρατία (terrorism) και την εξέγερση (insurgency).

1α. Ανταρτοπόλεμος και Τρομοκρατία

Το να προσπαθήσει κάποιος να περιορίσει με έναν ορισμό τον όρο τρομοκρατία αποτελεί το δίχως άλλο ένα δύσκολο εγχείρημα. Δεδομένου όμως ότι η εργασία αυτή δεν αφορά την ανάλυση του όρου αυτού θα περιοριστούμε μόνο σε συγκεκριμένες παραμέτρους.

Καταρχάς προσδιορίζοντας κάποιος ένα δρώντα ως τρομοκράτη και κατ' επέκταση τις πράξεις του τρομοκρατικές, επιχειρεί να αφαιρέσει κάθε πολιτική νομιμοποίηση από τις ενέργειες του, δεδομένου ότι αυτές στρέφονται ευθέως κατά της καθεστηκυίας τάξης (Status Quo) που ο έτερος δρώντας εκπροσωπεί. Με αυτό τον τρόπο επιχειρείται ο αποκλεισμός του τρομοκράτη δρώντα, όσο αυτός είναι σε σύγκρουση με τον νόμιμο δρώντα, από κάθε διαπραγμάτευση. Από την άλλη πλευρά οι φερόμενοι από το κράτος ως τρομοκράτες αυτοπαρουσιάζονται στην κοινή γνώμη ως αντάρτες που μέσω της διεξαγωγής του ανταρτοπόλεμου, όπως οι ίδιοι υποστηρίζουν, σκοπεύουν στην απελευθέρωση κοινωνικών ή εθνικών ομάδων από την καταπίεση που για αυτούς ασκεί το κράτος. Πρόκειται επομένως για μια σύγκρουση αποτελούμενη από δυο συνιστώσες, την πολεμική και την πολιτική οι οποίες και οι δυο αποσκοπούν στην επικράτηση επί της κοινής γνώμης.

Η επιλογή του ανταρτοπόλεμου στην περίπτωση των τρομοκρατών είναι επιβεβλημένη και άκρως ορθολογική, δεδομένου της κατάστασης ανισορροπίας ισχύος που υπάρχει σε σχέση με τον αντίπαλο τους. Ο απώτερος σκοπός τους είναι η εξάντληση του αντιπάλου κυρίως στο ηθικό και λιγότερο στο φυσικό επίπεδο μέσω των συνεχιζόμενων επιθέσεων κατά υλικών και μη στόχων.

Η βασική διαφοροποίηση που συναντάμε στον ανταρτοπόλεμο όταν χρησιμοποιείται από τρομοκράτες είναι ποσοτική και έχει να κάνει με τη συνολική δύναμη των αντρών που συμμετέχουν ενεργά στις συγκρούσεις. Πράγματι οι δυνάμεις των ανταρτών που διεξάγουν επιχειρήσεις αν και κατώτερες τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά (σε εξοπλισμό και εκπαίδευση), πρέπει να είναι τέτοιου μεγέθους ώστε να εφικτή η αποκεντρωμένη δράση τους ταυτόχρονα σε διαφορετικά σημεία ώστε να δημιουργούν μια κατάσταση διαρκούς απειλής στον αντίπαλο. Σε αντίθεση οι τρομοκράτες δεν μπορούν να έχουν ανάλογες ποσοτικές δυνάμεις, κυρίως για λόγους

ασφαλείας και μυστικότητας της οργάνωσης τους, με αποτέλεσμα να αποφεύγουν την έστω και περιορισμένη χρονικά εμπλοκή με τις υπέρτερες αντίπαλες δυνάμεις. Κλασικό παράδειγμα ο IRA (Irish Republic Army) που απέφευγε τις εμπλοκές με τις Βρετανικές δυνάμεις ενώ επεδείκνυε πλούσια δράση με βομβιστικές επιθέσεις κατά Βρετανικών στόχων με σκοπό την υπονόμευση του ηθικού των αντιπάλων.

Επιπλέον βασικός στόχος των ανταρτών είναι μέσω του ανταρτοπόλεμου η σταδιακή εξάπλωση του αγώνα σε τέτοιο σημείο ώστε η τελική φάση της σύγκρουση με τον αντίπαλο, όταν οι συνθήκες ωριμάσουν και κριθούν κατάλληλες, να λάβει χώρα στο πλαίσιο ενός συμβατικού πολέμου. Με άλλα λόγια ο ανταρτοπόλεμος δεν είναι παρά μια φάση της πολεμικής σύγκρουσης η οποία έχει ως στόχο την απευθείας σύγκρουση με τον αντίπαλο όταν αυτός βέβαια έχει αποδυναμωθεί τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά και παράλληλα η δυναμική και το επίπεδο προετοιμασίας των ανταρτών τους επιτρέπει να εφαρμόσουν το τελικό και αποφασιστικό χτύπημα. Σε αυτό το πλαίσιο ο Che Guevara υποστήριζε ότι η νίκη επί του αντιπάλου θα επέλθει ως αποτέλεσμα ενός συμβατικού πολέμου και από έναν συμβατικό στρατό, όμως οι απαρχές του αγώνα θα είναι ο ανταρτοπόλεμος⁴. Ομοίως και ο Mao Zedong έγραψε ότι ο ανταρτοπόλεμος δεν είναι μια ανεξάρτητη μορφή πολέμου αλλά ένα στάδιο ενός ολοκληρωτικού ή μαζικού πολέμου, ο οποίος χρησιμοποιείται αρχικά όταν οι μάχιμες μονάδες ενός δρώντα είναι σαφώς κατώτερες από τον αντίπαλο⁵. Έτι περαιτέρω στο τεχνικό εγχειρίδιο των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων FM 3-24, παρουσιάζονται οι τρεις διαδοχικές φάσεις του αγώνα σύμφωνα με τη θεωρία του Mao Zedong για τον παρατεταμένο πόλεμο όπου καταλήγει στην μεταμόρφωση του ανταρτοπόλεμου σε συμβατικό πόλεμο⁶.

Σε ένα λίγο διαφορετικό συμπέρασμα καταλήγει ο William Polk, ακαδημαϊκός και μέλος της διοίκησης Kennedy τη δεκαετία το '60, ο οποίος θεωρεί την τρομοκρατία συχνά ως ένα αρχικό στάδιο το οποίο προϊόντος του χρόνου οδηγεί στην ανάπτυξη αντάρτικων ομάδων.⁷ Σε αυτό το σχήμα οι αρχικές επιτυχίες των ολιγάριθμων τρομοκρατικών ομάδων βοηθούμενες και από τη βάνανυση συμπεριφορά κρατικών δυνάμεων έχουν ως αποτέλεσμα την στρατολόγηση ολοένα και περισσότερων ατόμων δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στις αρχικά μικρές ποσοτικά ομάδες να αποκτήσουν μια κρίσιμη μάζα μαχητών και να περάσουν έτσι στη φάση του

⁴ Guerrilla Warfare, Che Guevara (σελ. 13)

⁵ Περί Ανταρτοπόλεμου, Mao Τσε Τουνγκ (σελ 19-20)

⁶ FM 3-24 Counterinsurgency, Department of the Army (σελ 16 – 17)

⁷ Violent Politics, William R. Polk (σελ. XIX)

ανταρτοπόλεμου. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι οι δυνάμεις του Fidel Castro που κατάφεραν να ανατρέψουν το δικτατορικό καθεστώς του Στρατηγού Batista, αναπτύχθηκαν αριθμητικά από λίγες δεκάδες μαχητών σε 1.500 μέσα σε ένα χρόνο.

1β. Ανταρτοπόλεμος και Εξέγερση

Στην μελέτη⁸ της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών των ΗΠΑ (CIA), η εξέγερση (Insurgency) ορίζεται ως *«ο παρατεταμένος πολιτικοστρατιωτικός αγώνας ο οποίος αποσκοπεί στην υπονόμευση ή την εκτόπιση της νομιμότητας μιας συγκροτημένης κυβέρνησης ή την υφαρπαγή της εξουσίας και τον πλήρη ή μερικό έλεγχο των πόρων μιας περιοχής μέσω της χρήσης μη συμβατικών στρατιωτικών δυνάμεων και παράνομων πολιτικών οργανώσεων»*. Πέρα όμως από τον παραπάνω ορισμό θα πρέπει να προσδιορίσουμε ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά του όρου.

Οι επαναστατικές ομάδες έχουν ένα σαφή πολιτικό στόχο που συνοψίζεται στην κατάκτηση της εξουσία είτε μέσω της ανατροπής της υπάρχουσας κρατικής εξουσίας είτε ακόμα και απόσχισης από το υπάρχον κράτος. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού χρειάζεται μεταξύ άλλων η υποστήριξη, ηθική και υλική, ενός κομματιού τουλάχιστον του πληθυσμού αλλά και του ξένου παράγοντα είτε κρατικού δρώντα είτε και μη κρατικού. Οι επαναστάτες διαφοροποιούνται από τους τρομοκράτες σε ένα βασικό στοιχείο, την κατάληψη εδάφους. Πράγματι οι επαναστατικές ομάδες προσπαθούν με τον αγώνα τους να δημιουργήσουν μια περιοχή ελέγχου ενώ σε αντιδιαστολή για τους τρομοκράτες ο έλεγχος μια περιοχής δεν αποτελεί στόχο καθώς βασική τους επιδίωξη είναι η προώθηση των πολιτικών τους αρχών εντός τους κράτους που επιχειρούν.

Η επανάσταση για την υλοποίηση των στόχων της, χρησιμοποιεί τρεις βασικές στρατηγικές⁹: τον ανταρτοπόλεμο, τον συμβατικό πόλεμο και την τιμωρία. Η επιλογή ποια στρατηγική θα ακολουθηθεί γίνεται στη βάση κάποιων βασικών παραγόντων η ύπαρξη των οποίων καθορίζει και την τελική απόφαση. Τέτοιοι παράγοντες μεταξύ άλλων είναι ο έλεγχος από τους επαναστάτες κάποιας περιοχής, η μορφολογία του εδάφους, ισορροπία ισχύος με τον αντίπαλο, η μαχητική ικανότητα, η υποστήριξη από τρίτους κ.λπ.. Επομένως παρατηρούμε ότι ο ανταρτοπόλεμος είναι κομμάτι της

⁸ Guide to the Analysis of Insurgency, 2012

⁹ Waging Insurgent Warfare, Seth G. Jones (σελ 12)

εξέγερσης και αποτελεί μια από τις δημοφιλέστερες στρατηγικές που συνήθως επιλέγεται για την επίτευξη των σκοπών των επαναστατών.

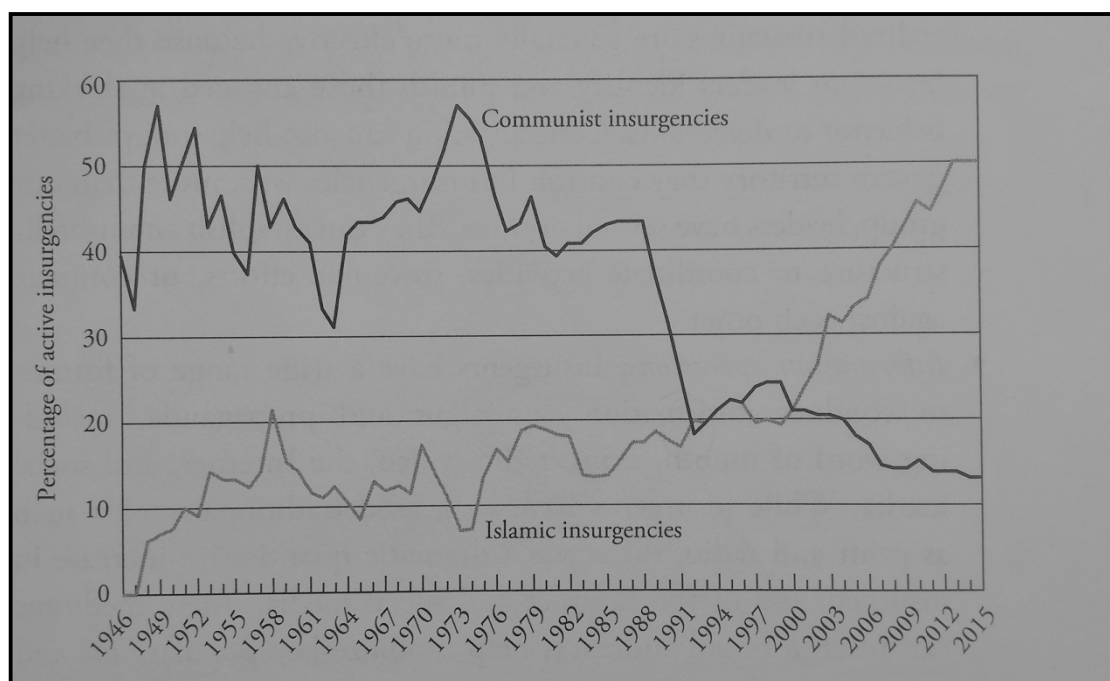
Το ιδεολογικό υπόβαθρο των εξεγέρσεων από τη Γαλλική επανάσταση και μέχρι το Β'ΠΠ χαρακτηρίζονταν από εθνικιστικές ιδεολογίες με κύριο σκοπό είτε την απελευθέρωση περιοχών από κατοχικές δυνάμεις (π.χ. πόλεμος Ιβηρικής Χερσονήσου) είτε τη δημιουργία κράτους (π.χ. Αμερικανική επανάσταση). Μετά το τέλος του Β'ΠΠ το μοτίβο αυτό αλλάζει και οι εξεγέρσεις αποκτούν πολιτική ταυτότητα και πιο συγκεκριμένα αυτής της κουμουνιστικής ιδεολογίας. Με το τέλος του Ψυχρού πολέμου ακολούθησε μια μικρή περίοδο όπου οι ιδεολογίες των επαναστατικών κινήματων παγκοσμίως φαίνεται να ισορροπούσαν μεταξύ πολιτικής και θρησκευτικής ταυτότητας. Μετά το 2001 και την επίθεση στο World Trade Center στην πόλη της Νέας Υόρκης η τάση πια αλλάζει πλήρως και τα επαναστατικά κινήματα με θρησκευτική ταυτότητα (κυρίως Ισλαμιστικής ιδεολογίας) παίρνουν την πρωτοκαθεδρία παγκοσμίως. Σήμερα τα Ισλαμιστικά επαναστατικά κινήματα είναι η πλειοψηφία, παρατηρούνται σε πολλές περιοχές του πλανήτη (Αφρική, Μ. Ανατολή και ΝΑ Ασία) και έχουν σαφή πολιτικό στόχο την προώθηση του πολιτικού Ισλάμ ως τρόπο διοίκησης και διακυβέρνησης των κρατών. Στο βιβλίο "*Waging Insurgent Warfare*" του Seth Jones, μέλους του Think Tank RAND, καταγράφονται μετά το τέλος του Β'ΠΠ συνολικά 181 εξεγέρσεις οι οποίες κατηγοριοποιούνται με βάση το ιδεολογικό τους υπόβαθρο παρουσιάζοντας έτσι την τάση ακριβώς που περιγράφηκε παραπάνω (πίνακας 1).

Οι αιτίες των εξεγέρσεων γενικά έχουν ως αιτία την δυσαρέσκεια που αναπτύσσεται στο λαό απέναντι στην καθεστηκυία τάξη η οποία κυβερνάει μια περιοχή. Βέβαια ως καταλύτης έτσι ώστε να θεμελιωθεί στέρεα μια εξέγερση, είναι η ύπαρξη χαρισματικών ηγετών οι οποίοι θα οδηγήσουν δίνοντας το όραμα και κινητοποιώντας αρχικά και στη συνέχεια σφυρηλατώντας την πίστη των υπόλοιπων μελών.

Η βασική και ίσως η δυσκολότερη πρόκληση που έχουν να αντιμετωπίσουν οι ηγέτες είναι να επιλέξουν το κύριο στοιχείο το οποίο προκαλεί τη μέγιστη κοινωνική αντίδραση απέναντι στο κατεστημένο και να διαμορφώσουν κατάλληλα το επαναστατικό τους αφήγημα. Τρία συνήθως είναι τα βασικότερα στοιχεία πάνω στα οποία οικοδομούνται οι επαναστάσεις: το χαμηλό οικονομικό εισόδημα, οι εθνικές και οι θρησκευτικές διαιρετικές τομές¹⁰.

¹⁰ Waging Insurgent Warfare, Seth G. Jones (σελ 20-25)

Πράγματι η οικονομική ένδεια ενός λαού εκτός από την επίμονη δυσαρέσκεια που δημιουργεί κυρίως στα λαϊκά στρώματα είναι και μια σαφή ένδειξη για ένα δυσλειτουργικό κράτος σε όλους τους τομείς κράτος (ένα φτωχό κράτος θα έχει πιθανώς λιγότερο ισχυρές ένοπλες δυνάμεις και γενικότερα λιγότερα αποτελεσματική και πιο διεφθαρμένη γραφειοκρατία). Από την άλλη πλευρά, οι διαιρετικές τομές σε μία κοινωνία είναι πολύ εύκολο να δημιουργήσουν πόλωση στο εσωτερικό της. Στην περίπτωση μάλιστα που οι τομές αυτές βασίζονται πάνω σε εθνοτικές¹¹ ή θρησκευτικές αιτίες τότε είναι ακόμη ευκολότερο να πυροδοτηθεί μια εξέγερση. Σίγουρα οι διαιρέσεις μέσα σε μια κοινωνία δεν είναι οι γενεσιουργές αιτίες per se μιας εξέγερσης, αλλά χαρισματικοί ηγέτες μπορούν να τις εκμεταλλευτούν και να οικοδομήσουν ένα συνεκτικό αφήγημα που θα συσπειρώσει μια κρίσιμη μάζα ανθρώπων, έτσι ώστε να μπορέσουν να «οικοδομήσουν» την επανάστασή τους.

Εικόνα 1: Κομμουνιστικές και Ισλαμιστικές εξεγέρσεις μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

(Πηγή: Waging Insurgent Warfare, Seth G. Jones σελ. 12)

¹¹ Για τη σχέση εθνοτικών διαιρέσεων και συγκρούσεων βλέπε «Εθνοτικές Συγκρούσεις και Διεθνείς Σχέσεις», Δημήτρης Καιρίδης εκδόσεις Ι. ΣΙΑΕΡΗΣ.

1γ. Το Παράδοξο του Ανταρτοπόλεμου

Είναι γενικά αποδεκτό ότι από την αρχαιότητα έως και σήμερα ότι σε γενικές γραμμές η στρατιωτική ισχύ ανήκει στα ισχυρότερα και πλουσιότερα κράτη. Αυτό συνέβαινε και συμβαίνει εξαιτίας των τεράστιων εξόδων που απαιτούνται για τη δημιουργία αλλά και τη συντήρηση ενός αξιόπιστου και καλά εκπαιδευμένου στρατού. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι ισχυροί διέθεταν πάντα ένα σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των αδυνάτων που λογικά αυτό θα οδηγούσε στην επικράτηση των πρώτων επί των δεύτερων. Παρόλο αυτά στην Ιστορία υπάρχουν παραδείγματα που αποδεικνύουν μάλλον το αντίθετο. Πράγματι αρκετές κυρίως νομαδικές φυλές (Χαζάροι, Μογγόλοι, Σελτζούκοι Τούρκοι, Μαγυάροι κ.λπ.) παρά την αρχική ασυμμετρία ισχύος που υπήρχε σε συγκρούσεις τους με αυτοκρατορίες, κατάφεραν αρκετές φορές να δημιουργούν σε αυτές πολλά προβλήματα εκμεταλλευόμενοι κυρίως τα τακτικά πλεονεκτήματα που διέθεταν.

Στο βιβλίο του *“Mongols, Huns and Vikings”* ο Βρετανός ιστορικός Hugh Nigel Kennedy παραθέτει το παραπάνω γεγονός ονομάζοντας το *“The Nomad Paradox”* επιχειρηματολογώντας για τις αιτίες δημιουργίας του όπως παρακάτω:

- Οι νομαδικές φυλές είχαν εξαιρετικές ικανότητες στον αγώνα κίνησης και αιφνιδιασμού, όντας πιο ευέλικτοι και πιο ελαφριά οπλισμένοι από τους αντίπαλους τους.
- Στις νομαδικές φυλές κανένας άνδρας δεν περίσσευε. Έτσι όλοι μηδενός εξαιρουμένου απαιτούνταν να είναι πρωτίστως καλά εκπαιδευμένοι πολεμιστές.
- Οι νομάδες προέρχονταν από γεωγραφικούς χώρους στους οποίους εξαιτίας των δύσκολων κλιματολογικών συνθηκών (στέπες, έρημοι) δεν ήταν δυνατή η δημιουργία σταθερών βάσεων επιχειρήσεων οι οποίες θα απειλούνταν από τους αντίπαλους τους.
- Οι νομάδες εξαιτίας της νομαδικής τους ζωής είχαν εξελίξει εξαιρετικές τακτικές μάχης¹² (π.χ. ήταν εξαιρετικοί ιππείς με τρομερή ικανότητα να πολεμούν έφιπποι ακόμα και βάλλοντας με τόξο χωρίς να ανακόπτουν ταχύτητα) που τους έδιναν τεράστια πλεονεκτήματα κυρίως στον αγώνα κίνησης, στην εποχή βεβαία προ της ανακάλυψης της πυρίτιδας και της εξέλιξης του πυροβολικού.

¹² Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, Παπασωτηρίου Χ. (σελ 64-65)

- Οι ηγέτες τους εξαιτίας των ιδιαίτερων αναγκών των νομαδικών κοινωνιών ήταν κυρίως εξαιρετικοί πολεμιστές και αυτό ήταν το πρωτεύον χαρακτηριστικό που τους αναδείκνυε στη ηγεσία.

Στο παραπάνω σχήμα ο Max Boot στο βιβλίο του “Invisible Armies”¹³, τηρουμένων των αναλογιών, εντάσσει ως συνέχεια και τους αντάρτες πολεμιστές. Έτσι οι λαοί με εμφανώς μικρότερη ισχύ σε μέσα και πόρους μπόρεσαν να καταβάλουν ισχυρότατους αντιπάλους και να τους νικήσουν στο φυσικό και στο ηθικό πεδίο. Ας σκεφτούμε τα παραδείγματα που μας έδωσε ο 20^{ος} μόνο αιώνας μετά τον Β΄ΠΠ, το Βιετνάμ μπόρεσε να καταβάλει την Γαλλία και αργότερα τις ΗΠΑ, το Αφγανιστάν την Μεγάλη Βρετανία, την Ρωσία ενώ αντιστάθηκε σθεναρά και στην επέμβαση του ΝΑΤΟ για πολλά χρόνια. Σίγουρα οι λόγοι δεν είναι σε καμιά περίπτωση ακριβώς οι ίδιοι με αυτούς που περιέγραφε ο Hugh Kennedy, παρόλο αυτά μπορούμε να διακρίνουμε και κάποιες ομοιότητες. Η κινητικότητα, ο αιφνιδιασμός, η λαϊκή υποστήριξη, η εξωτερική ορισμένες φορές υποστήριξη και οι διαφορετικές πολεμικές ικανότητες που συνήθως δεν είναι εύκολα αντιμετωπίσιμες είναι ορισμένα από τα κοινά χαρακτηριστικά που είναι εύκολο να διακρίνει κανείς. Έτσι όπως και ο Max Boot αναφέρει καταλήγουμε σε ένα κοινό συμπέρασμα, ότι στον ανταρτοπόλεμο είναι δυνατόν ο λιγότερο ισχυρός δρών να νικήσει τον ισχυρότερο. Επομένως οδηγούμαστε στη μετεξέλιξη του προαναφερθέντος παράδοξου των νομάδων, όπως το ονόμασε ο Hugh Kennedy, στο παράδοξο του ανταρτοπόλεμου.

¹³ Invisible Armies, Max Boot (σελ. 41-43)

2. Θεωρητικές Προσεγγίσεις

Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει αναφορά σε διάφορες θεωρητικές αναλύσεις περί του ανταρτοπόλεμου όπως ακριβώς τις υποστήριξαν διάφοροι θεωρητικοί, αλλά και πρόσωπα με ιδιαίτερη πρακτική γνώση πάνω σε αυτή τη μορφή του πολέμου.

2.α Carl Von Clausewitz¹⁴

Ο Clausewitz στο έργο “On War” προχώρησε σε μια λιτή αλλά εκπληκτικά εύστοχη ανάλυση του ανταρτοπολέμου, παρόλο που κατά τη δική του εκτίμηση πίστευε ότι δεν διέθετε εκείνα τα στοιχεία για μια εκτενή ανάλυση του φαινομένου.

Ο Clausewitz εντόπισε τον ανταρτοπόλεμο ως ένα κίνημα λαϊκής αντίστασης ενάντια σε μία εχθρική εισβολή, ο οποίος όμως δεν αρκεί σε επιχειρησιακό επίπεδο να επιφέρει τη νίκη επί του εισβολέα. Έτσι θα έπρεπε μαζί με το ανταρτικό κίνημα να διεξάγονται ταυτόχρονα και επιχειρήσεις από συμβατικές δυνάμεις, οι οποίες θα είναι αυτές που θα επιτύχουν την τελική νίκη επί του αντιπάλου. Με άλλα λόγια ο Clausewitz ενέτασσε τον ανταρτοπόλεμο ως κομμάτι μια συμβατικής πολεμικής σύγκρουσης στο πλαίσιο ενός διακρατικού πολέμου, ο οποίος θα υποβοηθούσε στην τελική επικράτηση

Σε αυτό το πλαίσιο ο Clausewitz για την αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων ανταρτοπόλεμου θεωρούσε σημαντική την παρουσία των παρακάτω παραγόντων:

- Διεξαγωγή των επιχειρήσεων εντός της εδαφικής επικρατείας.
- Εμπλοκή των ανταρτών με τον εχθρό μέσω πολλαπλών χτυπημάτων.
- Διεξαγωγή του ανταρτοπόλεμου σε ευρεία και όσο το δυνατό πιο δύσβατη γεωγραφική περιοχή.
- Συσχέτιση του αγώνα με την εθνική ταυτότητα.

¹⁴ Το πρόβλημα με την ανάλυση της θεωρητικής σκέψης του Clausewitz έγκειται στο γεγονός ότι οι ελληνικές μεταφράσεις του έργου του είναι ελλιπείς με αποτέλεσμα να μην παρουσιάζεται με ευκρίνεια η ανάλυση του. Για την σύντομη αναφορά στην προσέγγιση του ελήφθησαν στοιχεία κυρίως από το βιβλίο «Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα» Κων/νος Κολιόπουλος (σελ. 272-273)

2.β Liddell Hart

Ο Βρετανός στρατιωτικός και θεωρητικός του πολέμου, περισσότερο διάσημος για την ανάλυση της έμμεσης προσέγγισης στο βιβλίο του “Strategy”, παρουσιάζει στο ίδιο βιβλίο και σε ξεχωριστό κεφάλαιο, με μια ιδιαίτερη περιεκτική γραφή, την άποψη του για τον ανταρτοπόλεμο¹⁵.

Αρχικά αναγνωρίζει τον έντονο αντίκτυπο που έχει αυτή η μορφή του αγώνα στην εποχή του, παρόλο το γεγονός ότι σαν μορφή πολέμου προϋπήρχε έντονα και στο παρελθόν.¹⁶ Η πρώτη ευρύτερη και βαθιά εξέταση του αναφέρει, ότι πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στον 20^ο αιώνα μέσω του έργου “Seven Pillars of Wisdom” του Βρετανού Συνταγματάρχη και αρχαιολόγου Thomas Edward Lawrence όπου μνημονεύει τις συγκρούσεις των Αράβων, κατά την Αραβική επανάσταση, εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τη διάρκεια του Α΄ΠΠ.

Με την ανάπτυξη όμως των πυρηνικών όπλων μετά το τέλος του Β΄ΠΠ και τη δημιουργία του πυρηνικού αδιεξόδου, δηλαδή τη μείωση της πιθανότητας ενός πολέμου μεγάλης κλίμακας εξαιτίας του τεράστιου κόστους ενός τέτοιου πολέμου, ο ανταρτοπόλεμος αποτελεί τον ιδεώδη τρόπο να ξεπεραστεί αυτό το εμπόδιο. Η ιδέα του «Ψυχρού πολέμου» θεωρούσε ότι ήταν εκτός εποχής και θα έπρεπε να αντικατασταθεί από την ιδέα του «παραλλαγμένου πολέμου». Έτσι με αυτό τον τρόπο ο Hart υποστήριζε ότι σε ένα τέτοιο περιβάλλον εξαρτιόμαστε μεν περισσότερο στα συμβατικά όπλα αλλά με την προϋπόθεση όμως ότι θα πρέπει ταυτόχρονα να αναπτύξουμε νέες μεθόδους σύγκρουσης. Σε αυτό το πλαίσιο σκέψης ο ανταρτοπόλεμος αποτελεί τον προσφορότερο τρόπο σύγκρουσης για την επίτευξη των όποιων πολιτικών σκοπών, που για εκείνη την εποχή για τη Δύση ήταν η αντιμετώπιση της εξάπλωσης της κομμουνιστικής ιδεολογίας¹⁷. Ο Βρετανός μελετητής αναφερόμενος στην επιχειρησιακή τακτική του ανταρτοπόλεμου εστίαζε στην αποφυγή εμπλοκών εξαιτίας της επικινδυνότητας τους για ύπαρξη απωλειών και προωθούσε την τακτική των πολλαπλών χτυπημάτων μικρότερης έντασης, τα οποία όμως αθροιστικά είναι αυτά που θα προκαλούσαν σύγχυση, ταραχή και πτώση ηθικού στον αντίπαλο.

¹⁵ Στρατηγική, Liddell Hart (σελ. 559-572)

¹⁶ Στο ίδιο (σελ. 560)

¹⁷ Στο ίδιο (σελ. 564)

Στον ανταρτοπόλεμο παρατηρούσε μια ανατροπή της αρχής της συγκέντρωσης που ισχύει στον συμβατικό πόλεμο, καθόσον οι αντάρτες προσπαθούν να διασπείρουν τις δυνάμεις του αντιπάλου εξασφαλίζοντας έτσι περισσότερες πιθανότητες επιβίωσης και επιτυχίας. Η συγκέντρωση υποστήριζε θα πρέπει να υλοποιείται τοπικά και για πολύ μικρά χρονικά διαστήματα με σκοπό την εμπλοκή με τον εχθρό επί κάποιου ασθενούς σημείου της διάταξής του.

Σημαντικό επίσης σημείο για τον Hart αποτελεί και η αναλογία γεωγραφικού χώρου ως προς τις δυνάμεις, στο πόσο δηλαδή χώρο απαιτείται για την ασφαλή ανάπτυξη ανταρτών, με τις προϋποθέσεις της μορφολογίας του εδάφους, τη σχετική ευκινησία των αντιμαχομένων και τη σχέση ηθικού ανάμεσα στις δύο πλευρές. Σε αυτό το πλαίσιο θεωρούσε ως πιο ευνοϊκό το ορεινό και δασωμένο έδαφος ενώ υποστήριζε ότι το αστικό τοπίο πρόσφερε πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα.

Πέρα των παραπάνω παραμέτρων, ο Hart έκανε ιδιαίτερη μνεία για τη σημασία της στάσης του λαού, ο οποίος κατοικεί στην περιοχή των συγκρούσεων και πιο συγκεκριμένα από την προθυμία του να παρέχει στους αντάρτες πληροφορίες, εφόδια και ταυτόχρονα να αποκρύπτει στοιχεία από τις δυνάμεις του αντίπαλου. Με αυτόν τον τρόπο ο εχθρός θα διατηρείται στο «σκοτάδι» από πλευράς πληροφοριών ενώ αντίθετα οι αντάρτες θα επιχειρούν με πλήρη γνώση όλων εκείνων των στοιχείων που χρειάζονται για την επιτυχία του αγώνα. Χαρακτηριστικά έγραφε «ο ανταρτοπόλεμος αν και ο ίδιος αποτελεί την πιο ατομική μορφή δράσης, οι επιχειρήσεις του είναι αποτελεσματικές και πετυχαίνουν τον σκοπό τους μόνο όταν υποστηρίζονται συλλογικά από τη μάζα των λαών»¹⁸.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση του ο Hart αναφέρει δύο διδάγματα από την ιστορία. Ο ανταρτοπόλεμος φαίνεται να έχει μεγαλύτερη τάση για περισσότερη και εντονότερη βία δεδομένου ότι, σε αντίθεση με τους στρατιώτες σε ένα συμβατικό πόλεμο η δράση των ανταρτών δεν εξισορροπείται από υπακοή σε ένα νομικό πλαίσιο αρχών αλλά αντίθετα φαίνεται ότι όσο αυτή τείνει στην υπερβολική βία τόσο μεγαλύτερη είναι η πρόκληση που θέτει στον αντίπαλο. Όπως ο ίδιος παρατηρεί το πρόβλημα της βίαιης δράσης παραμένει και μετά την απόσυρση του αντίπαλου δημιουργώντας έτσι δυσμενείς παράγοντες για την μετέπειτα ανασυγκρότηση τους κρατους.

¹⁸ Στρατηγική, Liddell Hart (σελ. 568)

Επίσης ο ανταρτοπόλεμος αποτελεί μια εξαιρετικά αποτελεσματική μέθοδος αντιμετώπισης ενός ξένου κατακτητή ιδίως όταν «μπολιαστεί» με στοιχεία λαϊκής εξέγερσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο πόλεμος της Ιβηρικής χερσονήσου, όπου τα στρατεύματα του Ναπολέοντα αν και είχαν υπερισχύσει έναντι των τακτικών Ισπανικών στρατευμάτων, δεν μπόρεσαν τελικά να καταβάλουν τους Ισπανούς αντάρτες,

2γ. Mao Zedong

Ο Mao Zedong έγραψε την πρώτη έκδοση του εγχειριδίου περί ανταρτοπόλεμου το 1937, την περίοδο της εισβολής της μικρότερης σε μέγεθος αλλά πιο ανεπτυγμένης Ιαπωνία, η οποία απειλούσε να υποτάξει την πελώρια αλλά πιο πρωτόγονη Κίνα, με σκοπό την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της. Κάτω από αυτές τις συνθήκες ασυμμετρίας ισχύος, η επιλογή του ανταρτοπόλεμου ήταν ταυτόχρονα αναγκαία αλλά και μια απόλυτα ορθολογική απόφαση¹⁹.

Ο ίδιος θεωρούσε τον ανταρτοπόλεμο ως ένα στάδιο του ολικού πολέμου ο οποίος ξεσπά όταν οι καταπιεσμένοι λαοί εξαιτίας της πίεσης που δέχονται από τους καταπιεστές φτάνουν στα όρια τους. Για τον Mao ο ανταρτοπόλεμος είναι το όπλο με το οποίο ένα έθνος κατώτερο σε μάχιμες δυνάμεις και στρατιωτικό εξοπλισμό μπορεί να χρησιμοποιήσει εναντίον ενός πιο ισχυρού έθνους από το οποίο δέχεται επίθεση. Αντιλαμβανόταν τις επιχειρήσεις ανταρτοπόλεμου ως ένα κομμάτι ενός ευρύτερου παρατεταμένου πολέμου (protracted war), ο οποίος θα ξεκινούσε με όρους ανταρτοπόλεμου, αλλά με το χρόνο και εφόσον οι ανταρτικές δυνάμεις ισχυροποιούνταν σε μέσα και προσωπικό, μπορούσε να μετεξελίχθει σε συμβατικό πόλεμο και να οδηγήσει στην αποφασιστική μάχη η οποία θα του εξασφάλιζε την τελική επικράτηση. Αναφερόμενος στην Ιαπωνική εισβολή, θεωρούσε ότι ο χρόνος λειτουργούσε υπέρ των κινέζων ανταρτών, δεδομένου ότι η Ιαπωνία εξαιτίας και άλλων απειλών που αντιμετώπιζε την ίδια χρονική περίοδο δεν μπορούσε να διαθέσει περισσότερο στρατό στο πεδίο της μάχης. Έτσι νομοτελειακά οι Ιάπωνες δεν θα είχαν καμία πιθανότητα να υπερισχύσουν σε ένα μακροχρόνιο αγώνα. Η μοναδική περίπτωση να επικρατήσουν θα ήταν δυνατή μόνο μέσω ενός αστραπιαίου πολέμου και γρηγορών αποφάσεων. Χαρακτηριστικά ο Mao θεωρούσε ότι εφόσον η Κίνα

¹⁹ Strategy, Lawrence Freedman (σελ. 184)

άντεχε για τρία ή περισσότερα χρόνια, η Ιαπωνία δεν θα ήταν σε θέση να ανταπεξέλθει στην πίεση. Έτι περαιτέρω, θεωρούσε δεδομένο ότι σε καμία περίπτωση ο ανταρτοπόλεμος δεν ήταν σε θέση να οδηγήσει σε τελική νίκη μέσω μιας αποφασιστικής μάχης, αντ' αυτού ο σκοπός του ήταν η παρενόχληση και η αποδυνάμωση του εχθρού μέσω πολλαπλών και μικρών επιθέσεων σε ένα ευρύ γεωγραφικό χώρο, αναγκάζοντας έτσι τον εχθρό να διασκορπά συνεχώς τις δυνάμεις του. Σε αυτό το πλαίσιο η μακρά προπαρασκευή πριν την έναρξη της σύγκρουσης απαιτούσε επτά θεμελιώδη στάδια για την επίτευξη του στόχου (ξεσηκωμός και οργάνωση του λαού, επίτευξη εσωτερικής πολιτικής νομιμοποίησης, εγκαθίδρυση βάσεων, εξοπλισμός δυνάμεων, ανάκτηση της εθνικής ισχύος, καταστροφή της εθνικής ισχύος του εχθρού και τελικά ανάκτηση των απολεσθέντων εδαφών²⁰).

Μεγάλη σημασία για τον Mao είχε ο πολιτικός στόχος, αφού θεωρούσε ότι ανταρτοπόλεμος χωρίς πολιτικό στόχο είναι καταδικασμένος σε αποτυχία. Παράλληλα αυτός ο πολιτικός στόχος θα πρέπει να συμπίπτει με τα όνειρα και τις επιδιώξεις του λαού (η σημασία της κινητοποίησης του λαού για τον Mao είχε κεφαλαιώδη σημασία) έτσι ώστε να είναι δυνατή η όσο μεγαλύτερη συμμετοχή του στον αγώνα.

Η βασική στρατηγική του ανταρτοπόλεμου κατά τον Mao βασιζόταν στην εγρήγορση, στην κινητικότητα και στην επίθεση και ταυτόχρονα προσαρμογή σε παραμέτρους όπως η μορφολογία του εδάφους, οι κινήσεις του εχθρού, οι καιρικές συνθήκες και η κατάσταση του λαού. Αντικειμενικός σκοπός των ανταρτών ήταν να εξολοθρεύουν μικρές μονάδες του αντιπάλου, να παρενοχλούν και να αποδυναμώνουν τις μεγαλύτερες μονάδες, να χτυπούν τις γραμμές επικοινωνιών, να εξαναγκάζουν τον εχθρό σε διασκορπισμό των δυνάμεων του και εφόσον επιχειρούν παράλληλα με τακτικό στρατό να συντονίζουν τη δράση τους με αυτόν. Ο Mao για να δώσει έμφαση στο πως λειτουργούν οι ανταρτικές ομάδες τις παρομοίαζε με αμέτρητα τσιμπούρια τα οποία τσιμπώντας ακατάπαυστα έναν γίγαντα τον εξουθενώνουν και τελικά τον καταβάλουν.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η ανάλυση του Mao, ομοίως με αυτή του Liddell Hart, προσεγγίζει αυτή της έμμεσης προσέγγισης. Πράγματι ο ίδιος αναφέρει στο έργο του χαρακτηριστικά «... να αποφεύγετε το συμπαγές και να επιτίθεστε στο

²⁰ Περί Ανταρτοπόλεμου, Mao Zedong (σελ 21)

κούφιο,να επιτίθεστε και αμέσως να αποσύρεστε»²¹. Ακολουθώντας λοιπόν τις βασικές αρχές της έμμεσης προσέγγισης ο Mao υποστηρίζει ότι θα πρέπει να επιλέγονται τα αδύνατα (κούφια) σημεία και ταυτόχρονα οι εμπλοκές με τον εχθρό να είναι σύντομες, προφανώς για λόγους αποφυγής των απωλειών. Για τον Mao μεγάλη σημασία είχε η ύπαρξη ισχυρής βάσης επιχειρήσεων²² με την προϋπόθεση όμως ότι εξαιτίας της αδυναμίας υπεράσπισης εκ μέρους των ανταρτών μιας εδαφικής περιοχής, αυτή θα έπρεπε να είναι ρευστή, τουλάχιστον στο αρχικό μέρος του αγώνα όπου η ασυμμετρία ισχύος των δυο εμπλεκομένων είναι μεγάλη.

Όσο αφορά τον γεωγραφικό χώρο και ο Mao, όπως και άλλοι θεωρητικοί του ανταρτοπόλεμου, θεωρούσε σοβαρό μειονέκτημα για τον αντίπαλο να διεξάγει επιχειρήσεις σε ευρύ γεωγραφικό χώρο. Πράγματι ο ίδιος υποστήριζε ότι η διεξαγωγή πολέμου σε μια αχανή γεωγραφική περιοχή, όπως η Κίνα, θα ανάγκαζε τον εχθρό αφενός να διασκορπίσει τις δυνάμεις του χάνοντας έτσι το πλεονέκτημα της ισχύος του, και αφετέρου εξαιτίας της επιμήκυνσης των γραμμών επικοινωνιών του, αυτές θα ήταν ιδιαίτερα ευάλωτες σε επιθέσεις από αντάρτες ενώ ταυτόχρονα θα υπήρχε άμεση απειλή και για τις βάσεις υποστήριξης των δυνάμεων του στις περιοχές μετόπισθεν.

Τέλος ο Mao υποστήριζε, ομοίως με τον Clausewitz, ότι η καταστροφή των δυνάμεων του εχθρού αποτελεί και στον ανταρτοπόλεμο όπως και σε κάθε άλλη στρατιωτική δράση θεμελιώδες αξίωμα²³. Έτσι ο λαός θα έπρεπε να υπομείνει κακουχίες και θυσίες ώστε να επιτευχτεί ο παραπάνω στόχος, για τον οποίο ο Mao πίστευε ότι η εφαρμογή του είναι προφανής σε όλες τις περιπτώσεις της στρατηγικής και τακτικής αντίληψης ακόμη και στην περίπτωση ενός απλού στρατιώτη που βάλει κατά του αντιπάλου με σκοπό την εξουδετέρωση του.

2 δ. Ernesto Che Guevara

Ο Ernesto Che Guevara ήταν ένας από τους αρχηγούς των ανταρτών στην Κούβα και συμμετείχε στο κίνημα της 26ης Ιουλίου που πέτυχε την ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος του Fulgencio Batista στην Κούβα, αρχικά προσφέροντας τις ιατρικές γνώσεις του και αργότερα ως διοικητής των ανταρτών, ενώ μετέπειτα υπήρξε μέλος

²¹ Στο ίδιο (σελ. 25)

²² Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως σήμερα, Κων/νος Κολιόπουλος (σελ. 276)

²³ Περί Ανταρτοπόλεμου, Mao Zedong (σελ. 93)

της επαναστατικής κουβανικής κυβέρνησης προωθώντας ριζικές μεταρρυθμίσεις. Επιπλέον ο Che Guevara συμμετείχε και σε αντάρτικα κινήματα εκτός από την Κούβα και σε άλλες περιοχές τόσο της Λατινικής Αμερικής όσο και αλλού (Κονγκό). Στο εγχειρίδιο του “Guerrilla Warfare” παρουσιάζει τη δική του προσέγγιση σχετικά με αυτό το είδος πολέμου.

Αρχικά ο υποστηρίζει ότι η Κουβανική επανάσταση έθεσε τρία θεμελιώδη στοιχεία του ανταρτοπόλεμου²⁴:

- Οι λαϊκές δυνάμεις μπορούν να νικήσουν ένα πόλεμο απέναντι σε τακτικό στρατό.
- Δεν είναι απαραίτητο η αναμονή για τις κατάλληλες συνθήκες έτσι ώστε να ξεκινήσει μια επανάσταση. Η επανάσταση μπορεί να ξεκινήσει και οι συνθήκες να αναπτυχθούν κατόπιν.
- Στην υποανάπτυκτη Λατινική Αμερική η ύπαιθρος αποτελούσε τον βασικό χώρο για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων.

Αναλύοντας τις παραπάνω αρχές παρατηρούμε μια διαφοροποίηση από την προσέγγιση του Mao Zedong, ο οποίος πίστευε ότι για την επανάσταση απαιτείται προετοιμασία και υπομονή μέχρι οπότε οι συνθήκες να αποδειχτούν ευνοϊκές. Σε αντίθετη πορεία ο Che Guevara πίστευε ότι ήταν δυνατόν να δημιουργηθούν μέσω της βίαιης δράσης²⁵ εκείνες οι συνθήκες που θα οδηγούσαν αργότερα στην κινητοποίηση της λαϊκής υποστήριξης υπέρ του αγώνα, μια αρχή γνωστή ως Focoism²⁶.

Παρόλο όμως αυτά και ο ίδιος συμφωνούσε με το σύνολο των υπολοίπων θεωρητικών του ανταρτοπόλεμου στη μεγάλη σημασία που έχει η λαϊκή υποστήριξη στον αγώνα, χαρακτηρίζοντας την μάλιστα ως απολύτως απαραίτητη συνθήκη. Σε αυτό το σημείο για να αναδείξει τη σημασία της λαϊκής υποστήριξης, ο Guevara αντιδιέστειλε τη δράση των ληστών της υπαίθρου που χρησιμοποιούσαν όμοιες πρακτικές με τους αντάρτες αλλά όμως μη έχοντας την υποστήριξη του λαού ήταν βέβαιη η σύλληψη και εξόντωση τους από τις δυνάμεις ασφαλείας²⁷.

Σημαντικό στοιχείο στην προσέγγιση του Guevara αποτελούσε η οικονομία δυνάμεων. Ακολουθώντας τη προσέγγιση του Mao που θεωρούσε τον ανταρτοπόλεμο ως ένα μεταβατικό στάδιο του συνολικού πολέμου, το οποίο θα μετεξελιχθεί όταν

²⁴ Guerrilla Warfare, Ernesto Che Guevara (σελ. 7)

²⁵ Waging Insurgent Warfare, Seth G. Jones (σελ. 42)

²⁶ Ο ακριβής όρος Focoism προέρχεται από την ισπανική γλώσσα και τη λέξη Foco, η οποία σημαίνει το κεντρικό σημείο/εστία. Ο όρος επινοήθηκε από τον Γάλλο ακαδημαϊκό και συμπολεμιστή του Che Guevara, Regis Debray.

²⁷ Guerrilla Warfare, Ernesto Che Guevara (σελ. 10)

υπάρξουν οι κατάλληλες συνθήκες σε συμβατικό πόλεμο όπου τότε (και μόνο τότε) θα επιχειρηθεί η αποφασιστική μάχη για την τελική νίκη, υποστήριζε την αποφυγή άσκοπων εμπλοκών με τον εχθρό οι οποίες ενδεχομένως να επέφεραν σημαντικές απώλειες στα ανταρτικά τμήματα. Χαρακτηριστικά όριζε ως ουσιώδες καθήκον για τον οποιοδήποτε αντάρτη την αποφυγή εξουδετέρωσης του από τις δυνάμεις του αντιπάλου. Η μοναδική περίπτωση εμπλοκής με τον εχθρό θα πρόεκυπτε μόνο όταν οι συνθήκες θα προδιέγραφαν σίγουρη την επικράτηση. Όμοια με τον Mao θεωρούσε σημαντικό την εξασφάλιση μια βάσης επιχειρήσεων η οποία θα ενισχύεται συνεχώς κατά τη διάρκεια της εξέλιξης του αγώνα. Ειδικότερα σε αυτή την «ελεύθερη» από την απειλή του εχθρού περιοχή θα πρέπει να υλοποιηθεί ο προσηλυτισμός των κατοίκων αυτής για ασφάλεια και υποστήριξη του αγώνα και ταυτόχρονα η ανάπτυξη μέτρων ασφαλείας, τα οποία θα την εξασφάλιζαν από εχθρικές ενέργειες. Όταν η δύναμη της ομάδας των ανταρτών που έδρευαν στη βάση αυξανόταν σε προσωπικό και μέσα, τότε θα έπρεπε να δημιουργηθεί μια καινούργια ομάδα από τη πλεονάζουσα δύναμη η οποία θα κινηθεί σε μια άλλη περιοχή προς δημιουργία μια νέας ασφαλούς περιοχής. Το παραπάνω σχήμα ο Che Guevara το παρομοίαζε με την μετακίνηση των μελισσών από το αρχικό μελίσσι όταν μια νέα βασίλισσα γεννιόταν, ενώ η μητέρα βασίλισσα παρέμενε στο αρχικό μελίσσι²⁸. Μακροπρόθεσμος στόχος αποτελούσε η συνένωση όλων των ανταρτικών ομάδων που θα έχουν δημιουργηθεί, ως αποτέλεσμα του παραπάνω κύκλου και η εμπλοκή με τον εχθρό στο πλαίσιο μια συμβατικής πολεμικής σύγκρουσης.

2ε. Παναγιώτης Κονδύλης

Ο Παναγιώτης Κονδύλης υπήρξε Έλληνας φιλόσοφος, συγγραφέας και μεταφραστής, έγραψε κυρίως στα γερμανικά και μετέφραζε ο ίδιος τα βιβλία του στα ελληνικά. Η προσέγγιση του για τον ανταρτοπόλεμο εκφράστηκε κυρίως μέσω του βιβλίου του «Περί Πολέμου»²⁹. Στο βιβλίο αυτό πραγματεύεται τις απόψεις του για τον ανταρτοπόλεμο μέσω ενός πρίσματος που το αποτελούν οι διδασκαλίες των Marx και Engels.

Ο Κονδύλης παρατηρεί εξετάζοντας το έργο τους ότι λίγο πολύ προσεγγίζουν το φαινόμενο του ανταρτοπόλεμου με την ίδια οπτική που το επιχειρεί και ο Clausewitz,

²⁸ Guerrilla Warfare, Che Guevara (σελ. 17)

²⁹ Περί Πολέμου, Παναγιώτης Κονδύλης (σελ. 249-263)

διαπιστώνει δηλαδή τη σημασία που δίνουν στον ανταρτοπόλεμο ως κυρίως επικουρικό στρατιωτικό μέσο σε εξεγέρσεις εθνικού χαρακτήρα, το οποίο όμως παραμένει εξαρτημένο από τη σύμπραξη του με τον τακτικό στρατό. Αυτή η σύμπραξη αλλά και η υποταγή του ως επικουρικό μέσο τονίζεται από τον Κονδύλη ανεξάρτητα του χαρακτηρισμού του ανταρτοπόλεμου ως «παλλαϊκό πόλεμο», δεδομένου ότι το προβάδισμα των επιχειρήσεων το κατέχουν εν γένει οι ένοπλοι στρατιώτες των συμβατικών δυνάμεων. Ο ρόλος των ανταρτών δεν είναι άλλος από την παροχή βοήθειας στον τακτικό στρατό, έτσι ώστε αυτός να περιορίζει ή να εξουδετερώνει τα όποια μειονεκτήματα το απέναντι σε έναν ισχυρότερο αντίπαλο. Για το σκοπό αυτό έπρεπε ο ανταρτοπόλεμος να οργανώνεται καθώς και να ενισχύεται από την ηγεσία των τακτικών στρατευμάτων. Η σημασία της σύμπραξης του ανταρτοπόλεμου με επιχειρήσεις του τακτικού στρατού (άρα και την υποταγή του σε έναν πολιτικό προσανατολισμό) ενισχύεται και από τον δεδομένο κίνδυνο ολίσθησης που υπάρχει στο να εξελιχθεί αυτός σε μία εγκληματικής μορφής βίαιης σειράς πράξεων (δολοφονίες, ληστείες εκμετάλλευση αδυνάτων κ.λπ.)³⁰

Έτι περαιτέρω οι Marx και Engels θεωρούσαν ότι η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη λαϊκή συμμετοχή θα εξασθénιζε την θέση μιας ενδεχόμενης αρνητικής στάσης της όποιας κυβέρνησης. Η άποψη αυτή των δύο για τον ανταρτοπόλεμο δεν πρόεκυπτε, όπως παρατηρεί ο Κονδύλης, από μια νομικίστικη θεώρηση ότι ο πόλεμος εννοείται μόνο ως διακρατικό φαινόμενο δεδομένου ότι ως γνήσιοι επαναστάτες τοποθετούσαν τον πόλεμο πέρα από νομιμότητες τέτοιου είδους. Με άλλα λόγια δεν αποδέχονταν το πόλεμο ως μια «αποκλειστικότητα» των κρατικών δρώντων όπου η συνθηκολόγηση μιας κυβέρνησης, άρα και του εθνικού στρατού της κατ' επέκταση, ισοδυναμούσε με τη συνθηκολόγηση ολόκληρου του λαού. Έτσι σε αυτό το πλαίσιο ο Marx θεωρούσε ότι σε περίπτωση που ο τακτικός στρατός είχε υποστεί ήττα έπρεπε ο λαός να εξακολουθήσει να αμύνεται, ενώ ο Engels υποστήριζε ότι σε ένα τέτοιου είδους αγώνα, που διακυβεύεται η σωτηρία ενός έθνους, πρέπει να χρησιμοποιείται οποιοδήποτε μέσο, όσο άγριο ή ύπουλο μπορεί να θεωρηθεί, ως απάντηση σε ένα αποικιακού τύπου αντίπαλο.

Σε συνέχεια των παραπάνω ο Κονδύλης αναφέρει ότι ο ανταρτοπόλεμος προφανώς και ισχυροποιείται όσο μεγαλύτερη είναι η λαϊκή συμμετοχή και υποστήριξη ενώ είναι επίσης σημαντική και η μορφολογία της περιοχής διεξαγωγής του (ευνοϊκότερο

³⁰ Περί Πολέμου, Παναγιώτης Κονδύλης (σελ 256 - 257)

το ορεινό έδαφος). Παρόλο αυτά όμως υπήρξαν περιπτώσεις όπου παρά την ύπαρξη των προαναφερθέντων παραμέτρων το αποτέλεσμα δεν ήταν επιτυχής. Σε αυτό το σημείο υπεισέρχεται ο παράγοντας της εξωτερικής υποστήριξης, της βοήθειας δηλαδή από έναν εξωτερικό δρώντα είτε με υλική υποστήριξη, είτε μέσω της ταυτόχρονης και από άλλου γεωγραφικού σημείου όχλησης του κοινού με τους αντάρτες αντιπάλου. Έτσι σε ακολουθία αυτής της διαπίστωσης ο Κονδύλης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η υποστήριξη ενός άτακτου ή επαναστατικού πολέμου θεωρείται αναγκαία υπόθεση για την επιτυχή αντιμετώπιση ενός ισχυρότερου αντιπάλου.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, σύμφωνα με τον Κονδύλη, οι Marx και Engels δεν προσπάθησαν να αντλήσουν διδάγματα από τους (εθνικούς) ανταρτοπόλεμους για την οργάνωση ταξικών αγώνων της εργατικής τάξης, καθόσον οι διαφορές ανάμεσα τους είναι σημαντικές γεγονός που υπαγορεύει διαφορετικές προσεγγίσεις από στρατηγικής πλευράς. Ως μια από τις κύριες διαφορές ο Κονδύλης παρουσιάζει την απαίτηση για ταχύτατες και πειθαρχημένες ενέργειες στην περίπτωση μιας εργατικής επανάστασης ώστε να γίνει πλήρη εκμετάλλευση μιας καίριας ευκαιρίας (π.χ. πολιτική κρίση), σε αντίθεση βεβαία με την ανάγκη υπομονετικής στρατηγικής φθοράς του ηθικού και της θέλησης του αντίπαλου στην περίπτωση του ανταρτοπόλεμου. Σε αυτό το σημείο ο Κονδύλης προβαίνει στην εκτίμηση ότι ο ανταρτοπόλεμος ως μορφή αγώνα ανήκει στο παρελθόν, δεδομένου ότι συνδέθηκε κυρίως με τον αντι-αποικιακό αγώνα των πρώτων δεκαετιών μετά το τέλος του Β'ΠΠ, όπου οι ξένες δυνάμεις φυλετικά και πολιτισμικά αποτελούσαν ξένο σώμα μέσα στις ντόπιες κοινωνίες γεγονός που δημιουργούσε αρνητικά αντανakλαστικά στον λαό. Στις λιγοστές περιπτώσεις όπου ανταρτοπόλεμος είχε την ταυτότητα του εμφύλιου (Κίνα) οι αντάρτες ήταν ιδιαίτερα ισχυροί, γεγονός που οδήγησε την μετεξέλιξη τους σε τακτικό στρατό μετατρέποντας έτσι τις σταθερές των πολεμικών επιχειρήσεων σε αυτές ενός συμβατικού πολέμου.

3. Επιχειρησιακή Ανάλυση, ο Ανταρτοπόλεμος στο Επιχειρησιακό και Τακτικό Επίπεδο

3α Στόχοι και Χαρακτηριστικά

Βασικός στόχος στον ανταρτοπόλεμο είναι η υπερίσχυση στο ηθικό πεδίο, δηλαδή με άλλα λόγια η υποταγή της θέλησης του αντιπάλου για συνέχιση της σύγκρουσης. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της ολοένα και μεγαλύτερης κινητοποίησης του λάου ενώ παράλληλα το κόστος συνέχισης του αγώνα για τον αντίπαλο γίνεται ολοένα και μεγαλύτερο. Οι αντάρτες δεν στοχεύουν σε μία στρατιωτική νίκη επί του αντίπαλου διότι απλούστατα δεν είναι ικανοί στην πλειοψηφία των περιπτώσεων να την επιτύχουν εξαιτίας κυρίως της ασυμμετρίας ισχύος. Σε αυτό που στοχεύουν είναι να καταστήσουν τη συνέχιση του αγώνα για τον αντίπαλο ιδιαίτερα δαπανηρή σε υλικούς και μη πόρους, οδηγώντας τον έτσι συνεχώς σε μια ανάλυση κόστους - οφέλους με τελικό σκοπό την αποχώρηση του από τον αγώνα. Με άλλα λόγια θα λέγαμε ότι οι αντάρτες μέσω μιας στρατηγικής φθοράς (attrition strategy) επιδιώκουν καταρχάς να έχουν τις ελάχιστες ει δυνατόν απώλειες και παράλληλα να φέρουν τον αντίπαλο σε τέτοια θέση όπου θα αναγκαστεί να διακόψει τις επιχειρήσεις. Όπως σωστά διατύπωσε ο Henry Kissinger «ο αντάρτης νικά εφόσον δεν χάνει ενώ ο συμβατικός στρατός χάνει εφόσον δεν νικά»³¹. Θα μπορούσε να υποστηρίξει κάποιος ότι η βασική στρατηγική του ανταρτοπόλεμου φαίνεται να μοιάζει με αυτή της έμμεσης προσέγγισης (indirect approach)³². Η έμμεση προσέγγιση αποτελεί μια στρατηγική κατά την οποία αποφεύγονται οι ισχυρές γραμμές του εχθρού, επιδιώκοντας αφενός κέρδος χρόνου και παράλληλα την εκμετάλλευση της όποιας αδυναμίας του εχθρού στο φυσικό και ηθικό πεδίο³³. Όμοια με τον ανταρτοπόλεμο η έμμεση προσέγγιση θεωρείται κατάλληλη για να υιοθετηθεί από μια δύναμη, όταν αυτή δεν διαθέτει επαρκή ισχύ για να ενεργήσει απευθείας εναντίον του κέντρου βάρους ή των ισχυρών σημείων του αντιπάλου και αντί αυτού επιλέγει να επικεντρωθεί στην εκμετάλλευση κρίσιμων τρωτοτήτων της αντίπαλης δύναμης μέσω μια σειράς επιμέρους επιχειρήσεων, οι οποίες προϊόντος του χρόνου θα οδηγήσουν στην εξουδετέρωση του εχθρού. Με αυτόν τον τρόπο ακολουθεί γραμμές ήσσονος

³¹ The Viet Nam Negotiations, Foreign Affairs, January 1969 Issue

³² Περισσότερα για την στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης βλέπε Strategy, Liddell Hart

³³ Διακλαδικός Κανονισμός 2-1/2012, ΓΕΕΘΑ

αντίστασης αποφεύγοντας τα ισχυρά σημεία του εχθρού μέχρις ότου προσεγγίσει και εξουδετερώσει το κέντρο βάρους του εχθρού. Η βασική διαφορά του ανταρτοπόλεμου με την έμμεση προσέγγιση έγκειται στη φύση των δύο ως επιχειρησιακών τακτικών. Στον ανταρτοπόλεμο αυτό που παρατηρείται είναι ότι πρόκειται για έναν πόλεμο όπου κάθε σταθερά, πέρα από κάποιες βασικές αρχές, ανατρέπονται. Οι αντάρτες οφείλουν να λειτουργούν out of the box ξεπερνώντας και «σπάζοντας» κάθε στεγανό που δημιουργείται από τις συμβατότητες που ορίζονται στο πλαίσιο ενός συμβατικού πολέμου.

Μια άλλη σημαντική παράμετρος στον ανταρτοπόλεμο είναι η επιδίωξη για τις ελάχιστες απώλειες σε προσωπικό και μέσα. Όπως προαναφέρθηκε στον ανταρτοπόλεμο αυτό που τον χαρακτηρίζει είναι η ασυμμετρία ισχύος. Οι πόροι των ανταρτών δεν είναι απλά περιορισμένοι αλλά σε σχέση με αυτούς του αντιπάλου ελάχιστοι, η παραμικρή σπατάλη είναι ικανή να επιφέρει δυσάρεστες συνέπειες στην συνέχεια του αγώνα. Όπως ο Che Guevara το περιέγραφε «το σημαντικότερο καθήκον ενός αντάρτη είναι η αποφυγή της εξόντωσης του»³⁴. Κάθε αντάρτης και κάθε φυσίγγιο είναι εξαιρετικά πολύτιμο και δύσκολα αναπληρώνεται. Στο ίδιο μήκος κύματός ο Liddell Hart υποστήριξε ότι η δράση των ανταρτών αντιστρέφει την κανονική πρακτική του πολέμου. Ο αντάρτης στρατηγικά σκεπτόμενος αποφεύγει τις μάχες που ενδεχομένως θα υποστεί απώλειες, γιατί κατά τη διεξαγωγή μιας μάχης, σε αντίθεση με μια επιχείρηση ενέδρας, η εμπλοκή με τον εχθρό είναι βέβαιο ότι θα επιφέρει απώλειες οι οποίες ποσοτικά εξαιτίας και της μικρής δύναμης των ανταρτών θα είναι δυσανάλογα μεγάλες³⁵. Έτι περαιτέρω πάντα θα υπάρχει και ο κίνδυνος μεταξύ των απωλειών να είναι και αναντικατάστατο προσωπικό (π.χ. ο επικεφαλής του τμήματος) γεγονός που θα επηρεάσει και το σύνολο. Έτσι η κάθε μάχη με τον εχθρό θα πρέπει να γίνεται κάτω από τις πλέον ευνοϊκότερες συνθήκες και να διαρκεί όσο το δυνατόν μικρότερο χρονικό διάστημα, διότι ο αντίπαλος ακόμα και εάν αιφνιδιαστεί ή το έδαφος δεν τον ευνοεί, διατηρεί την ικανότητα να ανταπεξέλθει και εφόσον έχει τον χρόνο να ενισχυθεί κατάλληλα και να επιφέρει εν τέλει ένα σημαντικό πλήγμα στους επιτιθέμενους αντάρτες.

Σημαντικό στοιχείο για τη διεξαγωγή του ανταρτοπόλεμου αποτελεί χωρίς αμφιβολία η ενεργός υποστήριξη του ντόπιου πληθυσμού. Βέβαια η ιδεατή περίπτωση της καθολικής υποστήριξης του πληθυσμού είναι μάλλον ανέφικτη κυρίως λόγω του

³⁴ Guerrilla Warfare, Che Guevara (σελ. 15)

³⁵ Η Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης, Liddell Hart (σελ. 565)

φόβου για αντίποινα από τον αντίπαλο αλλά και λόγω ευθυγράμμισης μέρους του λαού με τον αντίπαλο, εξαιτίας οικονομικών ή άλλων συμφερόντων. Όμως για τη βιωσιμότητα ενός ανταρτικού κινήματος αρκεί η ενεργή υποστήριξη ενός περίπου 10% του πληθυσμού με το 2% αυτού να δύναται να φέρει όπλα, συνθήκη η οποία θεωρείται ικανή ³⁶. Επιπλέον ο ανταρτοπόλεμος ως μορφή πολέμου είναι αποτελεσματικός και πετυχαίνει το σκοπό του μόνο όταν υποστηρίζεται συλλογικά από τη συμπάθεια των μαζών³⁷.

Στο ίδιο πλαίσιο σημαντικός παράγοντας είναι και η υποστήριξη του αγώνα από ένα τρίτο, κυρίως κρατικό, εξωτερικό δρώντα. Ακόμη και στην περίπτωση όπου αυτή η υποστήριξη δεν έχει την επίσημη υποστήριξη ενός κράτους είναι ικανή να κινητοποιήσει την κοινή γνώμη στο εξωτερικό δημιουργώντας έτσι ερείσματα συμπάθειας στο ανταρτικό κίνημα (η περίπτωση των φιλελλήνων στην ελληνική επανάσταση του 1821 είναι χαρακτηριστική). Όταν όμως η υποστήριξη αυτή παίρνει τη μορφή της επίσημης κρατικής υποστήριξης τα πράγματα δρουν καταλυτικά υπέρ των ανταρτών. Σε αυτήν την περίπτωση οι αντάρτες δεν λαμβάνουν απλά υλική υποστήριξη, γεγονός εξαιρετικής σημασίας αναμφίβολα, αλλά το έδαφος της τρίτης χώρας μπορεί να λειτουργήσει ως ένα ασφαλές καταφύγιο (Safe Heaven) για τις ανταρτικές δυνάμεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το κράτος του Πακιστάν όπου κατά το πόλεμο στο Αφγανιστάν μετά την εισβολή της Ρωσίας (1981-1989), πρόσφερε, με τη σαφή υποστήριξη βεβαία των ΗΠΑ³⁸, οπλισμό αλλά και καταφύγιο στους Αφγανούς αντάρτες (Mujahideen) τόσο για ασφάλεια όσο και για εκπαίδευση (μάλιστα στο Πακιστάν έστω και χωρίς αυτή τη φορά την επίσημη κρατική υποστήριξη, λειτούργησαν ομοίως ασφαλή καταφύγια 20 περίπου χρόνια αργότερα για τους Taliban στον αγώνα τους αυτή τη φορά κατά των ΝΑΤΟικών δυνάμεων). Από την άλλη περίπτωση ως αντιπαράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το πρόβλημα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο Δημοκρατικός Στρατός (ΔΣΕ) κατά τη διάρκεια του Ελληνικού εμφυλίου(1945-1949) όταν για πολιτικούς κυρίως λόγους χώρες συνορεύουσες με την Ελλάδα αρνήθηκαν την υποστήριξη τους επιταχύνοντας έτσι την κατάρρευση του στο πεδίο της μάχης³⁹.

³⁶ Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, Κων/νος Κολιόπουλος (σελ. 269)

³⁷ Η Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης, Liddell Hart (σελ, 565)

³⁸ Ghost Wars, Steve Coll (σελ. 62-68)

³⁹ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Ελληνικός Εμφύλιος δεν αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ανταρτοπόλεμου, δεδομένου ότι ξεκίνησε ως συμβατικός πόλεμος και μόνο στην τελευταία φάση του όταν και η ασυμμετρία ισχύος μεταξύ των εμπλεκομένων υπήρξε σημαντικότερη, εξαιτίας της

Επιπλέον βασικός επιχειρησιακός κανόνας των ανταρτών είναι η προσπάθεια διασποράς των δυνάμεων του αντιπάλου. Η ασυμμετρία ισχύος που διέπει τους αντιπάλους αναγκάζει τους αντάρτες να αποκεντρώνουν τον πόλεμο όσο το δυνατόν περισσότερο με βασική τους επιδίωξη να αναγκάσουν τον αντίπαλο να διασπείρει και αυτός τις δυνάμεις του. Αποτέλεσμα αυτής της μεθόδου είναι η εμπλοκή των ανταρτικών δυνάμεων με τμήματα του εχθρού σαφώς μικρότερης ισχύος, από την αρχική, με αποτέλεσμα να αυξάνουν έτσι τις πιθανότητες επιτυχίας τους. Κατά αυτόν τον τρόπο η διασπορά είναι ουσιώδη προϋπόθεση για την επιβίωση και την επιτυχία των ανταρτών. Σε αυτήν την περίπτωση η αρχή της συγκέντρωσης (ως αρχή του πολέμου) πρέπει να αντικατασταθεί με την αρχή της ρευστότητας της δύναμης⁴⁰ δηλαδή ευελιξία και ταχύτατη συγκέντρωση και αποκέντρωση δυνάμεων τους όταν οι συνθήκες το απαιτούν.

Σε συνέχεια της αποκέντρωσης των δυνάμεων η αναλογία του γεωγραφικού χώρου προς τις δυνάμεις είναι ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας. Τόσο ο Clausewitz όσο και ο Liddell Hart έδωσαν μεγάλη έμφαση στην παραπάνω αναλογία. Πράγματι σε ένα μικρό επιχειρησιακό χώρο ο ισχυρός μπορεί να εμπλέξει πιο αποτελεσματικά τις δυνάμεις του καλύπτοντας έτσι τους όποιους πιθανούς χώρους στους οποίους μπορεί να καταφύγουν οι ανταρτικές ομάδες και ταυτόχρονα λόγω της μικρής διασποράς των δυνάμεων του να παραμείνει ιδιαίτερος ισχυρός έτσι ώστε να είναι σε θέση να υπερισχύσει των ανταρτών. Η περίπτωση του Εθνικού Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσόβου (KLA) είναι ενδεικτική της παραπάνω παρατήρησης. Μετά τον Μάρτιο του 1997 και την κατάρρευση του Αλβανικού κράτους αποθήκες πολεμικού υλικού λεηλατηθήκαν με αποτέλεσμα χιλιάδες όπλα των Αλβανικών ΕΔ να διοχετευτούν στο Κόσσοβο εξοπλίζοντας έτσι τους αντάρτες του KLA, καθιστώντας τους έτσι έτοιμους για τον αγώνα εναντίον των Σερβικών δυνάμεων. Επιπλέον ο KLA θα μπορούσε να ελπίζει αν όχι σε οικονομική υποστήριξη τουλάχιστον στην παροχή ασφαλούς καταφύγιου για ανάπαυση και εκπαίδευση των δυνάμεων του τόσο από την Αλβανία όσο και από την ΠΓΔΜ (εξαιτίας της παρουσίας εκεί σημαντικής Αλβανικής μειονότητας). Παρόλο αυτά όμως το μικρό μέγεθος του Κοσσόβου αντιστάθμιζε τα παραπάνω πλεονεκτήματα, καθιστώντας από ένα ορθολογικό δρώντα απαγορευτική την όποια επιλογή για προσπάθεια έναρξης ανταρτοπόλεμου.

σημαντικής υλικής υποστήριξης των ΗΠΑ στην Ελληνική Κυβέρνηση, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι προσέγγιζε το μοντέλο του ανταρτοπόλεμου.

⁴⁰ Η Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης, Liddell Hart (σελ. 566)

3.β Επιχειρησιακή Χρησιμοποίηση και Τακτικές

Σύμφωνα με τον Mao Zedong η στρατηγική του ανταρτοπόλεμου διαφέρει ουσιωδώς από εκείνη των τακτικών στρατευμάτων⁴¹, δεδομένου ότι θεωρούσε τον ανταρτοπόλεμο ως ένα διαφορετικό είδος πολέμου, με τα άλλα δύο είδη: τον πόλεμο ελιγμού και τον πόλεμο χαρακωμάτων.

Ο ανταρτοπόλεμος βασίζεται κυρίως στην συνεχή δραστηριότητα και κίνηση και δεν υφίσταται η έννοια της αποφασιστικής μάχης, δηλαδή της μάχης που θα φέρει την τελική επικράτηση. Σε αυτό το πλαίσιο ο ανταρτοπόλεμος δεν στοχεύει στην γρήγορη νίκη αλλά στη μακροπρόθεσμη κάμψη της θέλησης και του ηθικού του αντιπάλου. Ομοίως ο Mao Zedong τόνιζε στο έργο του για τον ανταρτοπόλεμο τη σημασία του παρατεταμένου αγώνα (Protracted War) ως σημαντική παράμετρο για την υπερίσχυση επί του αντιπάλου. Έτι περαιτέρω ο ανταρτοπόλεμος θα πρέπει να είναι δυναμικός, να διατηρεί την ορμή του και να αποφεύγει τις παύσεις καθόσον έτσι ο αντίπαλος μπορεί να επανακάμψει. Συνεπώς η έννοια του αμυντικού αγώνα δεν μπορεί να υφίσταται ως επιλογή στον ανταρτοπόλεμο.

Σε συνέχεια των παραπάνω, ο Liddell Hart απορρίπτει την περίπτωση του στατικού αμυντικού αγώνα ως μέρος της ανταρτικής δράσης, παρά μόνο εάν είναι άκρως απαραίτητη και για πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Η βασική τακτική του ανταρτοπόλεμου λοιπόν έγκειται στην αρχή αποφυγή της στενής εμπλοκής με τον εχθρό, διότι με αυτόν τον τρόπο διακινδυνεύονται απώλειες οι οποίες είναι βέβαιο ότι θα αποδειχτούν σε βάθος χρόνου μοιραίες, δεδομένου τη δυσκολία αναπλήρωσης αυτών. Ταυτόχρονα οι επιθέσεις πρέπει να υλοποιούνται μονάχα σε περιπτώσεις εξαιρετικά ευμενείς για τους αντάρτες (π.χ. όταν υπάρχει τοπική υπεροπλία, πλεονέκτημα θέσεως κ.λπ.) και πάντα εναντίον περιορισμένων στόχων.

Πέρα από τα παραπάνω η τακτική του ανταρτοπόλεμου δεν συμβαδίζει με την βασικότερη αρχή του πολέμου, αυτήν της συγκεντρώσεως⁴². Πράγματι η διασπορά των δυνάμεων του αντιπάλου αποτελεί ουσιώδη παράγοντα επιτυχίας του ανταρτοπόλεμου τόσο για την επιβίωση όσο και για την επικράτηση των ανταρτών. Όσο περισσότερο διασπαστούν οι δυνάμεις του αντιπάλου μειώνεται το πλεονέκτημα

⁴¹ Περί Ανταρτοπόλεμου Mao Zedong (σελ. 32)

²¹ Η Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης, Liddell Hart (σελ. 565)

της αριθμητικής υπεροχής ενώ εξαιτίας του γεγονότος της επιμήκυνσης των γραμμών επικοινωνίας καθίστανται πιο ευάλωτες.

Κατόπιν της παραπάνω ανάλυσης γίνονται ευδιάκριτες οι βασικές αρχές της τακτικής του ανταρτοπόλεμου, δηλαδή ενός αγώνα που θα βασίζεται πρωτίστως στον αιφνιδιασμό, με ολιγομελείς ομάδες κρούσης υψηλής κινητικότητας και εξοπλισμένες με ελαφρύ οπλισμό. Επιχειρησιακά αυτό μεταφράζεται κυρίως σε επιχειρήσεις δολιοφθοράς, hit-and-run επιθέσεις καθώς και επιχειρήσεις εξουδετέρωσης επιφανών προσώπων σε σημαντικές γραφειοκρατικές/διοικητικές θέσεις του αντιπάλου⁴³. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του αγώνα υψηλής κινητικότητας σε τακτικό επίπεδο δίνεται από τον Che Guevara (το επονομαζόμενο minuet⁴⁴). Σύμφωνα με αυτήν την τακτική οι αντάρτες περικυκλώνουν και από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα τις θέσεις του αντιπάλου με ολιγομελείς ομάδες των 5 έως 6 αντρών και σε απόσταση που δεν θα διακινδυνεύουν μια δική τους περικύκλωση. Η εμπλοκή ξεκινάει από ένα οποιοδήποτε σημείο και από μια μόνο ομάδα. Ο εχθρός αντιδράει και κινείται προς τους αντάρτες οι οποίοι ταυτόχρονα υποχωρούν διατηρώντας όμως πάντοτε οπτική επαφή με τον εχθρό. Την στιγμή αυτή αντάρτικη ομάδα από άλλο σημείο εμπλέκεται εκ νέου με τον αντίπαλο με αποτέλεσμα να τον προσελκύει σε διαφορετικό σημείο από το αρχικό και η κατάσταση συνεχίζεται διαδοχικά. Με αυτόν τον τρόπο οι αντάρτες δεν διακινδυνεύουν δικές τους απώλειες ενώ εξουθενώνουν τον εχθρό προξενώντας του απώλειες τόσο σε προσωπικό όσο και σε πυρομαχικά.

Οι επιχειρήσεις δολιοφθοράς είναι εξίσου σημαντικές για την επιτυχή εξέλιξη του αγώνα. Το σημαντικό στοιχείο όμως σε αυτή την επιχειρησιακή τακτική είναι η προσεκτική επιλογή του στόχου καθώς και η υλοποίηση του επιχειρησιακού σχεδίου έτσι ώστε να μην υπάρξουν απώλειες αθώων πολιτών⁴⁵. Όπως έχει προαναφερθεί βασικός στόχος του ανταρτοπόλεμου είναι μέσω του αγώνα η υποταγή της θέλησης και του ηθικού του αντιπάλου. Έτσι κάθε στόχος δολιοφθοράς οφείλει να έχει τέτοια σημασία, να στοχεύει δηλαδή κάποια βασική και σημαντική οικονομική παράμετρο του αντιπάλου (π.χ. ένα εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας) έτσι ώστε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις πτώσης ηθικού και θέλησης (λαϊκή πίεση και οργή προς τον αντίπαλο). Παράλληλα όμως θα πρέπει τόσο στη σχεδίαση όσο και στην εκτέλεση της αποστολής να ληφθεί υπόψη η αποφυγή παράπλευρων απωλειών.

⁴³ Waging Insurgent Warfare, Seth G. Jones (σελ. 39)

⁴⁴ Guerrilla Warfare, Che Guevara (σελ. 19)

⁴⁵ Στο ίδιο (σελ. 21)

Απώλειες αθώων πολιτών κατά την υλοποίηση ενός σχεδίου δολιοφθοράς θα έχει ως αποτέλεσμα την ψυχική «απομάκρυνση» του λαού από τους αντάρτες, γεγονός εξαιρετικά αρνητικό, δεδομένου τη σημασία που έχει η λαϊκή υποστήριξη στο αντάρτικο κίνημα (παροχή τροφής, καταφυγίου, πληροφοριών κ.λπ.).

Τέλος με τις επιχειρήσεις εξουδετέρωσης ατόμων σε σημαντικές θέσεις επιχειρείται η αποδόμηση της γραφειοκρατικής δομής του αντιπάλου. Οι Viet Cong δολοφονώντας ένα μεγάλο αριθμό διοικητικών παραγόντων του Νοτίου Βιετνάμ κατόρθωσαν να απορυθμίσουν τη δημόσια διοίκηση του κράτους σε τέτοιο βαθμό μάλιστα που ακόμα και μια απλή διοικητική λειτουργία υλοποιούνταν με δυσκολία⁴⁶. Παράλληλα αυτές οι δολοφονίες λειτουργούσαν και αποθαρρυντικά για τους εν δυνάμει αντικαταστατές με αποτέλεσμα την ελλιπή επάνδρωση της κρατικής γραφειοκρατίας η οποία είχε εμφανή αποτελέσματα στη λειτουργία του κράτους.

⁴⁶ Violent Politics, William R. Polk (σελ. 16)

4. Ιστορικά Παραδείγματα: ο Ανταρτοπόλεμος ως Όπλο των Αδυνάτων

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν συνοπτικά ορισμένα ιστορικά παραδείγματα με στόχο να εντοπιστούν τα χαρακτηριστικά και οι αρχές αυτής της μορφής του πολέμου καθώς και να αναζητηθούν οι σημαντικότεροι παράγοντες που οδηγούν στην τελική επικράτηση των ανταρτών.

4α Ο Πόλεμος της Ιβηρικής Χερσονήσου

Πέρα από την «ονοματοδοσία» σε αυτό το είδος πολεμικής σύγκρουσης, ο πόλεμος της Ιβηρικής Χερσονήσου (1808-1814) πρόσφερε πολλά στην μελέτη του ανταρτοπόλεμου, καθόσον θεωρείται ως ένας από τους πρώτους πολέμους εθνικής ανεξαρτησίας ο οποίος στηρίχθηκε στο αντάρτικο κίνημα.

Η Ισπανία του 19^{ου} αιώνα παρόλο τον πακτωλό πλούτου που είχε προέλθει από την λεηλασία των σπουδαίων πολιτισμών της Ν. Αμερικής δεν είχε κατορθώσει να θεμελιώσει ένα ισχυρό κράτος, παραμένοντας σχετικά πίσω σε εξέλιξη σε σχέση με άλλα κράτη της εποχής. Επιπλέον, η Ισπανία δεν παρουσίαζε την εικόνα ενός τυπικού και συμπαγούς έθνους κράτους δεδομένου ότι οι πόλεις της ήταν σχετικά αυτόνομες με αυτάρκεια από τοπικούς πόρους, ενώ ακόμη και στο επίπεδο της γλώσσας υπήρχαν ασυνέχειες με την ύπαρξη αρκετών διαφορετικών γλωσσικών ιδιωμάτων⁴⁷. Σημαντικός συνδετικός ιστός αυτής της Ισπανίας υπήρξε η Εκκλησία η οποία κατείχε ένα σπουδαίο ρόλο στην κοινωνική ζωή της, διαθέτοντας στην κατοχή της τεράστιες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης τις οποίες και ενοικίαζε σε αγρότες. Επιπλέον ο θεσμός της μοναρχίας ήταν και αυτός, τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ιδιαίτερα σημαντικός προσφέροντας έτσι μια κοινή σταθερά σε όλους τους Ισπανούς. Σε αντίθεση με την Ισπανία η Γαλλία εκείνη την περίοδο φάνταζε και ήταν ένα από τα ισχυρότερα κράτη στην Ευρώπη με τον ισχυρότερο ίσως στρατό της εποχής σε μέσα και τακτική, καθοδηγούμενο από τον Μέγα Ναπολέον.

Η Γαλλία εκμεταλλευόμενη την πολιτική κρίση στην Ισπανία του 1808 εισέβαλε στην χώρα, αναγκάζοντας τον Ισπανικό στρατό να αποχωρήσει χωρίς μάχη, να κλειστεί στις βάσεις του και τον Βασιλιά Κάρολο τον Δ΄ να συνθηκολογήσει αποδεχόμενος την παρουσία των Γαλλικών στρατευμάτων. Μάλιστα ο βασιλιάς θέλοντας να δικαιολογήσει αυτή του την απόφαση αιτιολογήθηκε στον Ισπανικό λαό

⁴⁷ Violent Politics, William R. Polk (σελ. 20-21)

ότι τα Γαλλικά στρατεύματα απλά θα διέρχονταν τη χώρα, με σκοπό να φτάσουν στην Πορτογαλία και να συγκρουστούν εκεί με τους Πορτογάλους και τους Άγγλους. Βέβαια τα σχέδια των Γάλλων ήταν διαφορετικά και προέβλεπαν την παραμονή τους και την κατοχή κατ' επέκταση της Ισπανίας. Η συνθηκολόγηση από μεριάς του Καρόλου του Δ' έδωσε την ευκαιρία στον γιο του Φερδινάνδο τον Ζ' να τον ανατρέψει και να αναλάβει ο ίδιος την εξουσία στην κατεχόμενη από τους Γάλλους Ισπανία. Ο Ναπολέων βλέποντας αυτή την κατάσταση και θεωρώντας ότι δεν χρειάζεται την Ισπανική βασιλική οικογένεια, έστω και ως μαριονέτα, καθαίρεσε τον Φερδινάνδο και τοποθέτησε στην θέση του Βασιλιά τον αδερφό του Ιωσήφ Βοναπάρτη. Αυτό αποδείχθηκε μέγα λάθος, κάτι που όμοια έπραξαν και άλλοι μελλοντικοί εισβολείς σε ανάλογες περιπτώσεις, το οποίο οδήγησε σε έκρηξη οργής από τον Ισπανικό λαό ο οποίος και εξεγέρθηκε κατά των Γάλλων εισβολέων. Ακολούθησε βίαιη καταστολή από μεριάς του Γαλλικού στρατού, ο οποίος επενέβη και κατέπνιξε τις αντιδράσεις σε πολλές πόλεις της Ισπανίας. Ιδιαίτερο αιματηρά ήταν τα γεγονότα στην Μαδρίτη, τα οποία και μετέφερε ο Ισπανός ζωγράφος Francisco Goya στον περίφημο πίνακα του "The Third of May" (Εικόνα 2) , πράξεις

Εικόνα 2: Ο περίφημος πίνακας του Francisco Goya "The Third of May"

οι οποίες λειτούργησαν σα σπίθα στη δημιουργία της Ισπανικής εξέγερσης. Έτι περαιτέρω ο Γαλλικός στρατός επιτέθηκε λίγο αργότερα στην οχυρωμένη από Ισπανούς πόλη της Κόρδοβα όπου εκεί υπέπεσαν στο επόμενο λάθος τους. Οι Γάλλοι εξαγριωμένοι από την ήττα που υπέπεσαν στην πόλη της Σαραγόσα πολιορκήσαν την Κόρδοβα με μανία, την κυρίευσαν και στην συνέχεια επιδόθηκαν σε εκτενή λαφυραγωγία και σφαγές αμάχων. Από τη μήνη τους δεν ξέφυγε ούτε ο καθεδρικός ναός της πόλης όπου και αυτός λεηλατήθηκε ενώ βιάσθηκαν και μοναχές από Γάλλους στρατιώτες. Αποτέλεσμα αυτής της στάσης των Γάλλων ήταν ο κλήρος να πάρει σαφή και ισχυρή θέση κατά των Γαλλικών στρατευμάτων κατοχής καλώντας του πιστούς σε μάχη μέχρι έσχατων με τους άθεους Γάλλους. Από αυτό το σημείο και μετά η αντίσταση κατά των Γάλλων έλαβε διαστάσεις λαϊκής εξέγερσης, με αλληπάλληλες επιθέσεις ανταρτών κατά Γαλλικών στρατευμάτων, φέρνοντας έτσι τον Ναπολέον μπροστά σε ένα αδιέξοδο δεδομένου ότι τον ανάγκαζε να διοχετεύει συνεχώς δυνάμεις για να ελέγξει την κατάσταση, χωρίς όμως να μπορεί να πετύχει την αποφασιστική νίκη. Οι Ισπανοί αντάρτες χρησιμοποιώντας κλασικές αντάρτικες τακτικές (ενέδρες, hit - run επιθέσεις κ.λπ.), χτυπούσαν με μικρές ομάδες των λίγων ανδρών τους ανήμπορους να αντιδράσουν Γάλλους και αμέσως μετά εξαφανιζόντουσαν πριν να μπορέσουν οι Γάλλοι να αναδιοργανωθούν και να αντεπιτεθούν. Επιπλέον οι Γάλλοι εξαιτίας των συνεχών επιθέσεων από αντάρτες, αναγκάστηκαν να εμπλέξουν μεγάλο ποσοστό των δυνάμεων τους για την ασφάλεια των γραμμών επικοινωνιών τους, διασκορπίζοντας ακόμη περισσότερο τις δυνάμεις τους κατά μήκος των οδών, καθιστώντας όμως αυτές εύκολο στόχο των ανταρτών.⁴⁸

Έτι περαιτέρω, η μορφολογία της Ισπανίας ήταν τέτοια που ευνοούσε επιχειρήσεις ανταρτοπόλεμου. Μάλιστα Γάλλοι είχαν οδυνηρή εμπειρία κατά την προέλαση τους προς την Πορτογαλία νωρίτερα το 1807 παίρνοντας μια γεύση των δυσκολιών του Ισπανικού εδάφους καθόσον αντιμετώπισαν τεράστιες δυσκολίες μετακίνησης ανάμεσα σε άνυδρα τοπία, με μικρές δυνατότητες παραγωγής τροφής σε σχέση με τις πεδιάδες της Κεντρικής Ευρώπης, και χωρίς οδικές γραμμές οι οποίες θα τους επέτρεπαν να μετακινήσουν μεγάλο αριθμό μονάδων ιππικού και πυροβολικού. Ιδιαίτερες αντιξοότητες αντιμετώπισαν στην περιοχή της Β. Ισπανία κοντά στα σύνορα με τη Γαλλία όπου το βραχώδες τοπίο προκαλούσε τεραστία προβλήματα στα

⁴⁸ Violent politics, William R. Polk (σελ. 30)

γαλλικά στρατεύματα τόσο στην μεταφορά δυνάμεων όσο και εξαιτίας των απωλειών από τις επιθέσεις από Ισπανούς αντάρτες.

Επιπρόσθετα, συν τω χρόνω η δύναμη των ανταρτών αυξανόταν τόσο σε προσωπικό όσο και σε πόρους, οι οποίοι προερχόταν κυρίως από λεηλασία Γαλλικών βάσεων ή φαλαγγών εφοδιασμού. Έτσι οι Ισπανοί αντάρτες απέκτησαν πόρους και είχαν εφεξής τη δυνατότητα να πληρώνουν τους ισπανούς χωρικούς, οι οποίοι τους πρόσφεραν μεταξύ άλλων και χρήσιμες πληροφορίες για τις κινήσεις των Γάλλων.

Όσο αφορά την συνολική δύναμη των ανταρτών οι εκτιμήσεις της εποχής για τον ακριβή αριθμό τους ποικίλουν από 25.000 έως 35.000⁴⁹ ενόπλους. Εάν σε αυτούς όμως προστεθεί και η πλειοψηφία των Ισπανών χωρικών που με τον ένα ή άλλο τρόπο ενίσχυαν και υποστήριζαν του ανταρτικό, σίγουρα το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που συμμετείχε είτε ενεργά είτε παθητικά στον πόλεμο ήταν αρκετά μεγαλύτερο, γεγονός εξαιρετικής σημασίας αφού αποδεικνύει την παλλαϊκή συμμετοχή της Ισπανικής κοινωνίας .

Επιπλέον θα πρέπει να σημειωθεί ότι ταυτόχρονα με τους αντάρτες οι Πορτογαλικές και Αγγλικές δυνάμεις επιχειρούσαν με ορμητήριο την Πορτογαλία και αυτές κατά των Γάλλων, απασχολώντας έτσι σημαντικό μέρος των Γαλλικών δυνάμεων στον μεταξύ τους αγώνα, αναγκάζοντας έτσι τους Γάλλους οι οποίοι μη έχοντας άλλη επιλογή από την πίεση ανταρτών και συμμάχων και κάτω από τα γεγονότα της οδυνηρής ήττας του Ναπολέον στη Ρωσία, να αποχωρήσουν από την Ιβηρική χερσόνησο το 1814.

Αυτό που μένει ως συμπέρασμα μεταξύ άλλων είναι ότι η επιτυχία των Ισπανών ανταρτών βασίστηκε σε δυο κύρια στοιχεία. Πρώτον οι βιαιότητες των Γάλλων τόσο στον αστικό πληθυσμό όσο και στον κλήρο είχαν ως άμεσο αποτέλεσμα την εξέγερση του λαού διαμορφώνοντας έτσι τον αγώνα εναντίον των εισβολέων σε υπόθεση όλου του λαού. Δεύτερο εξίσου σημαντικό στοιχείο ήταν η αποκαθήλωση της Ισπανικής βασιλικής οικογένειας πράξη η οποία έδειξε τη σαφή πρόθεση των Γάλλων να αλλάξουν την καθεστηκυία τάξη τοποθετώντας στη θέση του βασιλιά της Ισπανίας έναν Γάλλο υπήκοο τον αδερφό του Ναπολέον, ενεργοποιώντας έτσι αρνητικά αντανakλαστικά στον Ισπανικό λαό.

⁴⁹ Violent politics, William R. Polk (σελ. 29)

4β. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821

Αναμφίβολά η επιτυχία της Ελληνικής επανάστασης του 1821 προκαλεί εντύπωση και πολλά ερωτηματικά για το πως μπόρεσε μια μικρή σχετικά εθνική ομάδα η οποία ουδέποτε στο παρελθόν υπήρξε ενωμένο έθνος - κράτος να κερδίσει την ανεξαρτησία της απέναντι σε μια, έστω και αδύναμη, αυτοκρατορία. Για να γίνει καλύτερα αντιληπτό το μέγεθος του εγχειρήματος ας αναλογιστούμε παρόμοιες επαναστάσεις απέναντι σε ισχυρά κράτη που κατέληξαν σε αποτυχία και σε συντριβή, όπως η Ιρλανδική επανάσταση του 1798 και οι προσπάθειες των Πολωνών επαναστατών εναντία στη Ρωσία το 1794, 1830 και 1863.

Η Οθωμανική αυτοκρατορία βέβαια τον 19^ο αιώνα ήταν σε παρακμή και αποτελούσε σκιά του παλιού ένδοξου παρελθόντος. Ήδη από τον 16^ο αιώνα και μετά τον θάνατο του Σουλεϊμάν του Α΄ του μεγαλοπρεπή η αυτοκρατορία εισέρχεται σε μια φάση αποδυνάμωσης και συρρίκνωσης. Σε αυτό το πλαίσιο οι όροι ισχύος μεταξύ της ίδιας και των ευρωπαίων αντιστρέφονται, με τους δεύτερους να είναι αυτοί που εφεξής θα απειλούσαν τους Οθωμανούς⁵⁰, με την αυτοκρατορία των Αψβούργων αρχικά και κατόπιν την τσαρική Ρωσία. Πρέπει να τονιστεί ότι η απειλή της Ρωσίας ήταν ασύγκριτα πιο επικίνδυνη από αυτή των Αψβούργων δεδομένου ότι δεν επιζητούσε απλά κάποια εδαφικά κέρδη αλλά την κατάλυση της αυτοκρατορίας και ταυτόχρονα την ανασύσταση του Βυζαντίου υπό τη Ρωσική πατρωνία⁵¹. Ταυτόχρονα με την εκ Βορά απειλή η Αυτοκρατορία δέχονταν εξίσου πίεση και από την Ανατολή όπου η Περσία εμφανίζονταν ως αναθεωρητική δύναμη, ενώ και στο εσωτερικό της εξαιτίας της αδυναμίας του κεντρικού κράτους να επιβληθεί υπήρξε η εμφάνιση τοπικών ηγεμόνων οι όποιοι ήταν σε θέση να αμφισβητήσουν και να προκαλέσουν την Πύλη με χαρακτηριστική περίπτωση αυτή του Αλή Πάσα.

Από την άλλη πλευρά οι έλληνες παρά την αδυναμία του σε συντελεστές ισχύος, είχαν αναπτύξει μια μακρά παράδοση και εμπειρία σε αυτό που σήμερα θα χαρακτηρίζαμε «πολέμους χαμηλής έντασης». Πράγματι, η ύπαρξη των γνωστών τμημάτων «κλεφτών» και «αρματολών», που πολλές φορές αλληλοσυμπληρώνονταν, βοήθησε στην απόκτηση γνώσης και εμπειρίας σε τακτικές ανταρτοπόλεμου γεγονός που εξυπηρέτησε τη θετική εξέλιξη του αγώνα. Παράλληλα Έλληνες με υψηλή εκπαιδευτική κατάρτιση μπόρεσαν ασχολούμενοι με το εμπόριο να αποκτήσουν

⁵⁰ Μέση Ανατολή Διεθνείς Σχέσεις και Ανάπτυξη, Αλέξανδρος Κουτσής (σελ. 19)

⁵¹ Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία, Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (σελ. 29)

μεγάλες περιουσίες και ορισμένοι εξ αυτών επηρεασμένοι από την ορμή της Γαλλικής επανάστασης και την αφύπνιση της Ελληνικής εθνικής συνείδησης, δημιούργησαν το 1814 στην Οδησό τη Φιλική Εταιρεία η οποία προσπάθησε να οργανώσει την εξέγερση του έθνους.

Με την έναρξη του αγώνα στην Πελοπόννησο τον Μάρτιο του 1821 και έως το 1823 οι επαναστατικές δυνάμεις κατόρθωσαν να κυριαρχήσουν στην περιοχή. Το βασικότερο μειονέκτημα των Ελλήνων ήταν ο περιορισμένος χώρος των συγκρούσεων, καθώς τον μόνο στην Πελοπόννησο κατέστη επιτυχής η εξέγερση, δεδομένου ότι όπως έχει αναφερθεί βασικό στοιχείο επιτυχίας του ανταρτοπόλεμου είναι η διεξαγωγή του σε ευρεία γεωγραφικά περιοχή. Αυτό το μειονέκτημα θα λέγαμε ότι εξουδετερώθηκε σε κάποιο βαθμό από τη γεωμορφολογία της Πελοποννήσου, η οποία χαρακτηρίζεται δύσκολη και τραχιά με βουνά που εμποδίζουν την επικοινωνία μεταξύ των πεδινών εδαφών καθώς και τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού δυνάμεων.

Επιχειρησιακά οι ελληνικές δυνάμεις χρησιμοποίησαν κλασικές μεθόδους ανταρτοπόλεμου όπως ενέδρες, παρενοχλήσεις και φθορά των οθωμανικών στρατευμάτων, hit and run επιθέσεις καθώς και ταχύτατη συγκέντρωση στρατευμάτων για εκμετάλλευση τυχόν ευκαιρίας (π.χ. άλωση λιγότερων ισχυρών Οθωμανικών οχυρών). Βέβαια θα πρέπει να τονιστούν δυο βασικοί παράγοντες που βοήθησαν στις αρχικές επιτυχίες των ελλήνων. Πρώτον ο Οθωμανικός στρατός αν και πολυπληθέστερος αυτού των επαναστατημένων Ελλήνων δεν θα χαρακτηριζόταν ως ένας σύγχρονος τακτικός στρατός με βάση τα πρότυπα των ευρωπαϊκών δυνάμεων⁵². Επομένως η αριθμητική αδυναμία των Ελλήνων αντισταθμιζόταν από την υποβαθμισμένη ποιότητα των Οθωμανικών στρατευμάτων. Επιπροσθέτως πολλοί έλληνες οπλαρχηγοί έχοντας υπηρετήσει τους Οθωμανούς ως αρματολοί γνώριζαν τις τακτικές και τις μεθόδους που αυτοί χρησιμοποιούσαν. Δεύτερον την ίδια περίοδο που ξεσπά η ελληνική επανάσταση στην Πελοπόννησο η Πύλη έχει να αντιμετωπίσει τον Αλή Πασά στη Ήπειρο καθώς και τους Πέρσες Ανατολικά⁵³, με αποτέλεσμα οι Οθωμανοί να είναι αναγκασμένοι να δεσμεύσουν σημαντικό μέρος των δυνάμεων τους σε άλλα θέατρα επιχειρήσεων, διευκολύνοντας έτσι το έργο των ελλήνων ανταρτών. Στις αρχές του 1824 εν μέσω εμφυλίων πολέμων στο εσωτερικό των

⁵² Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία, Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (σελ. 91)

⁵³ Ταυτόχρονα με την ελληνική επανάσταση το 1821 ξεσπά και ο Ιρανοτουρκικός πόλεμος που διήρκησε έως το 1823.

Ελλήνων, ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ συνάπτει συμμαχία, με τον ονομαστικά μόνο, υποτελή του Μεχμέτ Αλή Πάσα της Αιγύπτου. Έτσι τον Φεβρουάριο του 1825 ο γιός του Μεχμέτ Πασά Ιμπραήμ αποβιβάζεται στη Μεθώνη και ακολούθως καταλαμβάνει Πύλο, Τρίπολη, Άργος και λίγο αργότερα και το Μεσολόγγι μετά από πολύμηνη πολιορκία. Η προέλαση του Ιμπραήμ αν και μετριάστηκε στη συνέχεια εξαιτίας των απωλειών και της φθοράς των δυνάμεων του, ήταν εντυπωσιακή και στις αρχές του 1827 είχε επιβληθεί στο μεγαλύτερο τμήμα της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας. Θα πρέπει να τονιστεί ότι ο στρατός του Ιμπραήμ σε αντίθεση με τον Οθωμανικό θεωρούνταν σύγχρονος στρατός, όντας εκπαιδευμένος στον τακτικό αγώνα από Γάλλους αξιωματικούς βετεράνων των Ναπολεόντειων πολέμων. Σε αντιδιαστολή η Ελληνική πλευρά δεν διέθετε αντίστοιχη εμπειρία και γνώση στο τακτικό κομμάτι των πολεμικών επιχειρήσεων, γεγονός που έδινε σημαντικό πλεονέκτημα στον Ιμπραήμ. Παρόλο αυτά οι Ελληνικές επαναστατικές δυνάμεις άντεχαν την πίεση που τους ασκούσε ο Ιμπραήμ και συνεχίζοντας την τακτική των επιδρομών και συνέχων παρενοχλήσεων δημιουργούσαν αισθητή φθορά στον Ιμπραήμ αναγκάζοντας τον στη χρονοβόρα μετάγγιση πόρων από την Αίγυπτο.

Οι Οθωμανοί όλη την προηγούμενη περίοδο σε μια προσπάθεια τους να καταστείλουν το φρόνημα των επαναστατημένων Ελλήνων αλλά και ως απάντηση των Ελληνικών επιθέσεων, προέβαιναν σε σφαγές αμάχων οι οποίες γίνονταν γνωστές στην κοινή γνώμη της Δύσης, δημιουργώντας και ενισχύοντας έτσι τη συμπάθεια προς τους απογόνους του Περικλή και του Αριστοτέλη⁵⁴. Βέβαια αυτό δε σήμαινε ότι και η πλευρά των Ελλήνων δεν υπέπεσε και αυτή σε αντίστοιχες βιαιότητες (άλωση της Τρίπολης⁵⁵), αλλά σε μια πρώιμη μορφή πληροφοριακών επιχειρήσεων, Έλληνες καθώς και ξένοι υποστηρικτές τους, μετέφεραν στο εξωτερικό μόνο τις Οθωμανικές βιαιότητες προκαλώντας έτσι ένα κύμα συμπάθειας υπέρ του δοκιμαζόμενου Ελληνικού λαού. Χαρακτηριστική αποτελεί η περίπτωση του Γάλλου ζωγράφου Eugene Delacroix (Εικόνα 3), όπου πίνακες του απεικόνισαν τη σφαγή της Χίου καθώς και την πολιορκία του Μεσολογγίου, παρουσιάζοντας τον Ελληνικό αγώνα για ανεξαρτησία ως σύμβολο ελευθερίας και πολιτισμού και δημιουργώντας έτσι ιδιαίτερο αντίκτυπο στην Ευρώπη.

⁵⁴ *Invisible Armies*, Max Boot (σελ. 105)

⁵⁵ Ο Αγώνας για την Εθνική Ανεξαρτησία, Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (σελ. 77)

Εικόνα 3: Ο πίνακας του Eugene Delacroix “Η σφαγή της Χίου”

Ως αποτέλεσμα της πίεσης της κοινής γνώμης καθώς και των συμφερόντων τους οι Βρετανία, Γαλλία και Ρωσία εμπλέκονται όλο και περισσότερο με την επανάσταση και τελικά οδηγούνται στην ναυμαχία του Ναυαρίνου, όπου και ο συμμαχικός στόλος καταστρέφει τον Αιγυπτιακό. Αυτό το γεγονός ανατρέπει αποφασιστικά τον πόλεμο στη θάλασσα υπέρ των Ελλήνων με συνεπακόλουθη την αδυναμία μεταφοράς πόρων για τον Ιμπραήμ από την Αίγυπτο προς την Πελοπόννησο.

Ταυτόχρονα την Άνοιξη του 1828 η τσαρική Ρωσία κηρύσσει τον πόλεμο στην Πύλη, ο οποίος καταλήγει στην ήττα των Οθωμανών και στη συνθήκη της Αδριανούπολης τον Αύγουστο του 1829. Έτσι οι Οθωμανοί ήταν και πάλι αναγκασμένοι να δεσμεύσουν στρατεύματα σε άλλο μέτωπο οδηγώντας στην κατάρρευση της Οθωμανικής κυριαρχίας στην Πελοπόννησο και Στέρεα Ελλάδα και στην τελική νίκη των Ελλήνων που σφραγίστηκε με τη μάχη της Πέτρας το Σεπτέμβριο του 1829.

Συμπερασματικά η νίκη στον πόλεμο για την Ελληνική ανεξαρτησία υπήρξε ως αποτέλεσμα πολλών παραγόντων, εκ των οποίων ο σημαντικότερος ήταν η υποστήριξη, άμεση ή έμμεση, των ξένων δυνάμεων υπέρ των επαναστατημένων Ελλήνων. Είναι μάλιστα δυνατό, τηρουμένων των αναλογιών, να υποστηριχθεί ότι για πρώτη φορά υπήρξε αυτό που σήμερα χαρακτηρίζεται ως επιχείρηση ανθρωπιστικής επέμβασης (Humanitarian Intervention). Πράγματι, τόσο η σύνδεση

των Ελλήνων με τους αρχαίους προγόνους τους όσο και οι θηριωδίες των Οθωμανών απέναντι στους επαναστατημένους Έλληνες, δημιούργησε κλίμα συμπάραστασης σε αρκετά ευρωπαϊκά κράτη το οποίο παρακίνησε τις κυβερνήσεις αυτών στο να συμμετέχουν πιο ενεργά υπέρ των επαναστατημένων Ελλήνων.

4γ. Παρτιζάνοι και η Γιουγκοσλαβική Αντίσταση στον Β΄ΠΠ

Κατά την περίοδο της Γερμανικής κατοχής η πιο έντονη αντιστασιακή δράση καθώς και διεξαγωγή ανταρτοπόλεμου κατά των ναζιστικών δυνάμεων παρατηρήθηκε στην περιοχή των Βαλκανίων. Αυτό σύμφωνα και με τις αρχές του ανταρτοπόλεμου ήταν μάλλον φυσικό και αναμενόμενο. Πράγματι, η μορφολογία του εδάφους της χερσονήσου του Αίμου με το σκληροτράχηλο και τραχύ έδαφος, την παρουσία μεγάλων ορεινών όγκων καθώς και δασών πρόσφερε το κατάλληλο εργαλείο στα χέρια των ανταρτών από την εποχή της Ρωμαϊκής και αργότερα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Αναμφισβήτητα η πιο δυναμική παρουσία στο χώρο της αντίστασης ήταν αυτή των Γιουγκοσλάβων παρτιζάνων. Ηγέτης αυτών ήταν Κροάτης Josip Broz, γνωστότερος με το ψευδώνυμο Τίτο, βετεράνος του Α΄ΠΠ οποίος υπήρξε αργότερα ενεργό μέλος της Σοβιετικής ελεγχόμενης Κομμουνιστικής Διεθνούς (Comintern), καταδικάστηκε για ανατρεπτική δράση από Γιουγκοσλαβικά δικαστήρια όπου και στη συνέχεια φυλακίστηκε για αρκετά χρόνια.

Τον Απρίλιο του 1941 η ναζιστική Γερμανία εισβάλλει στην Γιουγκοσλαβία με τη βοήθεια Ιταλικών και Ουγγρικών δυνάμεων βρίσκοντας την κομμουνιστική Γιουγκοσλαβία αδύναμη να αντισταθεί. Ο Τίτο, που εκείνη την περίοδο είχε καταφέρει να αναρριχηθεί στη θέση του γενικού γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γιουγκοσλαβίας, εκμεταλλευόμενος την εμπειρία που είχε αποκτήσει από τον Α΄ΠΠ κατάφερε εν τέλει να οργανώσει το ανταρτικό σώμα των παρτιζάνων σχεδόν χωρίς καμία εξωτερική υποστήριξη⁵⁶. Παρότι υπήρξαν και άλλα αντάρτικα κινήματα στη Γιουγκοσλαβία με γνωστότερο τους εθνικιστές βασιλικούς Chetniks⁵⁷, (η λέξη προέρχεται από τη σερβική četa η οποία έχει την έννοια του αντάρτη) ο Τίτο κατόρθωσε να αναδειχθεί ως κυρίαρχη μορφή του αγώνα κατά των Ναζί, δημιουργώντας έναν στρατό που το 1943 αριθμούσε πάνω από 300.000 μαχητές⁵⁸.

Ο Τίτο όμοια με τον Mao Zedong είχε αντιληφθεί τη τεραστία σημασία που είχε στην υποστήριξη του αγώνα η σύνδεση του με έναν πολιτικό σκοπό. Έτσι προσπάθησε να κατηχήσει όσο το δυνατό μεγαλύτερη μάζα πολιτών για το δίκαιο και τη σημασία του

⁵⁶ Invisible Armies, Max Boot (σελ. 311)

⁵⁷ Οι Chetniks τελικά συνεργάστηκαν με τις Γερμανικές δυνάμεις κατοχής με αποτέλεσμα ο ηγέτης τους Draža Mihailović να καταδικασθεί από Γιουγκοσλαβικά δικαστήρια και στη συνέχεια να εκτελεστεί για συνεργασία με τις δυνάμεις κατοχής τον Ιούλιο του 1946.

⁵⁸ Invisible Armies, Max Boot (σελ. 311)

ανταρτικού αγώνα κατά των δυνάμεων του άξονα. Σημαντικός παράγοντας στη δημιουργία του πολιτικού σκοπού υπήρξε και όσμωση της ιδεολογίας του αγώνα με το κομμουνιστικό δόγμα. Ο κομμουνισμός βασισμένος στην ιδέα της ισχύς της μάζας έναντι της ατομικότητας έδωσε την αποφασιστικότητα και την πειθαρχία που απαιτούνταν τόσο για την επιβίωση όσο και για την επιτυχή κατάληξη των επιχειρησιακών στόχων των ανταρτών⁵⁹. Έτσι σε αντίθεση με το διοικητή των Chetaniks, Drazha Mihailovic ο οποίος δεν έδωσε κάποιο πολιτικό υπόβαθρο, όντας ο ίδιος συντηρητικός και αντικομμουνιστής ως κομμάτι του παλαιού status quo, ο Tito πρότεινε ως πολιτικό σκοπό ταυτόχρονα με το στρατιωτικό, ένα πρόγραμμα πολιτικής επανάστασης⁶⁰. Σε αυτή του την προσπάθεια βρήκε μια εντελώς απρόσμενη βοήθεια από τις γερμανικές δυνάμεις. Οι θηριωδίες και οι βιαιότητες των γερμανών κατά των κάτοικων της Γιουγκοσλαβίας ως αντίποινα των επιθέσεων από αντάρτες λειτούργησαν εναντίον τους⁶¹ όπως ακριβώς είχε με τον ίδιο τρόπο λειτουργήσει και στην περίπτωση των γαλλικών δυνάμεων του Ναπολέοντα στο πόλεμο της Ιβηρικής χερσόνησο. Έτσι οι νεκροί και τα αποκαΐδια των χωρίων της υπαίθρου που άφηναν πίσω τους οι Γερμανοί είχαν σαν αποτέλεσμα να οδηγήσουν μεγάλο μέρος του πληθυσμού είτε να οργανωθεί με τους παρτιζάνους είτε να υποστηρίξει με πιο έμμεσο τρόπο τον αγώνα τους. Έτι περαιτέρω και οι βιαιότητες των παραστρατιωτικών Κροατικών ομάδων (Ustase) υποστηριζόμενες από την κατοχική κυβέρνηση μαριονέτα⁶², ανάγκασε κυρίως το σερβικό πληθυσμό να διαφύγει προς τα βουνά όπου και ενώθηκε με τους εκεί αντάρτες.⁶³ Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν το ανταρτικό κίνημα υπό την ηγεσία του χαρισματικού Tito σταδιακά να ενισχύεται, γεγονός που και οι ίδιοι οι Γερμανοί άρχισαν να συνειδητοποιούν βλέποντας την τεράστια απήχηση που είχε στον γιουγκοσλαβικό λαό⁶⁴.

Επιχειρησιακά οι παρτιζάνοι αντάρτες κατόρθωσαν να κινούνται σε εσωτερικές διαδρομές εντός ενός περιορισμένου θεάτρου επιχειρήσεων το οποίο ελεγχόταν από τις γερμανικές δυνάμεις. Ελαφρά οπλισμένοι, απόλυτα εξοικειωμένοι με το σκληροτράχηλο φυσικό περιβάλλον της Γιουγκοσλαβικής υπαίθρου και εκπαιδευμένοι να επιχειρούν σε μικρές και ταυτόχρονα απομονωμένες μεταξύ τους

⁵⁹ Violent Politics, William Polk (σελ. 87)

⁶⁰ Στο ίδιο (σελ. 78)

⁶¹ Στο ίδιο (σελ. 76)

⁶² Η ναζιστική Γερμανία σε μια χαρακτηριστική πολιτική «διαίρει και βασίλευε» ενίσχυσε και υποστήριξε την κροατική εθνότητα σε σχέση με τη σερβική.

⁶³ Violent Politics, William Polk (σελ. 76)

⁶⁴ Στο ίδιο (σελ. 79)

ομάδες, επιτύγχαναν τους επιχειρησιακούς του στόχους και ταυτόχρονα απέφευγαν την όποια προσπάθεια επιχειρούσαν οι κατοχικές δυνάμεις με σκοπό την περικύκλωση και καταστροφής τους⁶⁵. Τεράστιο πλεονέκτημα στον αγώνα κατά των κατοχικών δυνάμεων πρόσφερε το έδαφος. Οι παρτιζάνοι εκπαιδευμένοι σε hit and run επιθέσεις αποσύρονταν ταχύτατα από το σημείο εμπλοκής με τον εχθρό και υποχωρούσαν σε χώρους όπου οι βαριά οπλισμένες δυνάμεις του άξονα αδυνατούσαν να κινηθούν, με αποτέλεσμα είτε να διαφεύγουν είτε διοχετεύοντας τις δυνάμεις που τους κυνηγούσαν σε χώρους καταστροφής όπου άλλα τμήματα ανταρτών τους επιτίθονταν εκ νέου και να τους προξενούν μεγάλες απώλειες.

Όσον αναφορά τον παράγοντα εξωτερική υποστήριξη μέχρι και το 1944 στους αντάρτες του Τίτο δεν έφτασε καμία απολύτως υλική βοήθεια από τους συμμάχους είτε από τον Αμερικανικό/Βρετανικό παράγοντα είτε από τη Ρωσία, παρά τις εκκλήσεις του Τίτο για βοήθεια ειδικά στους ομογάλακτους του Ρώσους. Οι παρτιζάνοι μέχρι τότε αρκέστηκαν σε πόρους που αποκτούσαν από τα κατοχικά στρατεύματα, (όπως αντίστοιχα είχαν πράξει και οι αντάρτες στις Φιλιππίνες εναντίον στους Αμερικανούς το 1900, στην Κίνα αργότερα και μετά τον Β΄ΠΠ στο Αλγέρι εναντίον στις Γαλλικές αποικιακές δυνάμεις) είτε σε μικρότερο βαθμό από τον λαό. Τελικά οι δυτικού σύμμαχοι (ΗΠΑ και Μ. Βρετανία) παρά τα αντικομμουνιστικά τους αισθήματα πρόσφεραν τελικά σημαντική βοήθεια⁶⁶ αδιαφορώντας ταυτόχρονα για τους Chetniks τους οποίους δεν υπολόγιζαν ως δυναμικό παράγοντα, ενισχύοντας έτσι περαιτέρω την δυναμική των παρτιζάνων.

Αναμφίβολα οι παρτιζάνοι υπήρξαν το σημαντικότερο ανταρτικό κίνημα σε όλη τη κατεχόμενη από τον άξονα Ευρώπη κατά τη διάρκεια του Β΄ΠΠ. Σημαντικότερα στοιχεία υπήρξαν η χαρισματική και ηγετική μορφή του Τίτο που κατόρθωσε να οργανώσει απλούς ανθρώπους με μικρή πολεμική εμπειρία και να δημιουργήσει ένα πολυπληθή ανταρτικό στρατό καθώς και η σύνδεση του αγώνα με έναν πολιτικό σκοπό. Η Γιουγκοσλαβία μάλιστα ήταν η μόνη χώρα της Ευρώπης στην οποία μετά το τέλος του Β΄ΠΠ οι αντάρτες κατορθώσουν να κερδίσουν και τον πολιτικό έλεγχο της χώρας σε αντίθεση με άλλα ανταρτικά κινήματα (π.χ. Γαλλία, Ελλάδα κ.λπ.).

⁶⁵ Violent Politics, William Polk (σελ. 84)

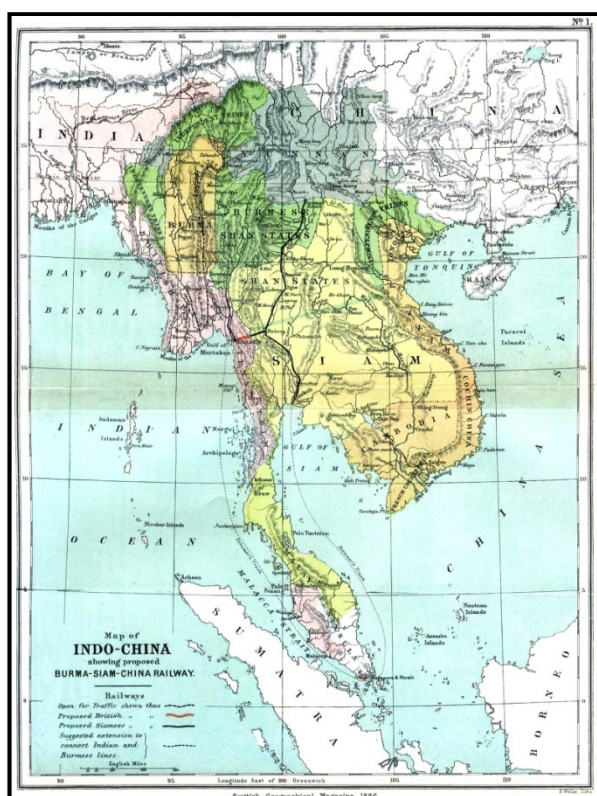
⁶⁶ Invisible Armies, Max Boot (σελ. 312)

4δ. Ο Πόλεμος της Ινδοκίνας

Η χερσόνησος της Ινδοκίνας βρίσκεται στο Νοτιοανατολικότερο άκρο της Ασιατικής ηπείρου, ανάμεσα στην Ινδία και στην Κίνα, εξού και η ονομασία της η οποία της αποδόθηκε από τους Γάλλους αποικιοκράτες. Σήμερα η χερσόνησος της Ινδοκίνας περιλαμβάνει τα κράτη Ταϊλάνδη, Λάος, Καμπότζη, Μαλαισία, Σιγκαπούρη, Βιρμανία και Βιετνάμ. Από αυτά, το Βιετνάμ, το Λάος και η Καμπότζη, που βρίσκονται στην ανατολική πλευρά της χερσονήσου της Ινδοκίνας, αποτελούσαν τη λεγόμενη Γαλλική Ινδοκίνα (Εικόνα 4).

Η παρουσία της Γαλλίας στην περιοχή χρονολογείται από τον 19^ο αιώνα και συγκεκριμένα από το 1854 όταν για πρώτη φορά Γαλλικές χερσαίες δυνάμεις αποβιβάστηκαν στην περιοχή Tourane (σημερινή πόλη Dannon) νότια της πόλης Hue ⁶⁷. Οι Γαλλικές δυνάμεις σταδιακά προωθήθηκαν προς το Νότο καταλαμβάνοντας ένα μεγάλο κομμάτι της περιοχής το οποίο αποτέλεσε το πυρήνα της μετέπειτα αποικίας τους. Το 1884 όλη η Ανατολική περιοχή της χερσονήσου αποτελούσε αποικία της Γαλλίας, την οποία και χώρισε σε τρία τμήματα: την

Cochinchina στο Νότο με πρωτεύουσα την Saigon, την Anam στο κεντρικό τμήμα της Χερσονήσου με πρωτεύουσα τη Hue και την Tonkin στο Βορά με πρωτεύουσα το Hanoi. Κατά τη διάρκεια του Β'ΠΠ και μετά την κατάρρευση του Γαλλικού μετώπου που οδήγησε στην γερμανική κατοχή, η Ιαπωνία αναλαμβάνει ουσιαστικά τον έλεγχο της περιοχής (με την αδύναμη παρουσία της Γαλλίας), δεδομένου ότι το καθεστώς Vichy ελεγχόμενο πλήρως από τη ναζιστική Γερμανία δεν μπορούσε να φέρει καμία

Εικόνα 4: Χάρτης της Ινδοκίνας το 1886
Πηγή: Scottish Geographical Magazine

⁶⁷ Violent Politics, William Polk (σελ. 150)

αντίδραση⁶⁸. Σε αυτή την περίοδο οργανώνεται κάτω από την επίβλεψη του Βιετναμέζικου Κουμμουνιστικού Κόμματος η αντίσταση αρχικά απέναντι στην Ιαπωνία. Εξέχον προσωπικότητα της αντίστασης αναδεικνύεται ένας παλιός γνώριμος⁶⁹ της Γαλλικής αποικιοκρατικής διοίκησης ο Nguyen Ai Quoc γνωστότερος με το μετέπειτα ψευδώνυμο Ho Chi Minh (εκείνος που φωτίζει), ο οποίος τον Μάιο του 1941 δημιουργεί αντιστασιακή οργάνωση με το όνομα Viet Minh, με στόχο την εκδίωξη των Ιαπώνων. Ο Ho Chi Minh ακολουθώντας τη πρακτική του Mao Zedong συνδύασε τον στρατιωτικό σκοπό (την απομάκρυνση των αποικιοκρατών) με ένα εξίσου σημαντικό πολιτικό σκοπό, αυτό της χειραφέτησης και ανεξαρτησίας των φτωχών αγροτών του Βιετνάμ⁷⁰. Με αυτό τον τρόπο ο Ho Chi Minh κατάφερε να κερδίσει την αφοσίωση των βιετναμέζων με τρόπο μάλιστα που κανείς ηγέτης στην ευρύτερη περιοχή δεν είχε κερδίσει στο παρελθόν. Ταυτόχρονα κατάφερε να προσελκύσει την υποστήριξη των ΗΠΑ, δεδομένου ότι το αποικιοκρατικό καθεστώς θεωρούνταν εχθρικό, καθόσον αποτελούνταν από την Αυτοκρατορική Ιαπωνία και τη πλήρως ελεγχόμενη από τη ναζιστική Γερμανία Γαλλία (καθεστώς Vichy).

Βασικό πρόβλημα των ανταρτών ήταν ο φτωχός εξοπλισμός τους ο οποίος προερχόταν κυρίως από επιθέσεις και λαφυραγωγίες αποικιοκρατικών βάσεων. Για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος οι ΗΠΑ από τις αρχές του 1945 εφοδίαζαν με όπλα και πυρομαχικά τους Viet Minh ενώ στελέχη του Office of Strategic Studies (OSS) εκπαιδευαν τους αντάρτες στο χειρισμό τους. Η κατάσταση άρχισε να αλλάζει με το τέλος του Β'ΠΠ όταν και οι ΗΠΑ υπό την αναμονή έναρξης του ψυχρού πολέμου αξιολόγησαν ως απειλή την εδραίωση του κουμμουνισμού στο υπό δημιουργία κράτος του Βιετνάμ. Ο βασικός φόβος των ΗΠΑ ήταν η δημιουργία ενός domino effect, το οποίο υπό την υποστήριξη ΕΣΣΔ και Κίνας θα παρέσυρε και άλλα κράτη της περιοχής στον κομμουνισμό. Έτσι μετά τη συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας, τον Δεκέμβριο του 1946 η Γαλλία αποβιβάζει στρατεύματα στο Hanoi καταδιώκει και εξωθεί τους αντάρτες που λίγους μήνες πριν είχαν πάρει τη διοίκηση στα χεριά τους, κατορθώνοντας τελικά να επαναφέρει το προ πολέμου αποικιοκρατικό καθεστώς. Όμως ο έλεγχος των Γάλλων περιοριζόταν στα μεγάλα

⁶⁸ Invisible Armies, Max Boot (σελ. 349)

⁶⁹ Ο Ho Chi Minh ο οποίος ήταν ιδρυτικό μέλος του Γαλλικού κομμουνιστικού κόμματος, από το 1930 ήταν γνωστός στις Γαλλικές αρχές για την αντιαποικιακή του δράση

⁷⁰ Violent Politics, William Polk (σελ. 156)

αστικά κέντρα, αφήνοντας την περιοχή της υπαίθρου όπου κατοικούσε η πλειοψηφία του πληθυσμού, υπό τον έλεγχο των ανταρτών⁷¹.

Η πρώτη μεγάλη επιχείρηση των Γαλλικών δυνάμεων πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 1947 (Operation Lea) κατά της περιοχής Viet Bac εξέχουσα βάση των ανταρτών στο Β. Βιετνάμ. Σκοπός της επιχείρησης, στην οποία έλαβαν μέρος χερσαίες καθώς και αερομεταφερόμενες δυνάμεις, ήταν η σύλληψη των Ho Chi Minh και η καταστροφή του συνόλου των ανταρτικών δυνάμεων. Όμως εξαιτίας του δύσβατου εδάφους και των κωλυμάτων που είχαν προσχεδιάσει οι Viet Minh η επιχείρηση απέτυχε και οι Γαλλικές δυνάμεις μετά την πάροδο περίπου ενός μήνα υποχώρησαν. Ήταν φανερό ότι εξαιτίας του ανάγλυφου και δύσβατου του εδάφους, οι Γάλλοι θα αντιμετώπιζαν τεράστια προβλήματα σε οποιαδήποτε επιθετική μορφής επιχείρηση. Έτι περαιτέρω η εξοικείωση των ανταρτών με το φυσικό περιβάλλον δυσχέραινε ακόμη περισσότερο τα σχέδια των Γάλλων.

Σε γενικές γραμμές η επιχειρησιακή τακτική των Γάλλων ευνοούσε τα σχέδια των ανταρτών. Συγκεκριμένα οι Γαλλικές δυνάμεις ήταν αναγκασμένες να δεσμεύουν μεγάλο μέρος των δυνάμεων τους στη φύλαξη των βάσεων και φυλακίων τους, με αποτέλεσμα οι συνολικές δυνάμεις που απέμειναν για την εκτέλεση επιθετικών επιχειρήσεων να ήταν σχετικά αριθμητικά αποδυναμωμένες, κάνοντας έτσι ευκολότερο το έργο των ανταρτών. Επιπλέον οι Γάλλοι επαναλαμβάνοντας τα λάθη που είχαν διαπράξει έναν αιώνα πριν στο πόλεμο της Ιβηρικής Χερσονήσου, διέπρατταν βιαιότητες στον αγροτικό πληθυσμό της υπαίθρου ως αντίποινα για τις ενέργειες των ανταρτών, προκαλώντας έτσι αισθήματα μίσους που οδηγούσαν τον ντόπιο πληθυσμό να συνεργαστεί και να υποστηρίξει τον αγώνα των Viet Minh⁷².

Από την άλλη πλευρά οι αντάρτες γνωρίζοντας την ασυμμετρία ισχύος, περιόριζαν την επιχειρησιακή τους τακτική σε πολλές σύντομες επιθέσεις με στόχο την φθορά και σταδιακή αποδυνάμωση του εχθρού. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο ηγέτης τους Ho Chi Minh «... η σύγκρουση μας μοιάζει με πόλεμο ανάμεσα σε μια τίγρη και ένα ελέφαντα εάν ο ελέφαντας αντιμετωπίσει την τίγρη θα την συντρίψει με τους χαυλιόδοντες του ... αλλά εάν η τίγρη κρύβεται στην ζούγκλα την ημέρα και το βράδυ καταφέρει να επιτεθεί στον ανυποψίαστο ελέφαντα, τον δαγκώσει με τα πανίσχυρα

⁷¹ Invisible Armies, Max Boot (σελ 351)

⁷² Στο ίδιο (σελ. 354)

σαγόνια της και υποχωρήσει γρήγορα στο δάσος θα περιμένει απλά τον ελέφαντα να πεθάνει από αιμορραγία...»⁷³.

Παρόλο αυτά οι Viet Minh υπέπεσαν σε ένα σοβαρό λάθος το οποίο παραλίγο να τους οδηγήσει σε ολοκληρωτική ήττα. Ο βορειοβιετναμέζος στρατηγός Vo Nguyen Giap ακολουθώντας τη θεωρία του Mao Zedong⁷⁴ που υποστήριζε ότι η τελική νίκη για τις αντάρτικες δυνάμεις θα έρθει όταν αυτές σταδιακά θα έχουν ισχυροποιηθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορούν να επιχειρήσουν επιθέσεις συμβατικού πολέμου και εκτιμώντας ότι οι αντάρτες είχαν πια ισχυροποιηθεί, σχεδίασε επιθετική επιχείρηση στην περιοχή του δέλτα του ποταμού Red river στο Β. Βιετνάμ, ισχυρό οικονομικό και διαμετακομιστικό κέντρο της Γαλλικής διοίκησης. Η επίθεση η οποία πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 1951, ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία. Οι Γάλλοι εκμεταλλευόμενοι το ανοιχτό έδαφος και την αριθμητική και ποιοτική τους υπεροπλία, απέκρουσαν εύκολα την επίθεση και προξένησαν μεγάλες απώλειες στις δυνάμεις του στρατηγού Giap⁷⁵.

Παρόμοιο λάθος έκανα και οι Γάλλοι μόνο που στην περίπτωση τους οι συνέπειες ήταν πολύ μεγαλύτερες αναγκάζοντας του τελικά να τερματίσουν την κατοχή της Ινδοκίνας. Πράγματι, σε μια προσπάθεια εφέλκυσης των ανταρτών σε χώρο καταστροφής, επιχείρηση «ΚΑΣΤΩΡ» (Operation Castor), η Γαλλική στρατιωτική διοίκηση σχεδίασε και υλοποίησε τη δημιουργία μιας προκεχωρημένης βάσης στην περιοχή Dien Bien Phu σε απόσταση 180 μιλίων από το Hanoi. Επιπλέον στόχος των Γαλλικών δυνάμεων ήταν η αποκοπή των ανταρτών από τις βάσεις υποστήριξης που είχαν αναπτύξει στο γειτονικό Λάος.

Οι αντάρτες οι όποιοι είχαν ενημερωθεί από πριν για τα σχέδια των Γάλλων αξιοποιώντας το πολύ καλά ανεπτυγμένο δίκτυο πληροφοριών που είχαν, μετέφεραν μυστικά προσωπικό, όπλα και πυρομαχικά μέσα από εξαιρετικά δύσβατα δρομολόγια χωρίς να γίνουν αντιληπτοί, περικυκλώνοντας έτσι την περιοχή. Η πολιορκία της περιοχής από τους Viet Minh ξεκίνησε στις 13 Μαρ 1954 και ολοκληρώθηκε στις 7

⁷² Invisible Armies, Max Boot (σελ. 352)

⁷³ Strategy, Lawrence Freedman (σελ. 186)

⁷⁴ Στο ίδιο λάθος υπέπεσαν και αργότερα οι αντάρτες του Β. Βιετνάμ, όταν στον πόλεμο με τις ΗΠΑ εκτιμώντας και πάλι λάθος όσο αφορά τη δυνατότητα τους διεξάγουν επιχειρήσεις στο πλαίσιο ενός συμβατικού πολέμου, σχεδίασαν και υλοποίησαν επιθετική ενέργεια στο Ν. Βιετνάμ (Operation Tet). η οποία κατέληξε σε αποτυχία. Παρόλο όμως την επιχειρησιακή αποτυχία ο αντίκτυπος της μάχης αυτής στην κοινή γνώμη των ΗΠΑ ήταν μεγάλος, γεγονός που επιτάχυνε την αποχώρησή τους από το Βιετνάμ και κατ' επέκταση το τέλος του πολέμου.

Μαΐου του ίδιου έτους με τη συντριπτική ήττα των Γαλλικών δυνάμεων και την παράδοση 15.000 περίπου γάλλων στρατιωτών στους αντάρτες (Εικόνα 5).

Ο αντίκτυπος της μάχης στο Παρίσι ήταν τεράστιος με αποτέλεσμα τελικά την παύση των εχθροπραξιών και την αποχώρηση της Γαλλίας μετά τη σύνοδο της Γενεύης τον Ιούλιο του 1954, όπου και αποφασίστηκε η διχοτόμηση του Βιετνάμ με όριο τον 17^ο παράλληλο και με πρόβλεψη μελλοντικής ενοποίησης. Αυτή η πρόβλεψη δεν έγινε αποδεκτή από τις ΗΠΑ δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις που οδήγησαν αργότερα στο δεύτερο πόλεμο του Βιετνάμ με την ακριβώς την ίδια κατάληξη για τον ισχυρό (ΗΠΑ).

Εικόνα 5: Γάλλοι στρατιώτες, αιχμάλωτοι της μάχης του Dien Bien Phu, οδηγούνται σε στρατόπεδα αιχμαλώτων συνοδευόμενοι από Βιετναμέζους αντάρτες.

Πηγή: <http://www.ibtimes.co.uk/vietnam-celebrates-60th-anniversary-battle-dien-bien-phu-victory-1447556>

Συμπερασματικά θα παρατηρούσε κανείς ότι στην περίπτωση του πρώτου πολέμου στην Ινδοκίνα οι ανταρτικές δυνάμεις εκμεταλλεύτηκαν με τον βέλτιστο τρόπο όλα τα πλεονεκτήματα που διέθεταν ήτοι: έδαφος, λαϊκή υποστήριξη και την εξωτερική βοήθεια. Σε αυτά βέβαια θα πρέπει να συνυπολογίσουμε την αποφασιστικότητα και τη ψυχική δύναμη τόσο των ανταρτών όσο και των απλών αγροτών, οι οποίοι ακολουθώντας το πολιτικό όραμα του ηγέτη τους Ho Chi Minh, υπέμειναν όλες τις

κακουχίες και τις δυσκολίες παραμένοντας αυστηρά προσηλωμένοι στο στόχο της εθνικής ανεξαρτησίας.

4ε Η Ρωσική Εισβολή στο Αφγανιστάν

Η άνυδρη, απότομη και δύσβατη περιοχή του Αφγανιστάν, περισσότερο από τα 2/3 του εδάφους του καλύπτονται από ψηλά βουνά με μέσο υψόμετρο τα 2.000 μέτρα, αποτέλεσε ανά τους αιώνες περισσότερο ένα πέραςμα παρά προορισμός για τους όποιους κατακτητές το διασχίσανε. Από τον Μ. Αλέξανδρο έως τους Σελτζούκους Τούρκους και τους Μογγόλους, κανείς δεν έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κατάκτηση και διατήρηση αυτής της περιοχής. Η κατάσταση φαίνεται να αλλάζει αρκετά χρόνια αργότερα όταν η Μ. Βρετανία στο πλαίσιο της σύγκρουσης της με την Τσαρική Ρωσία κατά τη διάρκεια του 19^ο αιώνα για τον έλεγχο της περιοχής (The Great Game), επιχειρεί τρεις συνολικά προσπάθειες⁷⁶ για την κατάκτηση της περιοχής οι οποίες όμως αποτυγχάνουν. Η προσπάθεια κατάκτηση της περιοχής βασίστηκε στο επιχείρημα ότι ο έλεγχος της, ιδιαίτερα του Ινδικού Καύκασου, θα έδινε περαιτέρω ασφάλεια στα νοτιότερα εδάφη της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.⁷⁷ Σε όλους αυτούς τους πολέμους η ασυμμετρία ισχύος δεν βοήθησε ιδιαίτερα την κατά πολύ ισχυρότερη Μ. Βρετανία η οποία είχε κάθε φορά να αντιμετωπίσει το ίδιο πρόβλημα: πολλές τακτικές επιτυχίες αλλά καμία αποφασιστική νίκη. Πράγματι, οι δυνάμεις των Βρετανών καθώς σημείωναν νίκες προωθούνταν, ταυτόχρονα όμως οι Αφγανοί αντάρτες υποχωρούσαν, καταφέροντας έτσι την διαφύλαξη των δυνάμεις τους χωρίς σημαντικές απώλειες, με αποτέλεσμα να διατηρούν τη μαχητική τους ισχύ και να συνεχίζουν να παρενοχλούν τους Βρετανούς. Η κληρονομία που άφησε ο αντίκτυπος όλων αυτών των συγκρούσεων ήταν ότι οι ισχυρές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις μπορεί να νικηθούν από έναν αδύναμο και χωρίς πλούσιους πόρους λαό ή ότι αυτές θα πρέπει να πληρώσουν βαρύ τίμημα για να διατηρήσουν οφέλη που εν τέλει δεν τους πρόσφεραν σημαντικά κέρδη.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας του Αφγανιστάν σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} και ακολούθως του 20^{ου} αιώνα ήταν ο κατακερματισμός της σε διαφορές φυλετικές κυρίως ομάδες. Άλλωστε στη χώρα υπήρξαν και εξακολουθούν να υπάρχουν, δεκάδες διαφορετικές εθνότητες κυρίως Παστούν (η πολυπληθέστερη

⁷⁶ Οι τρεις Αγγλο-Αφγανικοί πόλεμοι διεξήχθησαν το 1838, 1878 και το 1919 ο τελευταίος.

⁷⁷ Violent Politics, William Polk (σελ. 186)

ομάδα), Τατζίκοι, Χαζάροι, Ουζμπέκοι, Τουρκομάνοι κ.λπ.. Αποτέλεσμα αυτού του κατακερματισμού ήταν ότι κατά τη διάρκεια της ανεξαρτησίας του από το 1919 και μετά να ξεσπάσουν συνεχείς συγκρούσεις για το ποια εθνοτική ομάδα θα αποκτήσει ισχυρότερο μερίδιο στην εξουσία. Η Σοβιετική ένωση εκμεταλλευόμενη πρόσκληση από την Αφγανική διοίκηση, για να εκπαιδεύσει και να εξοπλίσει το στρατό της, κατάφερε αρχομένης από τη δεκαετία του 70' να διεισδύσει στην περιοχή. Έτσι κατά την παραπάνω περίοδο εκατοντάδες Ρώσοι σύμβουλοι υπηρέτησαν στο Αφγανιστάν κυρίως εκπαιδεύοντας στρατιωτικές δυνάμεις καθώς και δυνάμεις ασφαλείας, με αποτέλεσμα να επηρεάσουν την ιδεολογία σημαντικής μερίδας των εκπαιδευομένων τους⁷⁸. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω τον Απρίλιο του 1978 λαμβάνει χώρα πραξικόπημα στη χώρα από μερίδα της πολιτικής ελίτ προσκείμενη στην Σοβιετική Ένωση, από την οποία λίγους μήνες μετά, τον Δεκέμβριο του 1979, θα ζητηθεί η υποστήριξη της έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα της κομμουνιστικής κυβέρνησης του Αφγανιστάν. Αυτή η εξέλιξη ανησύχησε, παρά το γεγονός ότι η Σοβιετική Ένωση υπολόγιζε σε μια γρήγορη επιχείρηση στήριξης του καθεστώτος, όμοια με αυτές στην Ουγγαρία (1956) και Τσεχοσλοβακία (1968), τόσο τις ΗΠΑ όσο και το γειτονικό Πακιστάν. Οι μεν πρώτοι εκτιμούσαν ότι αυτή η προώθηση ως κομμάτι μιας ευρείας προσπάθειας της Σοβιετικής Ένωσης προς το Νότο⁷⁹ ενώ οι δεύτεροι ανησυχούσαν για ενδεχόμενες αναταραχές που θα ενδυνάμωναν αποσχιστικές τάσεις στα ΒΑ σύνορα τους με το Αφγανιστάν, όπου και ζούσαν αρκετοί Αφγανοί (κυρίως Παστούν)⁸⁰. Αυτό το γεγονός ήταν κύριας σημασίας δεδομένου την εξαιρετικά σημαντικής βοήθειας που παρείχαν οι δύο χώρες στους Αφγανούς αντάρτες (Mujahideen) για την αντιμετώπιση της Σοβιετικής εισβολής. Πράγματι, οι ΗΠΑ ανέλαβαν κυρίως την υλική υποστήριξη των ανταρτών σε όπλα και εφόδια ενώ το Πακιστάν ανέλαβε την προώθηση τους προς τους αντάρτες και ταυτόχρονα παρείχε στο έδαφος του βάσεις υποστήριξης⁸¹ των ανταρτών (καταφύγιο - εκπαίδευση). Έτσι στη βάση αυτού του πλάνου τόσο επί προεδρίας Jimmy Carter όσο και Ronald Reagan διοχετεύτηκαν για βοήθεια στους Αφγανούς αντάρτες πόροι αξίας περίπου 1,2 δις \$^{82,83}. Αρχική πρόθεση των αμερικανών επί Carter ήταν απλά να δημιουργήσουν μια αντίσταση κατά των Σοβιετικών ώστε να τους προκαλέσει την

⁷⁸ Violent Politics, William Polk (σελ. 193)

⁷⁹ Στο ίδιο (σελ. 194)

⁸⁰ Ghost Wars, Steve Coll (σελ. 62)

⁸¹ Violent Politics, William Polk (σελ. 201)

⁸² Invisible Armies, Max Boot (σελ. 497)

⁸³ Στο ποσό συμπεριλαμβάνεται και η οικονομική βοήθεια που παρείχε η Σαουδική Αραβία.

μεγαλύτερη δυνατή φθορά. Αυτή η στρατηγική άλλαξε επί προεδρίας Reagan, όπου η πρόθεση των ΗΠΑ ήταν να οδηγήσουν τους Σοβιετικούς σε στρατιωτική ήττα, μέρους ενός ευρύτερου πλάνου το οποίο ο Reagan πίστευε ότι θα οδηγούσε στη κατάρρευση του σαθρού Σοβιετικού πολιτικο-οικονομικού οικοδομήματος⁸⁴. Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στην παροχή προς τους αντάρτες των εξαιρετικά προηγμένων τεχνολογικά πύραυλων εδάφους - αέρος Stinger (Εικόνα 6), οι οποίοι όχι μόνο προκάλεσαν σημαντικές απώλειες στις Σοβιετικές δυνάμεις αέρος⁸⁵ (αεροσκάφη και ελικόπτερα) αλλά ουσιαστικά απαγόρευσαν την από αέρος υποστήριξη των χερσαίων επιχειρήσεων⁸⁶.

Εικόνα 6: Αφγανός Mujahideen σκοπεύοντας διερχόμενους στόχους με πύραυλο Stinger

Πηγή: <https://rarehistoricalphotos.com/afghan-fighter-stinger-1988/>

Οι αντάρτες με τη σειρά τους είχαν να αντιμετωπίσουν ένα σοβαρό μειονέκτημα, που δεν ήταν άλλο από τον κατακερματισμό τους σε πολλές ομάδες διαφορετικών εθνικοτήτων, οι οποίες διοικούνταν από πολέμαρχους που πολλές φορές λειτουργούσαν με βάση τα δικά τους συμφέροντα. Ακόμη και η κοινή θρησκεία, το Ισλάμ, δεν μπόρεσε να λειτουργήσει ενοποιητικά έτσι ώστε να ξεπεραστούν οι

⁸⁴ Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (σελ. 351)

⁸⁵ Στο ίδιο (σελ. 356)

⁸⁶ Violent Politics, William Polk (σελ. 199)

υπάρχουσες διαφορές. Η μόνη ανταρτική ομάδα που σε κάποιο βαθμό μπόρεσε να ξεπεράσει αυτές τις διαφορές ήταν η Βόρεια Συμμαχία, μια οργάνωση κυρίως Τατζίκων Αφγανών όπου υπό την ηγεσία του χαρισματικού τους αρχηγού Ahmed Shah Massoud⁸⁷ (Εικόνα 7), μπόρεσε να οργανώσει ένα ισχυρό αντάρτικο κίνημα αποτελούμενο από άλλες μικρότερης δύναμης ομάδες.

Εικόνα 7: Η ηγετική μορφή της Αφγανικής αντίστασης Ahmad Shah Massoud, περιστοιχιζόμενος από διοικητές αντρικών ομάδων κατά τη διάρκεια συμβουλίου στη κοιλάδα Panjshir στο Βόρειο-ανατολικό Αφγανιστάν το 1984

Πηγή: <https://www.theatlantic.com/photo/2014/08/the-soviet-war-in-afghanistan-1979-1989/100786/>

Παρόλο όμως το μειονέκτημα του κατακερματισμού τους οι Mujahideen⁸⁸, εκμεταλλεζόμενοι τόσο το έδαφος αλλά και την εμπειρία που είχαν αποκτήσει στον ανταρτοπόλεμο, προέβαλαν δυσεπίλυτα προβλήματα στις Σοβιετικές δυνάμεις. Κύριος στόχος των ανταρτών, κοινός σε όλους τους ανταρτοπόλεμους, ήταν η αποφυγή ανοιχτής εμπλοκής με τον αντίπαλο. Καίριο πλεονέκτημα τους η γνώση του εδάφους, ο αιφνιδιασμός καθώς και η έγκαιρη πληροφόρηση, από τα δίκτυα πληροφοριών που είχαν αναπτύξει, η οποία και τους έδινε τη δυνατότητα γρήγορης διαφυγής όταν το έκριναν απαραίτητο. Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση της

⁸⁷ Ο Massoud μετά την αποχώρηση των σοβιετικών και τον εμφύλιο που ακολούθησε, υπήρξε ο ισχυρότερος πόλος αντίστασης απέναντι στο καθεστώς των Taliban μέχρι και τη δολοφονία του από βομβιστή αυτοκτονίας τον Σεπτέμβριο του 2001.

⁸⁸ Paths To Victory, RAND (σελ. 49)

Σοβιετικής επίθεσης στην κοιλάδα Panjshir, επιχειρησιακή βάση των ανταρτών της Βόρειας Συμμαχίας αμέσως μετά τη λήξη της εκχειρίδας τον Απρίλιο του 1984. Σε αυτή την περίπτωση οι αντάρτες κάτω από την πίεση των υπέρτερων Σοβιετικών δυνάμεων αρχικά υποχώρησαν στο εσωτερικό της κοιλάδας, εφελκύνοντας τις δυνάμεις του αντιπάλου και επιμηκύνοντας έτσι τις γραμμές επικοινωνιών του. Ακολούθως οι αντάρτες αντεπιτέθηκαν κατορθώνοντας όχι μόνο να απωθήσουν τους Σοβιετικούς αλλά να τους προξενήσουν μεγάλες απώλειες⁸⁹.

Επίσης πολύ χαρακτηριστική επιχειρησιακή τακτική των αναρτών ήταν και οι νυχτερινές επιθέσεις. Οι Mujahideen επέδειξαν εξαιρετική ικανότητα νυχτερινών επιδρομών, με τεράστιο ψυχολογικό αντίκτυπο στους Σοβιετικούς, εκμεταλλευόμενοι την ευκινησία τους, τη γνώση του εδάφους και τις δυνατότητες αναγνώρισης στόχων που είχαν αναπτύξει. Μόνο τυχαίο δεν ήταν το γεγονός ότι οι Σοβιετικοί στρατιώτες είχαν δώσει τον χαρακτηρισμό “dukhi” (φαντάσματα) στους Αφγανούς αντάρτες⁹⁰ δείχνοντας έτσι και την ικανότητα τους στον νυχτερινό αγώνα αλλά και τον φόβο που η δράση αυτών τους δημιουργούσε.

Σε απάντηση των επιθέσεων και της αντίστασης των Mujahideen οι Σοβιετικοί υπέπεσαν και αυτοί με τη σειρά τους στο ίδιο λάθος με προηγούμενους εισβολείς, στη στοχοποίηση δηλαδή του τοπικού πληθυσμού με σκοπό την τρομοκράτηση του έτσι ώστε να σταματήσει την όποια συνεργασία είχε με τους αντάρτες. Σε αυτό το πλαίσιο οι σοβιετικές δυνάμεις υλοποίησαν εκτενείς βομβαρδισμούς σε ευρείς περιοχές (carpet bombing), καταστρέφοντας έτσι υποδομές, καλλιέργειες, πόλεις, αρδευτικά έργα κ.λπ. Ταυτόχρονα εκνευρισμένοι οι Σοβιετικοί από την αδυναμία τους να αντιμετωπίσουν το πόλεμο φθοράς των ανταρτών, επιδόθηκαν σε μια σειρά βιαιοτήτων κατά αθώων πολιτών. Μάλιστα το 1984 απεσταλμένοι από τον Διεθνή Οργανισμό του Ελσίνκι για τα ανθρωπινά δικαιώματα διενεργώντας συνεντεύξεις σε Αφγανούς πρόσφυγες στο Πακιστάν, διαπίστωσαν το τεράστιο μέγεθος των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων που πραγματοποιούνταν από τους Σοβιετικούς⁹¹ επί του ντόπιου πληθυσμού.

Η δοκιμασία για τη Σοβιετική ένωση τελικά ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 1989 όταν και τα τελευταία στρατεύματα της απεχώρησαν από το έδαφος του Αφγανιστάν. Έτσι και η ίδια γνώρισε με τη σειρά της και με τον ίδιο σκληρό τρόπο

⁸⁹ Violent Politics, William Polk (σελ. 198)

⁹⁰ Ghost Wars, Steve Coll (σελ. 17)

⁹¹ Invisible Armies, Max Boot (σελ. 492)

με άλλες ισχυρές χώρες, την αδυναμία αντιμετώπισης ενός ανταρτοπόλεμου μέσω συμβατικών στρατιωτικών μέσων και επιχειρησιακής τακτικής απέναντι σε αποφασισμένους αντάρτες μαχητές. Στην περίπτωση των Mujahideen μεγάλη σημασία αναμφίβολα έπαιξε ο ρόλος της εξωτερικής υποστήριξης τόσο σε μέσα και πόρους (ΗΠΑ) όσο και στη δημιουργία βάσεων των ανταρτών (Πακιστάν) σύμφωνα με το πνεύμα των Che Guevara και Mao Zedong.

5. Σημαίνοντες Παράγοντες (Key Factors) για την Επιτυχία ενός Ανταρτοπόλεμου.

Μετά την σύντομη αναφορά σε ιστορικά παραδείγματα επιχειρήσεων ανταρτοπόλεμου, σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρηθεί να αναδειχθούν οι πλέον σημαντικοί παράγοντες που φαίνονται τόσο από τη συχνότητα που παρουσιάζονται σε αντίστοιχες συγκρούσεις όσο και στον θετικό αντίκτυπο που έχουν στην εξέλιξη των επιχειρήσεων υπέρ των ανταρτών. Αυτοί εν συντομία είναι η λαϊκή υποστήριξη, ο γεωγραφικός χώρος, η υποστήριξη από ένα τρίτο κρατικό δρώντα και ο χρόνος.

5α Λαϊκή Υποστήριξη

Από τα ιστορικά παραδείγματα που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο έχει γίνει παραπάνω από εμφανές η σημασία που έχει η υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού σε ένα ανταρτοπόλεμο. Προχωρώντας λίγο ακόμη τη σκέψη μας, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι το κομμάτι του λαού το οποίο διάκειται φιλικά προς τους αντάρτες αποτελεί και το κέντρο βαρύτητας (Center of Gravity) για αυτούς.

Σύμφωνα με τον Διακλαδικό Κανονισμό 2-1/2012 του ΓΕΕΘΑ «Επιχειρησιακή Σχεδίαση Ενόπλων Δυνάμεων» ως κέντρο βάρους ορίζεται ως εκείνα τα χαρακτηριστικά, οι ικανότητες, οι εδαφικές περιοχές πάνω στα οποία ένας δρώντας στηρίζει την ελευθερία ενεργείας, την ισχύ και τη θέληση να πολεμήσει⁹². Με πιο απλούς όρους το κέντρο βάρους αποτελεί την πρωτεύουσα πηγή ισχύος και θέλησης που θα υποστηρίξει την επίτευξη του τελικού σκοπού ενός δρώντα. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και στις περιπτώσεις όπου ο τοπικός πληθυσμός εμφανίστηκε μάλλον απαθής και περισσότερο ουδέτερος, η βίαιη και με ακρότητες πολλές φορές συμπεριφορά των δυνάμεων του ισχυρού δρώντα τον έστρεψε προς τους αντάρτες. Αυτή την βίαιη προσέγγιση απέναντι στον τοπικό πληθυσμό ακολουθήθηκε από την πλειοψηφία των ισχυρών δρώντων, εκτιμώντας ότι μέσω της φυσικής εξουδετέρωσης των πληθυσμών που υποστήριζαν τους αντάρτες θα επιτύγχαναν την στρατηγική αποδυνάμωση τους. Όμως η αποτρόπαια πολλές φορές συμπεριφορά τους είχε τελικά αντίθετα αποτελέσματα. Μια ίσως ξεχωριστή περίπτωση ήταν η στρατηγική του Ιμπραήμ κατά τη διάρκεια της Ελληνικής

⁹² ΔΚ 2-1/2012 ΓΕΕΘΑ, (σελ. 28)

επανάστασης του 1821 στην Πελοπόννησο, όπου ταυτόχρονα με την καταστροφή των πόλεων - χωριών που συνεργαζόντουσαν με τους αντάρτες, πρόσφερε γενναιόδωρους όρους σε όσους Έλληνες δήλωναν υποταγή σε αυτόν⁹³. Μάλιστα αυτή η τακτική θορύβησε τους Έλληνες οπλαρχηγούς, αναγκάζοντας τους να πάρουν δραστικά μέτρα, με πιο χαρακτηριστική την περίπτωση του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και τη γνωστή του φράση «φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους», αποδεικνύοντας έτσι τη μεγάλη σημασία της λαϊκής υποστήριξης.

Έτι περαιτέρω η σημασία της υποστήριξης και συνεργασίας του λαού με τους αντάρτες παρέχει στους δεύτερους και τακτικά πλεονεκτήματα, δεδομένου ότι οι αυτοί μπορούν και επιχειρούν εντός αστικού τοπίου κάτω από την κάλυψη του τοπικού πληθυσμού δημιουργώντας πρόβλημα εντοπισμού και ταυτοποίησης από τον αντίπαλο.⁹⁴ Έτσι με αυτόν τον τρόπο ο αντίπαλος δεν έχει τη δυνατότητα εύκολης στοχοποίησης και εμπλοκής του με τις αντάρτικες δυνάμεις. Ταυτόχρονα όμως δημιουργείται και ο κίνδυνος παράπλευρων απωλειών, γεγονός που τη σύγχρονη εποχή περισσότερο από ποτέ δύναται να επιφέρει σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στη κοινή γνώμη τόσο στην περιοχή που διεξάγονται οι συγκρούσεις όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

5β Γεωγραφικός Χώρος

Ο γεωγραφικός χώρος μέσα στον οποίο αναπτύσσεται ο ανταρτοπόλεμος αναμφίβολα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ο οποίος με τη σειρά του βασίζεται σε δύο επιμέρους παραμέτρους, τη μορφολογία του εδάφους και την έκταση του εδάφους. Χωρίς αυτές τις δύο παραμέτρους, ή τουλάχιστον τον έναν, είναι εξαιρετικά δύσκολο να αναπτυχθεί και να επιτύχει τους στόχους του ένα ανταρτικό κίνημα.

Συγκεκριμένα ορεινά, ελώδη και δασοσκεπή εδάφη καθιστούν σχεδόν αδύνατη τη χρησιμοποίηση μηχανοκινήτων μέσων μειώνοντας μεταξύ άλλων και την ισχύ πυρός δεδομένου ότι τις περισσότερες φορές αυτά φέρουν και βαρύ οπλισμό. Επίσης τέτοιου είδους εδάφη είναι ιδεατά για την ανάπτυξη ενεδρών καθόσον ο αντίπαλος δεν μπορεί να προωθηθεί δια μέσου αυτών με την κατάλληλη διάταξη μάχης εξαιτίας των περιορισμών που θέτει το έδαφος, με αποτέλεσμα να αποτελεί πιο εύκολο στόχο. Από την άλλη πλευρά η επιλογή του ανταρτοπόλεμου σε μια ευρεία γεωγραφικά περιοχή αναγκάζει τον αντίπαλο να διαμοιράσει τις δυνάμεις του έτσι ώστε να

⁹³ Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία, Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (σελ. 167)

⁹⁴ Waging Insurgent Warfare, Seth Jones (σελ. 189)

καλύπτει όλες τις απειλές γεγονός που έχει σαν αποτέλεσμα την επιμήκυνση των γραμμών επικοινωνίας και ανεφοδιασμού του, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την ποσοτική αποδυνάμωση του. Σε αυτή την περίπτωση οι αντάρτες μπορούν κατόπιν ταχείας συγκέντρωσης των δυνάμεων τους να εμπλακούν με τον εχθρό κάτω από πολύ καλύτερες συνθήκες, όσο αφορά την αναλογία δυνάμεων, αυξάνοντας έτσι τις πιθανότητες επιτυχίας τους. Επιπροσθέτως οι γραμμές εφοδιασμού του αντιπάλου αποτελούν έναν από τους πλέον ελκυστικούς στόχους, διότι αφενός οι δυνάμεις ασφαλείας και επιτήρησης είναι μικρές και με μικρή ισχύ πυρός και αφετέρου μια επιτυχία εκ μέρους των ανταρτών θα επιφέρει πέρα από το τακτικό αποτέλεσμα και πτώση του ηθικού του αντιπάλου.

Σε κάθε περίπτωση όμως θα πρέπει να τονιστεί ότι εξαιτίας της ανάπτυξης της πολεμικής τεχνολογίας στην σύγχρονη εποχή, όπου ο ισχυρός δρών έχει εξαιρετικής αποδοτικότητας μέσα ISTAR δυνατοτήτων (Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, and Reconnaissance), φαίνεται ότι τα πλεονεκτήματα που παρέχει το έδαφος στους αντάρτες έχουν χάσει τη δυναμική του παρελθόντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η περίπτωση των Σοβιετικών κατά τη διάρκεια του Ρωσοαφγανικού πολέμου τη δεκαετία του 80', όπου η Σοβιετική Πολεμική Αεροπορία επιχειρώντας ανενόχλητη και δίχως απειλή πρόσφερε ένα σημαντικό επιχειρησιακό πλεονέκτημα υπέρ της Σοβιετικής Ένωσης. Βέβαια αυτό το πλεονέκτημα αργότερα εξανεμίστηκε καθώς μετά την αποστολή από τις ΗΠΑ των πύραυλων STINGER στους Αφγανούς μαχητές, οι Σοβιετικοί υπέστησαν μεγάλες απώλειες και αναγκάστηκαν είτε να μειώσουν τις αεροπορικές αποστολές είτε αυτές να πραγματοποιούνταν από μεγάλο ύψος, με αποτέλεσμα να έχουν μειωμένη επιχειρησιακή χρησιμότητα.

5γ Εξωτερική Υποστήριξη

Η υποστήριξη ενός ανταρτικού κινήματος από ένα εξωτερικό δρών, αποτελεί ένα φαινόμενο το οποίο παρουσιάζεται αρκετά συχνά και τις περισσότερες φορές αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα επικράτησης των ανταρτών. Παραδείγματα όπως η υποστήριξη των Αμερικανών επαναστατών από τους Γάλλους στο πόλεμο της ανεξαρτησίας, η υποστήριξη των Βρετανών στους Ισπανούς αντάρτες κατά τη διάρκεια του πολέμου της Ιβηρικής χερσονήσου, η υποστήριξη των Βρετανών στους Άραβες κατά τη διάρκεια της εξέγερσης τους κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κ.λπ. αποδεικνύουν την παραπάνω διαπίστωση. Ως εξωτερικό δρών εννοούμε εκτός

από τα κράτη και μη κρατικούς δρώντες όπως είναι ομάδες πολιτών (π.χ. οι φιλέλληνες κατά τη διάρκεια της Ελληνικής επανάστασης), προσφυγές οι όποιοι έχουν μετακινηθεί σε γειτονικά κράτη (π.χ. οι Αφγανοί προσφυγές οι όποιοι είχαν καταφύγει κατά τη διάρκεια της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν στο γειτονικό Πακιστάν) καθώς και άλλες οργανώσεις μη κρατικές οι οποίες έχουν κοινά σημεία (εθνικής, θρησκευτικής και πολιτικής ταυτότητας) με τους αντάρτες. Σε κάθε περίπτωση, όπως αποδεικνύει και μια έρευνα του Αμερικανικού Think Tank RAND, ανεξάρτητα της ταυτότητας του εξωτερικού δρώντα, η υποστήριξη του στους αντάρτες αυξάνει τις πιθανότητες τους για επιτυχής κατάληξη της σύγκρουσης⁹⁵ σε σχέση με συγκρούσεις στις οποίες δεν υπήρξε εξωτερική βοήθεια. Η αξία της παραπάνω διαπίστωσης επιβεβαιώνεται ακολουθώντας και μια περίπου αντίστροφη πορεία. Έτσι στην περίπτωση όπου η εξωτερική υποστήριξη σε αντάρτες για διάφορους λόγους διακόπηκε, τότε αυτό το γεγονός αποδείχτηκε σημαντικός παράγοντας (game changer factor), ο οποίος τις περισσότερες φορές οδήγησε στην τελική τους ήττα⁹⁶. Στην περίπτωση τώρα που περιορίσουμε τους εξωτερικούς δρώντες σε κρατικούς και ειδικότερα σε ισχυρά κρατικούς δρώντες τότε οι πιθανότητες αυξάνονται ακόμη περισσότερο⁹⁷. Πράγματι τα ισχυρά κράτη διαθέτουν εκείνους τους πόρους, υλικούς και μη, οι όποιοι μπορούν να αλλάξουν τις ισορροπίες σε μια σύγκρουση, χαρακτηριστική περίπτωση η υποστήριξη που παρείχαν οι ΗΠΑ στους Αφγανούς μαχητές στη σύγκρουση τους με τη Σοβιετική Ένωση⁹⁸.

Η εξωτερική υποστήριξη μπορεί να λάβει διάφορες μορφές όπως: υποστήριξη με στρατιωτικές μονάδες, οικονομική υποστήριξη, υποστήριξη με υλικούς πόρους καθώς και η παροχή επιχειρησιακών βάσεων ως ασφαλή καταφύγιο και εκπαίδευση. Από τις παραπάνω περιπτώσεις η πλέον αποτελεσματική θεωρείται αυτή της παροχής υποστήριξης με στρατιωτικές δυνάμεις, καθόσον σε αυτή την περίπτωση ο αντίπαλος των ανταρτών έχει να αντιμετωπίσει πολλαπλά μέτωπα με αποτέλεσμα να υποχρεούται να διαμοιράσει τις δυνάμεις του χάνοντας έτσι το πλεονέκτημα της ισχύος του. Παρόλο αυτά δεδομένου ότι αυτή του είδους η υποστήριξη ταυτοποιείται και πιο εύκολα και εφόσον αυτή δεν έχει κάποια βάση νομιμοποίησης είναι πολύ πιθανό να ενεργοποιήσει την κοινή γνώμη ενάντια σε αυτή κυρίως στις αστικές δημοκρατίες της Δύσης. Ταυτόχρονα τυχόν απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, στο

⁹⁵ How Insurgency Ends, RAND (σελ. 62)

⁹⁶ Invisible Armies, Max Boot (σελ. 566)

⁹⁷ Waging Insurgent Warfare, Seth Jones (σελ 162-163)

⁹⁸ Στο ίδιο (σελ. 138)

πλαίσιο της υποστήριξης, επιδεινώνουν περαιτέρω την κατάσταση αυξάνοντας έτσι την κοινωνική πίεση στις κυβερνήσεις των κρατών που επιλέγουν τη χρήση των δυνάμεων τους ως υποστήριξη αντάρτικων κινημάτων.

5δ Χρόνος

Όταν αναφερόμαστε στον παράγοντα χρόνο καταρχάς εννοούμε τη συνολικά διάρκεια της σύγκρουσης μέχρι την παύση των εχθροπραξιών. Σύμφωνα με μια βάση δεδομένων που παρουσιάζεται στο βιβλίο *Invisible Armies*, η μέση διάρκεια ενός ανταρτοπόλεμου από το 1775 και μετά είναι τα δέκα έτη, νούμερο που αν περιοριστούμε στη μετά το Β΄ΠΠ εποχή αυξάνεται στα δεκατέσσερα έτη⁹⁹. Είναι εμφανές ότι ο χρόνος σε αυτήν την περίπτωση λειτουργεί υπέρ των ανταρτών καθώς οι ίδιοι ως εμπλεκόμενοι σε ένα μακρύ πόλεμο φθοράς και ταυτόχρονα αποφεύγοντας τις ανοικτές συγκρούσεις προς αποφυγή απωλειών αναμένουν την κατάλληλη στιγμή για την ανάληψη επιθετικών επιχειρήσεων. Ταυτόχρονα ο χρόνος λειτουργεί κατά των ισχυρών αντιπάλων τους, δεδομένου ότι όσο περισσότερο διαρκεί η σύγκρουση αυτοί έρχονται αντιμέτωποι με ολοένα και περισσότερες απώλειες σε μέσα και προσωπικό. Παράλληλα, ιδιαίτερα τη σύγχρονη εποχή μετά το Β΄ΠΠ, η κοινή γνώμη στο εσωτερικό μιας χώρας απαιτώντας μια στρατηγική γρήγορου αποτελέσματος (a quick win strategy) ασκεί συνεχή και έντονη πίεση στην κυβέρνηση αυτής για την τελική νίκη.

Πέρα από την παραπάνω προσέγγιση στην έννοια του χρόνου υπάρχει και μια άλλη εξίσου σημαντική παράμετρο που σχετίζεται με το χρόνο, η αναμονή και η επιλογή από τους αντάρτες του κατάλληλου χρονικού σημείου για το αποφασιστικό χτύπημα. Στη επιχειρησιακή πρακτική ορισμένων θεωρητικών του ανταρτοπόλεμου (Mao Zedong, Che Guevara), ο ανταρτοπόλεμος είναι μια φάση ενός συνολικού αγώνα του οποίου η κατάληξη θα είναι η σύγκρουση με τον αντίπαλο στο πλαίσιο ενός συμβατικού πολέμου για την τελική επικράτηση. Επομένως θα πρέπει να υπάρξει αρχικά αναμονή μέχρι έως ότου ο ισχυρός δρών να εξασθενήσει αρκετά και ακολούθως να αναληφθούν από τους αντάρτες οι ενέργειες για το τελικό χτύπημα. Όμως σε αυτό το πλαίσιο εάν δεν εκτιμηθεί ορθά η απώλεια της ισχύς του αντιπάλου, προϊόντος του χρόνου, οι αντάρτες κινδυνεύουν με άμεση καταστροφή των δυνάμεων

⁹⁹ *Invisible Armies*, Max Boot (σελ. 564)

τους. Παραδείγματα αυτής της λάθος εκτίμησης αποτελούν οι ευρείς επιθετικές ενέργειες που εξαπέλυσαν οι Β. βιετναμέζοι αντάρτες το 1951 ενάντια στις Γαλλικές δυνάμεις (Red River Delta) και το 1968 ενάντια στις δυνάμεις των ΗΠΑ (Tet Offensive)¹⁰⁰. Επομένως αποτελεί κρίσιμο παράγοντα η επιλογή από την ηγεσία ενός ανταρτικού κινήματος, το χρονικό εκείνο σημείο μετεξέλιξης του ανταρτοπόλεμου σε συμβατικό πόλεμο.

¹⁰⁰ βλέπε σημείωση 74 .

6. Στρατηγική Αντιμετώπισης Ανταρτοπόλεμου.

Αναμφισβήτητα ο ανταρτοπόλεμος ως μορφή πολέμου δεν έχει αλλάξει ριζικά σε σχέση με το παρελθόν, δεδομένου οι αρχές και οι βασικές στρατηγικές επιδιώξεις του παραμένουν σταθερές (στρατηγική της φθοράς του αντιπάλου). Όμως αυτό που σήμερα έχει αλλάξει σε σχέση με το παρελθόν είναι αφενός η ευρεία χρήση της τεχνολογίας και αφετέρου η επιχειρησιακή χρήση του από δρώντες που δεν φέρουν τις περισσότερες φορές την κρατική υπόσταση. Επιπλέον σήμερα ο ανταρτοπόλεμος μελετάται και αντιμετωπίζεται ως ένα κομμάτι ενός συνολικού φαινομένου που χαρακτηρίζεται ως μια αντίδραση/εξέγερση (insurgency) ενάντια στην καθεστηκία τάξη πραγμάτων. Επομένως η προσέγγιση αντιμετώπισης του ανταρτοπόλεμου προσπαθεί να αντιμετωπίσει συνολικά το παραπάνω φαινόμενο (Counterinsurgency) και με αυτό τον τρόπο θα επιχειρηθεί παρακάτω να αποδοθεί.

6α. Εχθροκεντρική (enemy-centric approach) και Πληθυσμιοκεντρική (population-centric approach) Προσέγγιση.

Οι δύο βασικές σχολές αντιμετώπισης του ανταρτοπόλεμου οι οποίες έχουν χρησιμοποιηθεί διαχρονικά ως μέσο αντιμετώπισης των ανταρτών αποτελούνται από την εχθροκεντρική και την πληθυσμιοκεντρική¹⁰¹. Συγκεκριμένα οι οπαδοί της πρώτης προσέγγιση υποστηρίζουν ότι μόνο μέσω της στρατιωτικής ήττας των ανταρτών θα επέλθει ο τερματισμός της σύγκρουσης. Με άλλα λόγια αντιμετωπίζουν καθαρά το φαινόμενο με όρους συμβατικού πολέμου, όπου σύμφωνα με τον Clausewitz, η επικράτηση θα επέλθει από την καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων και τελικά τον καταναγκασμό του αντιπάλου να εκτελέσει τη θέληση μας¹⁰². Έτσι αυτός ο τρόπος σκέψης αντιλαμβάνεται τη σύγκρουση στο πλαίσιο ενός συμβατικού πολέμου με αποτέλεσμα να παρατηρούνται υψηλά επίπεδα βίας, συνήθως κλιμακούμενης, τόσο κατά του στρατιωτικού προσωπικού (αντάρτες) όσο και κατά του μη στρατιωτικού προσωπικού (άμαχος πληθυσμός). Αυτού του είδους η προσέγγιση υπήρξε η πλέον επιλέξιμη από τους ισχυρούς δρώντες κατά το παρελθόν έως και πολύ πρόσφατα, χωρίς όμως τις περισσότερες φορές να επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα.

¹⁰¹ Ανταρτοπόλεμος: Το ορφανό παιδί της Στρατηγικής, Σπυρίδων Πλακούδας, Περιοδικό Διακλαδική Επιθεώρηση, Τεύχος 30/2014 (σελ. 14-15)

¹⁰² Περί Πολέμου, Carl Von Clausewitz (σελ. 32)

Στον αντίποδα η πληθυσμιοκεντρική προσέγγιση αντιλαμβάνεται τη σπουδαιότητα της ηθικής και υλικής υποστήριξης που λαμβάνει το ανταρτικό κίνημα από τον τοπικό πληθυσμό και στοχεύει στην απόκτηση επιρροής επί του πληθυσμού έτσι ώστε να απενεργοποιήσει αυτή τη σχέση. Αναγνωρίζει δηλαδή το σημαντικό ρόλο που διατηρεί ο τοπικός πληθυσμός (κέντρο βαρύτητας του αντιπάλου) και επικεντρώνει την προσπάθεια στην εξουδετέρωση του. Η εξουδετέρωση όμως αυτή δεν θα πρέπει να υλοποιηθεί στο φυσικό πεδίο αλλά στο ηθικό¹⁰³, με βασικό σκοπό την επικράτηση επί της «καρδιάς και του μυαλού» του τοπικού πληθυσμού. Επομένως εφόσον χρησιμοποιηθεί βίαιος εξαναγκασμός είναι πολύ πιθανό τα αποτελέσματα να είναι φτωχά όμοια με εκείνα της πρώτης προσέγγισης, ενώ εάν δημιουργηθεί ένα κατάλληλο αφήγημα (narrative) που θα ενεργοποιήσει θετικά συναισθήματα υπέρ του πράττοντα την ενέργεια (ισχυρός δρών) τα αποτελέσματα θα είναι σίγουρα διαφορετικά, με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της προσέγγισης την περίπτωση των Βρετανών στη Μαλαισία.

Στην περίπτωση της Μαλαισίας οι Βρετανοί ακολούθησαν την Πάγια πρακτική τους για την αντιμετώπιση αντάρτικων κινημάτων η οποία προέβλεπε την περιορισμένη χρήση νόμιμης βίας επί του τοπικού πληθυσμού και ταυτόχρονα την κατ' επιλογή εμπλοκή για αυτόν τον σκοπό αστυνομικών δυνάμεων (Law Enforcement Forces), όπου αυτό ήταν δυνατόν, και όχι στρατιωτικών¹⁰⁴. Έτσι στη περίπτωση της Μαλαισίας οι Βρετανικές δυνάμεις στην σύγκρουση τους με τους εκεί κομμουνιστές αντάρτες (οι οποίοι αποτελούσαν μικρό κομμάτι της κινεζικής μειοψηφίας) δεσμεύτηκαν στην παραχώρηση ανεξαρτησίας στην τοπική μουσουλμανική πλειοψηφία της χώρας στην περίπτωση επιτυχής καταστολής των ανταρτών, όπως και έγινε τελικά το 1957 με τη χορήγηση ανεξαρτησίας στη Μαλαισιανή Ομοσπονδία στο πλαίσιο όμως της Βρετανικής Κοινοπολιτείας.

Μια παραλλαγή της ανώτερου πληθυσμιοκεντρικής προσέγγισης εφαρμόστηκε με ιδιαίτερη επιτυχία μάλιστα και από τους Ρωμαίους. Σύμφωνα λοιπόν με αυτήν την πρακτική σε περιοχές όπου η αυτοκρατορία αντιμετώπιζε σθεναρή αντίσταση από αντάρτες, βασικός στόχος της ήταν η διατήρηση και ο έλεγχος των πλέον πλούσιων περιοχών και ταυτόχρονα η παροχή στον τοπικό πληθυσμό μιας ομαλής ζωής στο εσωτερικό αυτών των περιοχών. Παράλληλα με επιθετικές επιχειρήσεις εκτός των

¹⁰³ Για την ανάλυση των επιχειρησιακών πεδίων (φυσικό, ηθικό, κυβερνοχώρος) βλέπε Διακλαδικό Κανονισμό Επιχειρησιακής Σχεδίασης ΔΚ 2-1/2012 ΓΕΕΘΑ (σελ. 12-13)

¹⁰⁴ Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, Κων/νος Κολιόπουλος (σελ. 283-284)

περιοχών αυτών καθιστούσε δύσκολή έως και αδύνατη την διαβίωση του τοπικού πληθυσμού σε εδάφη εκτός αυτών που διατηρούσε υπό τον έλεγχο της. Έτσι με αυτήν την έμμεση πληθυσμιοκεντρική τακτική έθετε το δίλημμα στον τοπικό πληθυσμό της ομαλής διαβίωσης σε εδάφη που ήλεγχε αυτή ή της δύσκολης επιβίωσης σε εδάφη που ήλεγχαν οι αντάρτες¹⁰⁵.

6β Αντι-ανταρτοπόλεμος, το Σύγχρονο Περιβάλλον

Η αντιμετώπιση ενός αντάρτικου κινήματος από έναν κρατικό δρώντα αναμφίβολα προϋποθέτει μια πολυπαραγοντική προσέγγιση. Σίγουρα βασικός στόχος της θα πρέπει να είναι η επικράτηση επί του κέντρου βάρους των ανταρτών δηλαδή της λαϊκής υποστήριξης. Αυτό το έργο βέβαια απαιτεί όχι μόνο την απόκτηση επιρροής στον πληθυσμό αλλά και τη διατήρηση της σε βάθος χρόνου και παράλληλα την εξουδετέρωση αντίστοιχων ενεργειών επιρροής των ανταρτών επί του στόχου. Σε αυτό το σημείο ανακύπτει ένα σοβαρό μειονέκτημα για τον κρατικό δρώντα κυρίως τη σύγχρονη εποχή. Οι αντάρτες ως μη κρατικός δρών μπορούν να λειτουργούν και να επιχειρούν χωρίς τις δεσμεύσεις και τους περιορισμούς του Διεθνούς Δικαίου, κάτι που δεν μπορούν να κάνουν τα κράτη. Πράγματι, οι αντάρτες μπορούν να προβούν σε βιαιότητες με σκοπό να εξαναγκάσουν τον πληθυσμό στόχο να τους υποστηρίξει ενώ κάτι αντίστοιχο δεν μπορούν να κάνουν τα κράτη με δεδομένη την αντίδραση της διεθνής κοινότητας αλλά και πολύ περισσότερο της κοινής γνώμης στο εσωτερικό τους.

Έναν άλλο περιορισμό που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ισχυροί δρώντες έναντι των ανταρτών είναι η διείσδυση των δευτέρων μέσα στον πληθυσμό. Με αυτό τον τρόπο οι αντάρτες δεν αποσκοπούν απλά και μόνο στην κατήχηση και στρατολόγηση νέων μελών, αλλά ταυτόχρονα να καταφέρουν να επιχειρούν υπό την κάλυψη που τους παρέχει ο τοπικός πληθυσμός. Αυτό το γεγονός δημιουργεί μεγάλες προκλήσεις για τον αντίπαλο διότι μια ευρεία στρατιωτική επιχείρηση μέσα σε ένα αστικό περιβάλλον δημιουργεί τεραστίους κινδύνους για την πρόκληση παραπλεύρων απωλειών με θύματα αθώους πολίτες, γεγονός το οποίο θα ενεργοποιήσει αντιδράσεις.

¹⁰⁵ Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, Κων/νος Κολιόπουλος (σελ. 283)

6γ Βασικές Επιχειρησιακές Αρχές Αντι-ανταρτοπόλεμου.

Βασικό χαρακτηριστικό μιας επιτυχούς προσπάθειας αντιμετώπισης ανταρτικών κινήσεων είναι η εγκαθίδρυση και ακολούθως διατήρηση κλίματος ασφάλειας και νομιμότητας σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη γεωγραφική έκταση. Αυτή η αρχή, η οποία είναι καθαρά πληθυσμιοκεντρική, προϋποθέτει τη δημιουργία όσο το δυνατόν ισχυρής πολιτικής εξουσίας από πρόσωπα με όσο το δυνατόν ευρύτερη λαϊκή απήχηση. Έτι περαιτέρω, θα πρέπει η πολιτική εξουσία, προϊόντος του χρόνου, να αποκτήσει πλήρη έλεγχο των στρατιωτικών μέσων και να είναι αυτή που θα θέτει τους στόχους τους οποίους η στρατιωτική ηγεσία θα μεταφράζει στο δικό της επίπεδο. Ακόμη και στην περίπτωση όπου μια ξένη δύναμη επιχειρεί κατά ανταρτών εκτός των εδαφών της ο στόχος της θα πρέπει να είναι ο ίδιος με τον παραπάνω, η δημιουργία το συντομότερο δυνατό ισχυρής και ευρύτερα αποδέκτης κρατικής εξουσίας. Με αυτό τον τρόπο όσο η νομιμοποίηση της πολιτικής εξουσίας θα αυξάνεται, τόσο αντίστοιχα θα μειώνεται η όποια νομιμότητα των ενεργειών εκ μέρους των ανταρτών. Καίριο σημείο σε αυτή την περίπτωση είναι η αντιπροσώπευση το δυνατό περισσότερων «κομματιών» (φυλετικού, θρησκευτικού, ιδεολογικού κ.λπ. χαρακτήρα) της κοινωνίας στην υπό δημιουργία κρατική εξουσία. Σε αντίθετη περίπτωση η εγκαθίδρυση μια ανισοβαρής κρατικής εξουσίας υπέρ μιας πλευράς, θα δημιουργήσει και ακολούθως θα διευρύνει διαιρετικές τομές, αποτέλεσμα που σίγουρα θα προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν οι αντάρτες.

Επιπρόσθετα η απομόνωση των ανταρτών τόσο από το τοπικό πληθυσμό όσο και από τους εκτός συνόρων υποστηρικτές τους μπορεί να τους αποδυναμώσει περαιτέρω. Στην πρώτη περίπτωση είναι επιβεβλημένη η διεξαγωγή παράλληλα με τις επιχειρήσεις στο φυσικό πεδίο και μια σειρά σωστά σχεδιασμένων και επικεντρωμένων πληροφοριακών επιχειρήσεις με διττό στόχο, αφενός την προστασία του τοπικού πληθυσμού από τις αντίστοιχες επιχειρήσεις που θα διεξάγουν οι αντάρτες και αφενός την απόκτηση επιρροής επί του πληθυσμού. Στη δεύτερη περίπτωση η αποκοπή από την εξωτερική υποστήριξη θα στερήσει από τους αντάρτες σημαντικό μερίδιο από τους πόρους που χρειάζονται για να συνεχίσουν να είναι επιχειρησιακά αξιόπιστοι. Σε αυτό το πλαίσιο μέτρα έλεγχου συνόρων ή των ευρύτερων περιοχών μέσα στις οποίες δρουν αντάρτες μπορούν να επιφέρουν σημαντικά αποτελέσματα.

Η χρήση στρατιωτικής βίας είναι εξίσου σημαντική έτσι ώστε αρχικά να απωθηθούν οι ανταρτικές δυνάμεις από αστικές περιοχές και ακολούθως να περιοριστούν γεωγραφικά το δυνατόν περισσότερο. Σε κάθε περίπτωση όμως θα πρέπει να γίνεται χρήση ενός αποδεκτού επίπεδου βίας σε σχέση με την απειλή και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Έτσι μια επιχείρηση η οποία εξουδετερώνει μια ομάδα δέκα ανταρτών θα είναι αναποτελεσματική εάν αυτή γίνει με ευρεία χρήση στρατιωτικών μέσων έχοντας ταυτόχρονα παράπλευρες απώλειες στον τοπικό πληθυσμό, δημιουργώντας έτσι ευνοϊκές συνθήκες για στρατολόγηση νέων ανταρτών. Επιπλέον ποιος είναι αυτός που κάνει τη χρήση στρατιωτικής βίας είναι εξίσου σημαντικό. Πράγματι, μια ξένη δύναμη που ενεργεί κατά των ανταρτών, παραμένει στα μάτια του τοπικού πληθυσμού πάντα ως εισβολέας. Επομένως θα πρέπει να αποτελεί στρατηγικό στόχο μιας εμπλεκόμενης ξένης χώρας, η όσο το δυνατόν πιο γρήγορη μεταφορά (transition) των υποχρεώσεων εκτέλεσης στρατιωτικών επιχειρήσεων κατά των ανταρτών, στη νόμιμη κρατική εξουσία της χώρας που τη φιλοξενεί.

Οποιοσδήποτε κρατικός δρών εμπλακεί σε έναν ανταρτοπόλεμο θα πρέπει να είναι αποφασισμένος και προετοιμασμένος ότι αυτή η εμπλοκή θα διαρκέσει αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Όπως έχει ήδη αναφερθεί η παρατεταμένη πολεμική εμπλοκή (protracted war) και η στρατηγική της φθοράς του αντιπάλου είναι βασικά χαρακτηριστικά του ανταρτοπόλεμου. Οι όποιες προσπάθειες εκ μέρους ενός ισχυρού κρατικού δρώντα για μια γρήγορη επικράτηση είναι πιθανότερο να προκαλέσουν τα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Στο παρελθόν στρατηγικές εξουδετέρωσης των ηγετών είχαν γρήγορα αποτελέσματα (π.χ. η σύλληψη του ηγέτη της αντίστασης στις Φιλιππίνες Emilio Arguinaldo από τους Αμερικανούς το 1901 επέφερε τη λήξη της σύγκρουσης¹⁰⁶) αλλά τέτοιου είδους στρατηγικές είναι αποτελεσματικές σε πιο προσωποκεντρικά κινήματα. Τη σύγχρονη εποχή τα ανταρτικά κινήματα που αναπτύσσονται στις εξεγερμένες περιοχές έχουν δικτυοκεντρική δομή και οργάνωση, με αποτέλεσμα η όποια εξουδετέρωση κάποιου ηγετικού προσώπου να μην παράγει τις προϋποθέσεις συνολικής εξουδετέρωσης του κινήματός. Επομένως δεδομένου ότι η μακροχρόνια δέσμευση σε μια σύγκρουση στο πλαίσιο ενός ανταρτοπόλεμου θεωρείται η πλέον πιθανή, θα πρέπει ένας κρατικός δρών να προετοιμαστεί κατάλληλα τόσο στο φυσικό πεδίο (εξοπλισμοί, ανάπτυξη και διατήρηση στρατιωτικών δυνάμεων) όσο και στο ηθικό πεδίο (πολιτική στήριξη από

¹⁰⁶ Invisible Armies, Max Boot (σελ. 565)

την πολιτική εξουσία με συνεχή υποστήριξη στο πολιτικό επίπεδο) έτσι ώστε να αποστείλει τα σωστά μηνύματα προς όλους τους αποδέκτες.

Σε κάθε περίπτωση πολύ πριν τη σύγκρουση με τους αντάρτες θα πρέπει να κερδηθεί ο πόλεμος για την επικράτηση της «καρδιάς και του μυαλού» του τοπικού πληθυσμού. Μια επιτυχημένη επιχείρηση κατά ανταρτών θα πρέπει πριν από όλα να εξασφαλίσει την ασφάλεια του τοπικού πληθυσμού ώστε αυτός να αισθανθεί ότι δεν κινδυνεύει από ενδεχόμενα αντίποινα από τους αντάρτες. Έτσι σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να επιχειρηθεί μια ειλικρινή προσέγγιση του τοπικού πληθυσμού με απόλυτο σεβασμό στο πολιτισμό του καθώς και στα ήθη και τις παραδόσεις του. Η παραπάνω αρχή τέθηκε για πρώτη φορά στο βιβλίο “The Ugly American” των Eugene Burdick και William Lederer, στο οποίο κατεγράφησαν οι αποτυχίες των αμερικανών διπλωματών στο να καταφέρουν να προσεγγίσουν τους πολίτες των ξένων κρατών. Μέσα στο βιβλίο γίνεται αναφορά στο ότι κάθε πολίτης ενός κράτους με την κατάλληλη τακτική μπορεί να «κερδηθεί» και ακολούθως να χρησιμοποιηθεί για τους σκοπούς που κάποιος επιθυμεί¹⁰⁷. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και το εγχειρίδιο εκστρατείας FM 3-24 του Αμερικανικού στρατού¹⁰⁸ μισό αιώνα μετά, στο οποίο περιγράφεται η σημασία της άμεσης και ταυτόχρονα με σεβασμού προσέγγισης με τις πολιτιστικές ή άλλες ιδιαιτερότητες της ντόπιας κοινωνίας, θεωρώντας αυτές τις διαδικασίες ως τις πλέον αποφασιστικές ενέργειες που πρέπει να υλοποιηθούν στην κατεύθυνση της επικράτησης επί του ντόπιου πληθυσμού.

¹⁰⁷ The Ugly American, Eugene Burdick William Lederer (σελ. 61)

¹⁰⁸ 3-24 Counterinsurgency, Marine Corps Publications (σελ. 1/27)

Επίλογος

Μέχρι και το τέλος του Β'ΠΠ το φαινόμενο του πολέμου υπάκουε στις αρχές και στις αντιλήψεις όπως αυτές εκφράστηκαν από διάφορους θεωρητικούς της στρατηγικής. Έτσι τα κράτη μετά τον Τριακονταετή πόλεμο και τη συνθήκη της Βεσφαλίας, εξαιρώντας ίσως κάποιες σύντομες περιόδους επαναστατικού «ίστρου», μονοπώλησαν σχεδόν αποκλειστικά την ένοπλη βία. Μετά τον Β'ΠΠ οι ανταποικιακού πόλεμοι επανέφεραν δυναμικά στο προσκήνιο εκ νέου τον ανταρτοπόλεμο με το μοντέλο των συγκρούσεων να παραμένει περίπου το ίδιο, ισχυρά κράτη της Δύσης ήρθαν αντιμέτωπα με λιγότερες ισχυρές εθνικές οργανώσεις οι οποίες επιζητούσαν της ανεξαρτησία τους. Σε αυτές τις συγκρούσεις σχεδόν στο σύνολο τους οι ισχυροί (Γαλλία, ΗΠΑ, Βέλγιο, Πορτογαλία, Ρωσία) που ενεπλάκησαν, παρά την ασυμμετρία ισχύος που υπήρχε και εκφραζόταν με τεράστια στρατιωτικά πλεονεκτήματα, απέτυχαν να καταστείλουν αυτές τις εξεγέρσεις και τελικά αποσύρθηκαν από τα εδάφη χαρίζοντας έτσι την εθνική ανεξαρτησία που οι εξεγερθέντες επεδίωκαν. Στις περισσότερες από αυτές τις συγκρούσεις υπήρξε η αναβίωση των κλασικών μεθόδων του ανταρτοπόλεμου, δηλαδή παρατεταμένος πόλεμος φθοράς των δυνάμεων των ισχυρών, μέχρι το σημείο όπου αυτές να μην είναι σε θέση να συνεχίσουν την μετάγχιση πόρων για τις ανάγκες της σύγκρουσης. Σήμερα το παραπάνω μοτίβο παραμένει σε ισχύ με μια μικρή αλλαγή. Έτσι και πάλι παρατηρούμε ότι διακρατικές πολεμικές συγκρούσεις να έχουν εκλείψει και ταυτόχρονα νέοι δρώντες με μη κρατική υπόσταση, που συχνά λαμβάνουν εξωτερική υποστήριξη από φιλικά προς αυτούς κράτη, να εμπλέκονται σε πολεμικές συγκρούσεις που χαρακτηρίζονται από ασυμμετρία ισχύος. Οι νέοι αυτοί δρώντες κινούμενοι στο όριο μεταξύ του ανταρτοπόλεμου και τρομοκρατίας, εκμεταλλευόμενοι μεταξύ άλλων και την ανάπτυξη της τεχνολογίας, συγκρούονται συνεχώς με ισχυρότερους αντίπαλους οι οποίοι εξαιτίας της ιδιαίτερης φύσης των συγκρούσεων (λαμβάνουν χώρα σε αστικό περιβάλλον, μεγάλη έκταση δημοσιότητας από τα ΜΜΕ, περιορισμοί Διεθνούς Δικαίου κ.λπ.) δεν μπορούν να εκμεταλλευτούν πλήρως την αναμφίβολη στρατιωτική τους υπεροχή. Έτσι αναδεικνύεται η ανάγκη οι σύγχρονοι στρατοί να αναπτύξουν νέα δόγματα και νέους τρόπους αντιμετώπισης έτσι ώστε να καταφέρουν να επικρατήσουν επί ενός αντιπάλου που μπορεί να επιχειρεί εντός και εκτός του συμβατικού πλαισίου.

Επομένως η μελέτη του ανταρτοπόλεμου μπορεί σήμερα να δώσει κάποιες λύσεις στις σύγχρονης μορφές συγκρούσεων και να βοηθήσει τους ισχυρούς κρατικούς δρώντες να διατηρήσουν την πρωτοκαθεδρία τους, κάτι που η στρατιωτική τους ισχύ δυσκολεύεται να εξασφαλίσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Καιρίδης, Δ. (2015). Εθνικισμός, Εθνοτικές Συγκρούσεις και Διεθνείς Σχέσεις: Θεωρία και Πράξη στα Βαλκάνια. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ
- Καλύβας Σ., & Μαραντζίδης Ν. (2015). Εμφύλια Πάθη, 23 Ερωτήσεις και Απαντήσεις για τον Εμφύλιο. Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ
- Κολιόπουλος, Κ. (2003) Θεωρία Ανταρτοπόλεμου. Αεροπορική Επιθεώρηση Τεύχος 70, 64-86
- Κολιόπουλος, Κ. (2008). Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ
- Κονδύλης, Π. (1999). Θεωρία Πολέμου, Πόλεμος και Πολιτική – Πόλεμος, Οικονομία και Κοινωνία – Πόλεμος και Επανάσταση – ο Θερμός Πόλεμος Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο – Ελληνοτουρκικός Πόλεμος. Αθήνα: ΘΕΜΕΛΙΟ
- Κούτσης, Α. (1992). Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ
- Παπασταμίκου, Σ.(2013, Νοέμβριος 3). Η Μάχη της Ντιεν Μπιεν Φου. Καθημερινή, σ.14
- Παπασωτηρίου, Χ. (1996). Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία, Πολιτική και Στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1821-1832. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ
- Παπασωτηρίου, Χ. (2000). Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} Αιώνας. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ
- Παπασωτηρίου, Χ. (2002). Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ
- Παπασωτηρίου, Χ. (2017, Σεπτέμβριος 11) Η Επίθεση του Τετ στο Βιετνάμ. Καθημερινή, σ. 13
- Πλακούδας, Σ. (2014). Ανταρτοπόλεμος: Το Ορφανό Παιδί της Στρατηγικής. Διακλαδική Επιθεώρηση Τεύχος 30, 6-18
- Συλλογικός Τόμος. (2010). Ανορθόδοξοι πόλεμοι: Μακεδονία, Εμφύλιος, Κύπρος. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗΣ
- Υφαντής, Κ. (2010). Εισαγωγή στη Στρατηγική, Εννέα Μαθήματα. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

Ξενόγλωσση (Μεταφρασμένη)

- Clausewitz, C. (1999). Περί του Πολέμου. Θεσσαλονίκη: ΒΑΝΙΑΣ
- Hart, L. (1995). Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης. Θεσσαλονίκη: ΒΑΝΙΑΣ
- Herfried, M. (2005). Οι Νέοι Πόλεμοι: Νέοι Εχθροί και Νέες Μορφές Πολέμου. Αθήνα:

ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ

Taber, R. (1976). Ο Πόλεμος του Ψύλλου, Θεωρία και Πρακτική του Ανταρτοπόλεμου. Αθήνα: ΚΑΛΒΟΣ

Zedong, M, (2016). Περί Ανταρτοπόλεμου. Αθήνα EUROBOOKS

Ξενόγλωσση

Boot, M. (2013). Invisible Armies: An Epic History of Guerrilla Warfare from Ancient Times to the Present. New York: LIVERRIGHT

CIA. (2012). Guide of Analysis to Insurgency

Coll, S. (2004). Ghost Wars, The Secret History of the CIA, Afghanistan and Bin Laden from the Soviet Invasion to September 10, 2001. London: PENGUIN BOOKS

Creveld, M. (1993) The Transformation of War. New York: FREE PRESS

Department of the USA Army (2006). Field Manual 3-24, Counterinsurgency. Washigton DC: MARINE CORPS WARFIGHTING PUBLICATION

Freedman, L. (2013). Strategy, a History. New York: OXFORD UNIVERSITY PRESS

Guevara, E. (1998). Guerrilla warfare. Lincoln: UNIVERSITY of NEBRASKA

Jones, S. (2017). Waging Insurgent Warfare: Lessons from the Vietcong to the Islamic State. New York: OXFORD UNIVERSITY PRESS

Kilcullen, D. (2009). The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One. London: HURST & COMPANY

Kilcullen, D. (2010). Counterinsurgency. London: HURST & COMPANY

Kennedy, H. (2003). Mongols, Huns and Vikings. London: CASSEL

Lederer, W. Budrick E. (1958). The Ugly American. New York: WW NORTON & COMPANY

Papasotiriou, H. (2010). The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution and NATO Intervention. Journal of Strategic Studies. 39-62

Polk, W. (2008). Violent Politics : A History of Insurgency, Terrorism & Guerrilla War, from the American Revolution to Iraq. New York: HARPER COLLINS

RAND. (2010). How Insurgencies Ends.

RAND. (2013). Paths to Victory: Lessons from Modern Insurgencies.

Weigley, R. (1977). The American Way of War: A History of United States Military Strategy and Policy. Bloomington: INDIANA UNIVERSITY PRESS